DTU Bibliotek

Denne fil er downloadet fra

Danmarks Tekniske Kulturarv

www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på *www.tekniskkulturarv.dk/about*

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

TEGNINGER

TIL

HUSMANDSBOLIGER

VED

V. LORENZEN

1909

~~256~~

Denne Bog tilhörer Industriforeningen i Kjöbenhavn

728 68 Folio

TEGNINGER TIL
HUSMANDSBOLIGER
MED VEJLEDENDE TEKST

UDGIVET AF DET AF LANDBRUGSMINISTERIET NEDSATTE UDVALG
TIL TILVEJEBRINGELSE AF BOLIGER FOR STATSHUSMÆND

VED VILH. LORENZEN

I KOMMISSION HOS DET MILOSKE FORLAG, ODENSE
TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR), KØBENHAVN
1909

Tag Hensyn til Omgivelser, Sol og Vind.
Byg heller højt og tørt end lavt og fugtigt, men
Glem ikke, at fri Beliggenhed giver Blæst og Kulde mere Magt og
Søg at skaffe Læ ved Plantning og Husenes indbyrdes Ordning.
Vælg Pladsen til store Træer i Husenes Nærhed med Omtanke.
Betænk, at jo flere Yderdøre, des mere Træk i Huset.
Sky Gange og læg den sparede Plads til Nytterummet.
Læg ikke Verandaer udenfor Vinduer, hvis Lys er nødvendigt for Stuen.
Tag mest Hensyn til dagligt Behov.
Sky store Døre i smaa Rum.
Lad enhver Ting gælde for, hvad den er:
Sky unyttig Pynt, men giv de nyttige Ting en smuk og formaalstjenlig Form.
Fremtving ikke Symmetri paa Nyttens Bekostning.
Husk, at Hygge og Harmoni kan skabes uden Symmetri.
Vær betænkelig overfor ny Bygningsæmner, der ikke endnu har vundet Hævd.
Værn og opfrisk gamle Minder.

MARTIN NYROP.

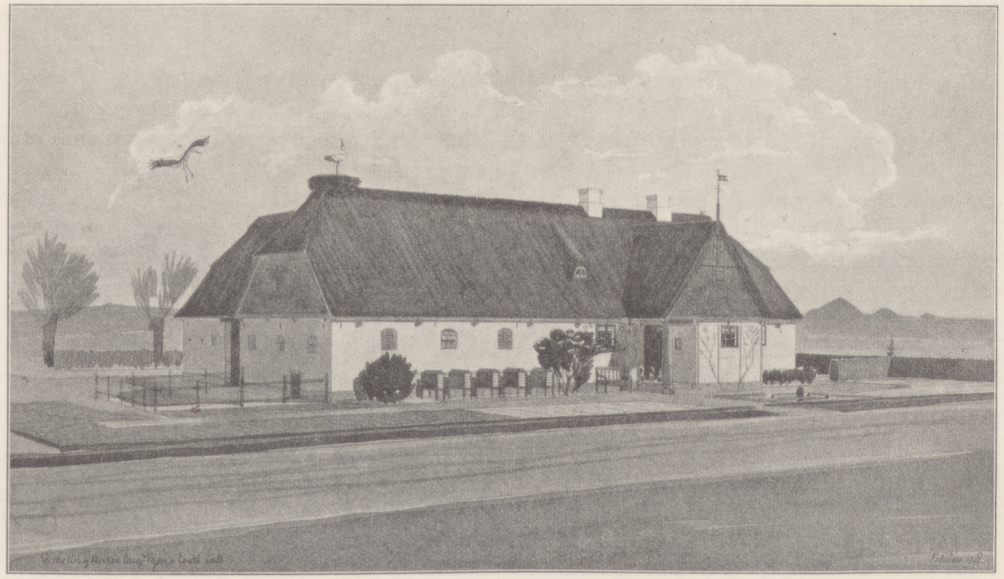

INDLEDNING.

Inden man skrider til Benyttelsen af denne Bogs Tegninger og Tekst, skal det siges, hvad man kan forlange af den og hvad ikke — kort sagt, hvad den kan bruges til.

Kortest udtrykt er Bogens Hensigt den: *At give gode Raad.*

Da alle de ved en Konkurrence indkomne Tegninger var udstillede i Københavns Raadhus, traf et af Udvalgets Medlemmer en Dag en yngre Landmand med Kendskab til Bygningsvæsen, og som nu med stor Interesse gennemgik de forskellige Tegninger. »Ja«, sagde han og pegede paa en af dem, »se der er noget, jeg synes er godt. Den Plan er god, men der er alligevel det i den, jeg i alt Fald ikke kan bruge — Laden f. Eks. Men se i dette andet Projekt« — og han pegede paa en Plan, der hang noget længere henne — »der ligger Laden, som jeg mener, den skal. Den skulde jeg nok faa flyttet om i det første Forslag, saa vilde der komme det Hus ud af det, som jeg vilde have Brug for.«

Denne Mand forstod udmærket godt, hvordan Tegningerne skulde bruges — ikke til Forbillede i den Forstand, at en hvilkensomhelst Husmand, hvad enten han bor paa Falster eller ved Hjørring, ganske vilkaarligt skal kunne slaa ned paa een af dem og følge den slavisk nøjagtigt fra Sokkel til Skorsten. Det er i sig selv umuligt og har selvfølgelig aldrig været Meningen. Der sondres jo forøvrigt i Tegningerne udtrykkeligt mellem Typerne for de forskellige Landsdele. Men det har ikke engang været Udvalgets Tanke, at den Husmand, der vil bygge og sætter sig ind i disse Tegninger, mellem de 21 Forslag skulde finde et enkelt, der tiltalte ham i den Grad, at han kunde bruge det indtil de mindste Enkeltheder. Det *kan* naturligvis ske, men vil altid være en Undtagelse.

Saadan som Menneskene — og ogsaa Husmændene — er, vil man aldrig i en saa sammensat og vigtig Sag som Indretningen af Bolig og Bedrift paa en Prik kunne ramme hver enkelts inderste Ønske. Men det man kan, og det Udvalget har tilsigtet med sit Arbejde, det er at give den, der spørger denne Bogs Tegninger og Tekst, gode Raad, vise ham forskellige Maader, man kan indrette sig paa, ved Sammenligning klare hans Tanker baade om det ene og det andet, lære ham Fordelene ved at indrette sig saadan eller saadan — indtil han

tilsidst havner i et af Forslagene som det, der *i Hovedsagen passer bedst til netop hans Forhold,* som nu hans Jordlod og Byggegrund er af Form og Beliggenhed, som netop han — og han alene — har tænkt at bygge sit Hjem og indrette og drive sin Bedrift.

Har en Mand ved at henvende sig til Bogen faaet et saadant Svar, er dens Hovedhensigt naaet.

Men i det Tilfælde, man tænker at gøre Forandringer i Tegningerne, bør man dog være varsom dermed og nøje sikkre sig mod at sætte noget ind, der er ringere end det, man forkaster, en Lade f. Ex., Skorstene, en Dør eller et Vindue. Thi hvert Forslag er en gennemtænkt Helhed, og selvom Forandringer som omtalt kan — og i de allerfleste Tilfælde vil — finde Sted, maa man bestræbe sig for, at de ikke kommer til at bryde den Helhed, som jo altid hører med til et godt Hus. Paa den anden Side gør det betydelige Antal Tegninger, at der altid vil være et rigt Udvalg med Hensyn til den rette Ordning af den eller de Enkeltheder, man ønsker ændrede i det foretrukne Forslag. Det er Udvalgets Haab, at disse Tegninger ikke paa noget Punkt skal lade den Mand i Stikken, der virkelig vil have noget ud af dem.

Men samtidig med, at disse Tegninger skulde give Brugerne af dem sagkyndig Hjælp og vise dem, hvorledes man bygger *praktisk* og — indenfor hvad Soliditet og *Holdbarhed* kræver — *saa billigt som muligt* skulde de tillige vise, at selvom et Hus — ogsaa et ganske almindeligt Husmandshus — opfylder alle Fordringerne til det Praktiske, Holdbare og Billige — kan det dog meget godt samtidig tilfredsstille den naturlig Trang, vi har, til baade selv at bo kønt og hyggeligt og se kønne og hyggelige Bygninger, hvor vi færdes.

Man maa jo ikke tro, at det kun er til Kirker, Raadhuse og Herregaarde, man kan stille *Fordring til Skønhed.* Det kan enhver gøre til sit eget Hjem, baade dets Indre og Ydre. Men det har allerede længe været saadan, at Hjemmets *Indre* ikke alene har staaet vort Hjærte nærmest, men i Virkeligheden har været det, vi alene har lagt nogen Vægt paa. Og hvem vil ikke gærne have det kønt og hyggeligt inden Døre! Men vore Boligers *Ydre!* Det har man længe ikke rigtig haft Øje for og ment, at var det billige, praktiske og solide i Orden, saa var det hele saare godt, og ingen kunde med Rette forlange mer. Ingen, der blot vil bruge sine Øjne, kan være blind for, hvor uskønt der ofte er bleven bygget, og hvorledes »Landet« er begyndt at skifte Udseende.

Den Tid vil snart være forbi, da et dansk Landskab fik sit Præg af Bindingsværksgaardene, samlede om en ærværdig Kirke, eller af de duknakkede og brede, grundmurede, vestjyske Gaarde, spredt ud over det flade Land. Ikke mere enkeltvis, men i Hundredvis falder vore gamle Bøndergaarde og -Huse, stadig flere for hvert Aar, der gaar.

Og det er der i og for sig intet at sige til. Livet kræver stadig nye Former, og kan der end ofte vises det gode Gamle altfor ringe Hensyn, saa ligger Ulykken her ikke saameget i det, der forsvinder, som i det, der kommer i Stedet. Altfor ofte er det de kedsommeligste, aandsforladte Bygninger, der aldeles ikke ligner, hvad de skal. At de ikke er kønne, skyldes ingenlunde Sparsommelighed, det, at der ikke anvendes noget paa »Skønheden«. De kan endog være overlæssede med Cementpynt. Ulykken er netop ofte den, at disse Gaarde og Huse paa Landet giver sig ud for noget andet, end de er. De vil agere Købstadhuse, ja! hele Slotte, med Smaaspir og svejfede Gavle!

Værst staar det vel nok til med vore Stationsbyer. De er altfor ofte — som de nu ser ud — rene Udstillinger af grimme Bygninger. Men det bør aldrig ske, at de bliver Forbilledet paa en dansk Landsby om 50 Aar.

Man maa lære at forstaa, at hvad det kommer an paa, er *at bygge naturligt.* En Bondegaard skal være og ligne en Bondegaard; et Husmandshus skal være og ligne et Husmandshus. Man skal lære at indse, at de godt kan være praktiske og fuldt moderne indrettede og dog samtidig byggede saaledes, at de er kønne at se paa. Det kan ikke noksom fremhæves, at *det ikke er Anvendelsen af de store Midler, der gør en Bygning smuk. Det ligger i noget andet, uafhængigt af ydre Pynt — i de rette, gode Forhold, i en Døre, et Vindues Form og velberegnede Plads, i alt det, som, naar det skal være, kan faas uden Penge.*

Det gælder om det meste af den Bygningskunst, der kræves i et Folk, at det er de smaa Byggeopgaver, hver gentagne i Hundred- og Tusindvis med de nødvendige Ændringer, der er de mest bestemmende ogsaa for »Landets« Udseende. For hver Kirke, der bygges, opføres 100 Mejerier og Forsamlingshuse, men for hvert Mejeri eller Forsamlingshus 100'er af almindelige Gaarde og Huse. Det er derfor ingenlunde ligegyldigt, hvordan saa stor en Bygningsgruppe som Husmandshusene kommer til at tage sig ud, og med Rette stiller vi ogsaa til dem *den Fordring, at de skal være kønne Huse, som man har sin Fornøjelse af at bo i og se paa.*

At der i hvert Sogn Landet over maa rejse sig smukke og hyggelige Boliger, det er ogsaa noget, denne Bog skulde bidrage sit til.

* * *

Af de ved Konkurrencen præmierede *Forslag* gengives her 17.

For at gøre Tegningerne saa alsidige og frugtbringende som muligt, har Udvalget — da der mellem de indkomne Tegninger kun var forholdsvis faa, der gav tilfredsstillende Løsninger for Huse med Trimpel, Tagpap eller Cementfalstagsten — ladet udarbejde 4 Sær-Forslag til saadanne Bygninger. De skyldes *Arkitekterne Sv. Risom* og *Strøm-Tejsen,* der i deres Forslag har bygget paa de ved Konkurrencen indhøstede Erfaringer. —

For at Tegningerne bedre skal kunne forstaas, er hvert Forslag ledsaget af

en kortfattet *Beskrivelse* af Bygningen. Derimod har man anset det for at være af mindre Betydning at lade et detaljeret Overslag følge med. Priserne paa Materialer er meget svingende. Den *samlede Overslagssum* har derimod sin Betydning og vil blive anført i hvert enkelt Tilfælde. Men det maa her tages i Betragtning, at denne samlede Overslagssum er vedkommende Bygmesters Opgivelse efter en bestemt Tids (1907—08) Forhold. Beregningsmaaderne kan endelig have været ret forskellige. Udvalget kan derfor ikke i eet og alt indestaa for deres fulde Paalidelighed. Naar de dog alligevel hidsættes, er det, fordi de altid give den, der vil bygge, et Fingerpeg. Detaljsummerne vil derimod hurtigt blive forældede. Prisforholdene er tilmed noget varierende fra Egn til Egn. Endelig er der de lokale Forhold og Husmændenes Mulighed for ad privat Vej at skaffe Materialer til Veje — alt dette gør en *Beskrivelse af Arbejde og Materialer* langt værdifuldere. Ved at gennemgaa den vil enhver blive mindet om de forskellige Arter af Arbejde og Materiale, der kan blive Tale om ved Husmandshuse i Almindelighed. Denne Beskrivelse skal kort sagt være en »Huskeseddel« og vil være af megen Vigtighed ved Aftaler med Haandværkere. Beskrivelsen er forfattet af *Arkitekt Kaare Kristensen.*

At bygge og bygge er jo imidlertid to Ting. Man kan gøre det med større eller mindre Omtanke, med større eller mindre Anvendelse af de Erfaringer, der er gjort med Hensyn netop til et Byggeforetagende af den Art, der her er Tale om. Det er tillige en Erfaringssætning, at jo mere praktisk der bygges, des mere faar man for sine Penge. Netop naar man kun har en vis begrænset Sum, gælder det om at anvende den med Skønsomhed. I det omfattende Materiale, der indkom fra alle Landets Egne i Anledning af den afholdte Konkurrence fandtes baade i Ord og Tegning en saadan Fylde af Oplysninger om de mest hensigtsmæssige Byggemaader, at Udvalget har anset det for at være af overordentlig stor Værdi, at dette Materiale ikke efter Konkurrencen igen splittedes ud over Landet, uden at dets væsentligste Indhold var bleven bearbejdet og optaget i en kort samlet Fremstilling af den mest hensigtsmæssige Byggemaade for Husmandshuse. Udvalget har derfor formaaet *Arkitekt P. Holsøe,* Leder af Akademisk Arkitektforenings Tegnehjælp, til paa Grundlag af egne Erfaringer, det indkomne Materiale og indgaaende Drøftelser med bygningskyndige Mænd fra By og Land at skrive en *Vejledning for Byggende.*

I en Landbrugsbygning vil der imidlertid altid være *særlige* Spørgsmaal, der kræver en særlig omhyggelig Løsning, og hvor Udvalget har ment at burde give en fyldigere Vejledning, forfattet af Mænd, der paa de nævnte Omraader sidder inde med en Førstehaands Sagkundskab. Saadanne særlig vigtige Dele af Landbrugsbygningen, specielt Statshusmandsboligen, har man anset Svinestald, Ajlebeholder med Møddinghus samt Hønsehuset for at være. Med megen Beredvillighed har *Redaktør Ant. Christensen* paataget sig at skrive om: *Opsamling og Opbevaring af Gødningen; Konsulent W. A. Kock* om: *Hønsehuset* og *Konsulent J. Otto Pedersen* om: *Svinestalden.*

Det har endelig været naturligt i et Skrift som dette at indføje som et Bilag den 1909 vedtagne *Lov om Oprettelse af Husmandsbrug*, hvortil et af Udvalgets Medlemmer, Folkethingsmand, Gaardejer *N. Pedersen-Nyskov*, har knyttet nogle vejledende Ord, der vil bidrage til at hjælpe de Laansøgende til Rette.

Det er en Selvfølge, at dette Skrift ved sit Indhold af Tegninger og Tekst i første Linie henvender sig til vordende Statshusmænd. Men det sigter samtidig videre og har et Ord at sige og godt Raad at give til hele Husmandsstanden, ja til alle, der har med det lille Landbrug at gøre.

Den skulde paa sit begrænsede Omraade være en nyttig *Haandbog* for alle, der har med Opførelsen af Bygninger til mindre Landejendomme at gøre, og som vil bruge den med *Tænksomhed.*

Den skulde give sit Bidrag til en heldig Løsning at *Boligspørgsmaalet* paa Landet.

* * *

Regering og Rigsdag har vist denne Sag den største Interesse baade ved at nedsætte Udvalget og afholde de betydelige Udgifter, der har været forbunden med Bearbejdelsen og Udgivelsen af det indkomne Materiale. Regering og Rigsdag har derved vist, hvilken social Betydning de tillægger Sagen.

Men ogsaa overfor de mange Landet over, der i Ord og Tegning har givet deres Bidrag til dens heldige Løsning, føler Udvalget sig taknemlig.

Til Københavns Kommunalbestyrelse retter Udvalget en særlig Tak. Ved at tillade, at alle de indkomne Tegninger udstilledes i Raadhushallen viste ogsaa den, hvilken Betydning den tillagde de Bestræbelser, disse Tegninger er et Udtryk for.

VILH. LORENZEN.

UDVALGET OG DETS VIRKSOMHED.

14de Juni 1907 nedsatte Landbrugsministeriet et Udvalg til Tilvejebringelse af Planer og Overslag til praktiske, smukke og billige Boliger for Landarbejdere, der erholde Statslaan i Henhold til Loven om Tilvejebringelse af Jordlodder for Landarbejdere af 22de April 1904 (senere revideret 30te April 1909).

Udvalgets Medlemmer var: Tømrer Lars Peter Hansen, Lyndby, Arkitekt Søren Lemche, København, cand. mag. Vilh. Lorenzen, København, Professor, Arkitekt Martin Nyrop, København, Folkethingsmand, Husejer L. P. Ovesen, S. Vium, Folkethingsmand, Gaardejer Pedersen-Nyskov, Nyskov, og Murmester Kristen Søgaard, Thim.

Paa Landbrugsministeriets Opfordring indtog cand. mag. Vilh. Lorenzen Stillingen som Formand.

Til Afholdelse af de med Udvalgets Arbejder forbundne Udgifter, bevilgedes paa Finansloven for Finansaaret 1907—08 et Beløb af 2000 Kr.

Udvalget gik straks i Gang med Forarbejderne til Affattelsen af Program for en Konkurrence om Tegninger til Bygninger af nævnte Art.

Udarbejdelsen af Program krævede Indsamling af et betydeligt Materiale og en systematisk Undersøgelse af de Vilkaar, hvorunder Statshusmænd byggede rundt om i alle Landets Egne.

I Juli 1907 udsendtes Spørgeskemaer til alle Amtskommissionerne.

Ad denne Vej indkom et meget fyldigt og værdifuldt Materiale, der gav et godt Grundlag for Udarbejdelse af et Program. Udvalget var dog af den Formening, at yderligere Undersøgelser paa Stedet af de forskellige Statshusmandsboliger vilde være af største Betydning. Dette skete paa Rejser i Randers Amt 15—16de Septbr. og i Sorø Amt 20de Oktober.

I December kunde Udvalget udsende Program (med Bilag) for Konkurrencen.

Efter dette Program skulde Konkurrencen omfatte 6 Typer paa Husmandshjem, svarende til et sjællandsk, et lolland-falstersk, et bornholmsk, et fynsk, et østjysk og et vestjysk Husmandsbrug, i hvilke den Landsdelene egne Karakter og Tradition i Bygningsmaaden burde søges bibeholdt paa tidssvarende Maade. Indenfor hver Type ønskedes Eksempler paa *de 3 forskellige Byggemaader*, der nu er almindelige:

1) Beboelse og Avlsbygning i een Længe,
2) Behoelse og Avlsbygning i Vinkelbygning,
3) Beboelse og Avlsbygning i 2 selvstændige Længer, der eventuelt kunde sættes i Forbindelse med hinanden ved en kort med aabent Halvtag dækket Gang.

Bygningernes Størrelse maatte rette sig noget efter, hvor stort man tænkte sig Kreaturholdet og Loddens Størrelse; denne er i Almindelighed fra 4 til 8 Tdr. Land. I magre Egne, f. Eks. Vestjylland, kan den blive 12—16 Tdr. Land stor.

Om *Boligen* bestemte Programmet følgende: Den skal som Regel indeholde:

1) En Forstue.
2) 3 Værelser, tilsammen c. 120 Kv. Alen.
3) Køkken med rummeligt og lyst Spisekammer.
4) Bryggers (Vaskerum).
5) Et mindre Kælderrum.

Ved de noget større Lodder bør der desuden skaffes Plads til

6) Et mindre Kammer, dog ikke gerne paa Loftet.

Avlsbygningen skal indeholde:

1) Stald til 3 à 4 Køer.
2) Plads til en Hest,
3) 2 à 3 Svinestier,
4) Foderlo og Lade,
5) Roerum,
6) Brændselsrum,
7) Hønsehus,
8) Lokum.

Til denne Konkurrence meldte sig *123 Deltagere*. Der var Deltagere fra alle Landets Egne, fra Land og By, fra særlig bygningskyndige og fra særlig landbrugskyndige Kredse. Tydeligere kunde det ikke vises, med hvilken Interesse man overalt omfattede denne Sag. Flere havde endog indsendt 2 eller 3 Forslag.

Det samlede Antal af *Forslag var 193*.

Idet Udvalget fremlægger Resultatet af sin Bedømmelse af de indkomne 193 Forslag, skal man gøre Rede for, hvilke Grundbetragtninger, der har været de ledende ved Bedømmelsen af de enkelte Arbejder.

Udvalget har ment, at de foretrukne Tegninger burde være saadanne, *at de kunde bruges i det virkelige Liv*, at der kunde bygges paa Grundlag af dem. Men en fuldtud tilfredsstillende Besvarelse af den foreliggende Opgave maatte derfor indeholde følgende 3 Hovedegenskaber:

1. Bygningens Opførelsessum maatte ikke overskride vedkommende Husmands Ævne. Men samtidig maatte Bygningen opføres af saa solide, gode og holdbare Materialer, at den, engang opført, sikrede Beboeren mod store og unødige Udgifter til Vedligeholdelse og Reparationer.

   Idet man derfor er gaaet ud fra, at et solidt og godt Hus i Virkeligheden er af den største økonomiske Betydning for Husmandens hele Bedrift, har man ikke taget i Betænkning at præmiere Forslag, selvom Overslagssummen overskred Programmets 3000 Kr.

2. Bygningen maatte være saa praktisk indrettet, at den samtidig med at give Rummelighed i Beboelses- og Avlsrum tillige giver en praktisk og økonomisk Fordeling af de forskellige Rum, saaledes at Bygningens Grundflade udnyttes til det Yderste. Man har derfor i særlig Grad haft sin Opmærksomhed henvendt paa Bygningens *Grundplan*. Man har saaledes ved Beboelseslejligheden lagt Vægt paa, at Værelserne grupperede sig bekvemt om Forstue og Skorsten, og at Dørenes Antal ikke overskred det nødvendige, saa at der opnaaedes paa een Gang Lunhed og god Væggeplads.

   For Avlsbygningens Vedkommende har man ligeledes særlig henvendt Opmærksomheden paa, at Staldene var tilstrækkelig bekvemt anbragte og at disse vigtige Rum var store nok.

   Ikke mindst har man baade ved Beboelses- og Avlsrum lagt Vægt paa, at Sollyset særlig kom Opholds-, Soveværelser og Staldrum til Gode, og om Solretningen i det hele taget er tilfredsstillende.

   Man er gaaet ud fra som det heldigste, at Forbindelsen mellem Beboelses- og Avlsrum var indendørs, idet dette maa anses for at give den luneste, bekvemmeste og sundeste Ordning.

3. Bygningen skulde være venlig, hyggelig og tiltalende for Øjet. Udvalget har derfor følt det som en Del af sin Opgave at vaage over, at de præmieberettigede Projekter, der opfyldte de i Punkt 1 og 2 nævnte Fordringer til Billighed og Bekvemmelighed, tillige opfyldte de Fordringer i Retning af Skønhed i Bygningen, som man med Rette bør stille til et Husmandshjem. Ud fra den Betragtning, at Skønheden først og fremmest ligger i den gode og fornuftige Plan i Bygningens gode og harmoniske Forhold og i Døres og Vinduers rette Form og Plads, uden al Anvendelse af bekostelig Pynt, har man særlig ved Bedømmelsen haft Opmærksomheden henvendt paa de Projekter, der paa dette Omraade med de færreste Midler ydede mest.

Ud fra de ovennævnte Synspunkter har Udvalget gennemgaaet de indkomne Projekter og deraf udtaget 13, der, som særlig egnede til Benyttelse for Statshusmænd, kendtes værdige til Præmier.

For med større Sikkerhed at kunne bedømme de forskellige, præmieberettigede Projekters indbyrdes Stilling til hverandre, har man opstillet 3 parallelt løbende Rækker af Præmier efter de i Programmet nævnte 3 Plantyper.

I. *Vinkelbygning*:

1ste Præmie: Arkitekt V. Ahlmann, Kbhvn.
2den — » K. Varming, Kbhvn.
3die — Arkitekterne P. Holsøe og S. Risom, Kbhvn.
4de — Arkitekt Strøm-Tejsen, Kbhvn.

II. *2 Længer:*

1ste Præmie: Arkitekterne P. Holsøe og S. Risom, Kbhvn.
2den — Kgl. Bygningsinspekt. M. Borch, Kbhvn.
3die — cand. phil. K. Gottlob, Kbhvn.

III. *1 Længe*:

1ste Præmie: Kgl. Bygningsinspektør M. Borch, Kbhvn.
2den — Arkitekt, Professor H. Kampmann, Kbhvn.
3die — Arkitekt Chr. Borch, Kbhvn.
4de — » E. Madvig, Kbhvn.
5te — Statsplantør C. Nielsen, St. Hoverdal, Tim.
6te — Arkitekt E. Madvig.

Det har imidlertid vist sig, at adskilligt flere Projekter end dem, man var i Stand til at give Præmier af den i Programmet fastsatte Størrelse, var saa værdifulde, at de fortjente Anerkendelse.

Dette gælder ogsaa flere Projekter, der uden netop at egne sig til Anvendelse for Statshusmænd dog meget vel kunde tænkes benyttede i Forbindelse med et *lidt* større Landbrug. Udvalget udtog derfor — i Forventning om en Tillægsbevilling — yderligere 13 Projekter som værdige til en *Extrapræmie*. De skyldtes følgende Deltagere i Konkurrencen:

Bygmester E. Mørch, Slagelse. — Arkitekt V. Clausen, Kbhvn. — Arkitekt Vejby-Christensen, Hjørring. — Anders Petersen, Vallekilde. — Murer Jens Hansen, Vallekilde. — Arkitekt N. P. Petersen-Gundstrup, Kbhvn. — Murmester I. C. Frederiksen, Præstø. — Bygningskonduktør M. Madsen, Aarhus. — Arkitekt C. B. Hagen, Kbhvn. — Arkitekt Kn. Ludvigsen, Kbhvn. — Arkitekt K. Varming, Kbhvn. — Tømrermester R. Brüel, Haslev. — Arkitekterne Fritz & John. Jørgensen, Kbhvn.

Da Udvalget meget ønskede at belønne de mange præmieværdige Forslag, men den oprindelig bevilgede Sums Størrelse ikke tillod dette, bevilgedes der paa Tillægsbevillingsloven for Finansaaret 1907—08 et Extrabeløb paa 1500 Kr. til Præmiering af de indkomne Tegninger.

Til Slut henstillede Udvalget som en Nødvendighed, at saafremt det indsamlede store Materiale skulde gøre den fulde Nytte, burde det væsentligste af det samles og udgives, saa det kunde blive hver Mands Eje.

Med stor Imødekommenhed bevilgedes allerede paa Tillægsbevillingsloven for Finansaaret 1907—08 2000 Kr., for at muliggøre en Udgivelse. Denne Sum er senere ved Tillægsbevillingsloven for Finansaaret 1908—09 bleven yderligere forøget med 13,450 Kr. —

Med Bedømmelsen af de ved Konkurrencen indkomne Tegninger var Udvalgets egentlige Virksomhed endt.

Bearbejdelsen og Udgivelsen af det store Materiale overdroges af det samlede Udvalg til Arkitekt S. Lemche, cand. mag. Vilh. Lorenzen og Professor, Arkitekt M. Nyrop, med Vilh. Lorenzen som Redaktør.

L. P. Hansen. S. Lemche. Vilh. Lorenzen. M. Nyrop. L. P. Ovesen.

Pedersen-Nyskov. Kr. Søgaard.

PRÆMIEREDE FORSLAG.

ARKITEKT V. AHLMANN: HUS I VESTJYLLAND. 1. PRÆMIE.

Samlet Overslagssum: Kr. 2840. Ajlebeholder Kr. 125.

Beskrivelse. Plads til 1 Hest, 3 Kvier samt 2 Svinebaase.

Saafremt det er muligt paa Jordlodden at holde flere Køer, er det billigst strax at indsætte flere Kobaase; flere Svin maatte da faa Plads i Hønsehus og Roerum, og disse flyttes andetsteds hen.

Værelserne er af Billighedshensyn noget mindre end Programmet fordrer; deres Godhed beror imidlertid ikke alene paa Størrelsen, ogsaa Dørenes Plads og Antal har Betydning. I begge Soveværelser findes kun 1 Dør. Pudsede Lofter kunne ikke faas; et malet eller svagt bejtset Bjælkeloft er ogsaa mere i Overensstemmelse med Bygningens Karakter.

Der er beregnet Brædde gulv i Værelser og Køkken, Murstensgulv paa Fladen i Forstue og Hønsehus, Murstensgulv paa Kant i Kostaldens Grebning, Brolægning udstøbt med Cementmørtel i Bryggers, Svinehus, Møddingsted; tildels ogsaa i Stalden, her forøvrigt almindelig Brolægning. Brolægning ved Dør og om Bygningen kan udføres efterhaanden, naar Lejlighed gives, ligeledes Malerarbejdet samt Strygning med Carbolineum paa Træværk i Skuret over Møddingsstedet.

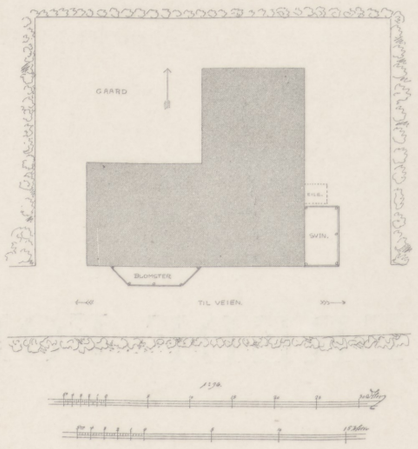

Beliggenhedsplan.

I Ko- og Svinehus er beregnet Krybber af saltglasseret Ler. Ajlerender i Stalden er tænkt aabne. Indhegning af Have og Svinegaarde udføres af Husmanden.

Loen er lagt paa langs i Bygningen, da den saaledes beliggende giver bedst Adgang til de forskellige Rum.

Bygningen er udvendig tækket med Straa og Lyng, Murene kalkes hvide. I de udvendige Døre gaar Understykket i Karmen saa langt frem, at Dørtrin spares; under Køkken findes en Kælder.

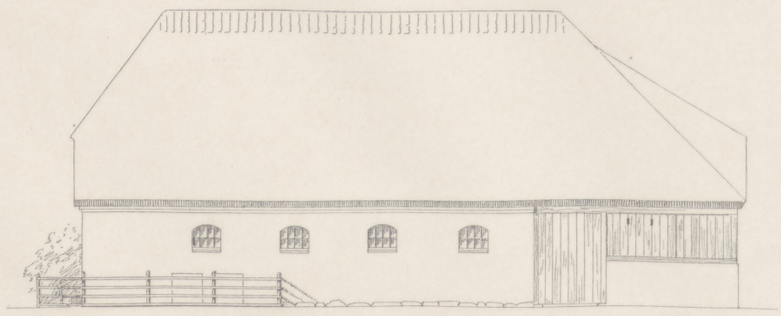

Østside.

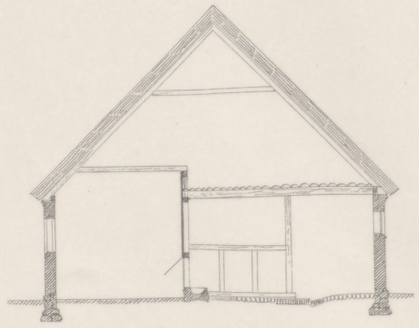

Snit gennem Lo og Kostald.

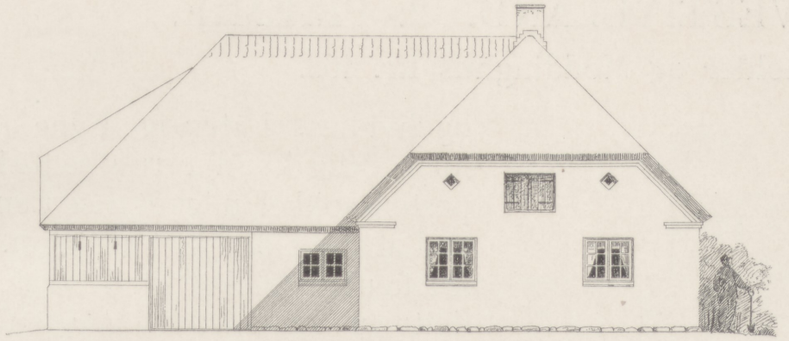

Vestside.

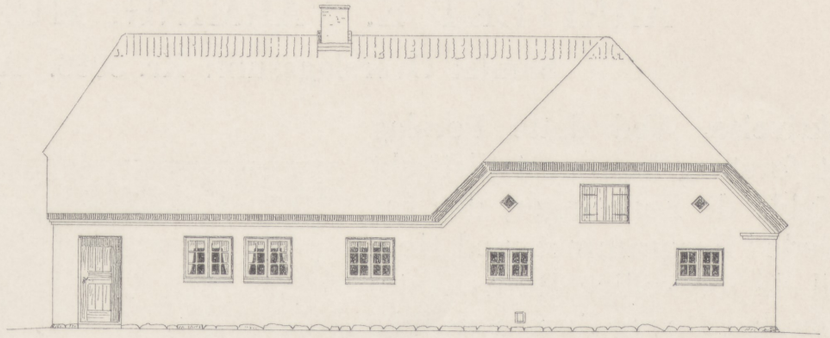

Sydside.

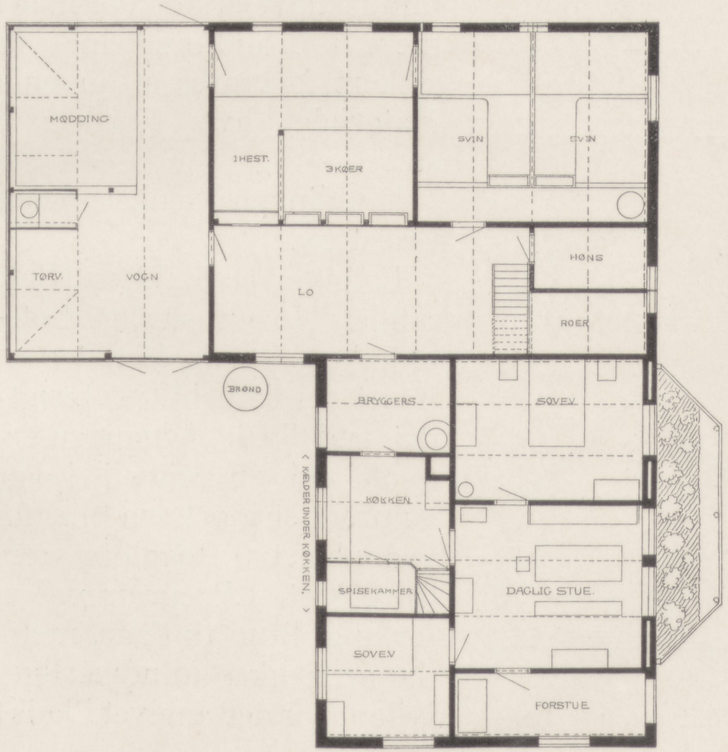

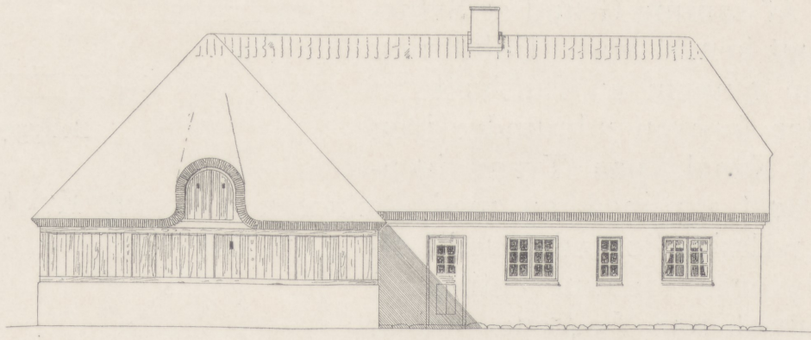

Nordside.

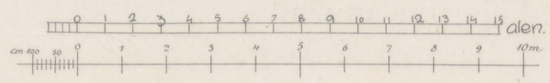

V. AHLMANN.

ARKITEKT K. VARMING: HUS I VESTJYLLAND. 2. PRÆMIE.

Samlet Overslagssum: Kr. 3986. Ajlebeholder og Møddinghus Kr. 408.

Beskrivelse. Ved dette Forslag er det først og fremmest tilstræbt at opfylde de Fordringer, der var opstillede i Programmet med Hensyn til de forskellige Rums Antal og Størrelse. Dog er Rummene ikke alle saa store, som forlangt, og Laden er udeladt, da den formentlig kan udelades. Loen er lagt mellem Stuehus og Stald for Lugtens Skyld. Af samme Grund er Svinestien lagt længst bort. Udluftning foregaar gennem en Lufthætte af Træ, der foroven udmunder i en vandret Kanal, paa Tværs igennem Taget, og med en med Rækværk forsynet Kvist for hver Ende. Forneden ved Loftet anbringes Tremmeventiler. I Hønsehuset bør Væggene pudses for Renligheds Skyld, Gulvet Beton. Betongulve er regnet ogsaa i Stald og Svinehus. — Huset tænkes bygget af røde, haandstrøgne Sten; til Bagmur og Skillerum anvendes helbrændte Sten. Gesims, Hulkehl og Lysning ved Hoveddøren skures og hvidtes. I stenrige Egne er det formentlig ikke dyrere at sætte Kampestenssokkel, udgydt med Cement, end at støbe den helt af Beton. Huset tænkes tækket med Straa. Da dette er saameget billigere end ildfast Materiale, at det, der spares, mindst opvejer det, der maa betales mere i Brandforsikring, kan det sikkert forsvares at anvende dette Materiale, hvis Fordele er saa store.

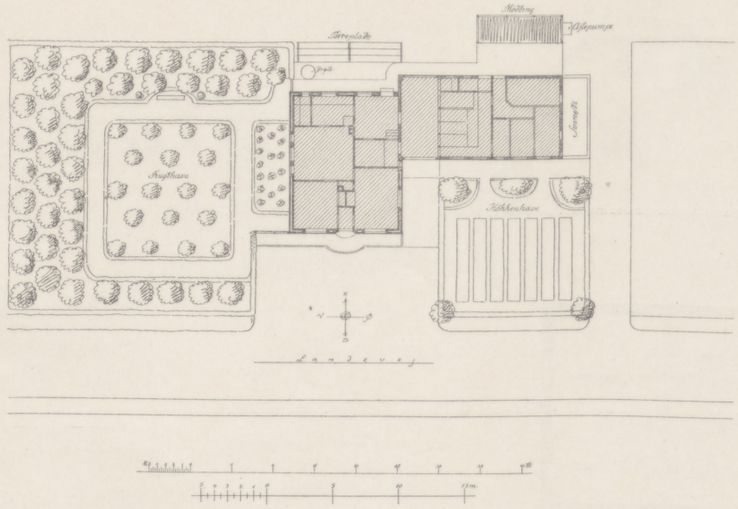

Beliggenhedsplan.

Møddingen tænkes belagt med Græstørv.

Loftet over Stalden (Hjalden) er tænkt dannet af Granrafter. Nogen særlig Loftstrappe er ikke vist, da Loftet over Stuehuset vel ikke bliver brugt til andet end Sæd. Adgangen er derfor tænkt ad en Stige i Loen. Roerummet er gjort saa lille, fordi Hovedoplaget af Roer bør være udenfor Huset. I Programmet var ikke forlangt Rum til Faar, men da saadanne tænkes uundværlige i Vestjylland, er der angivet Plads til dem.

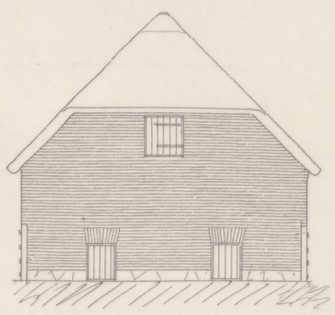

Østgavl.

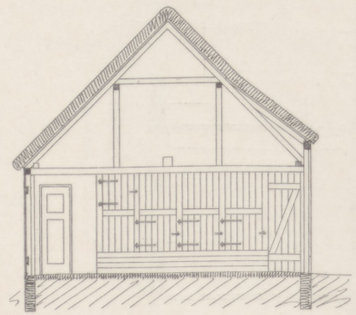

Snit gennem Lo.

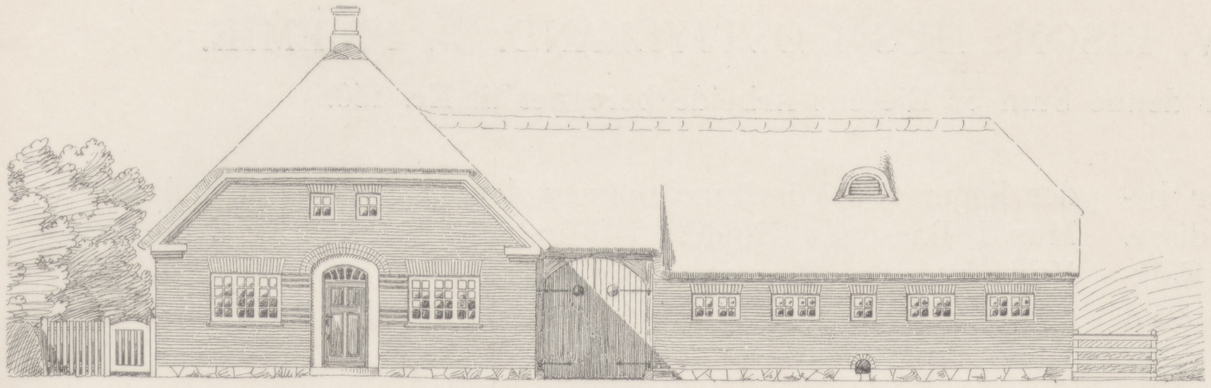

Sydside.

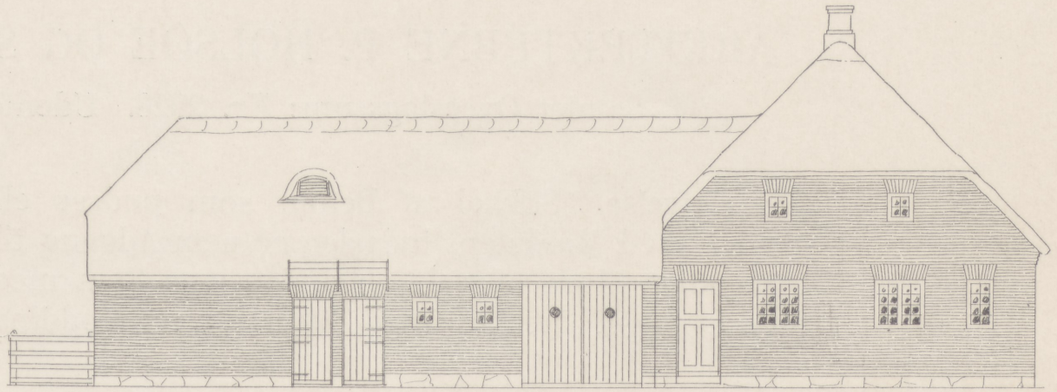

Nordside.

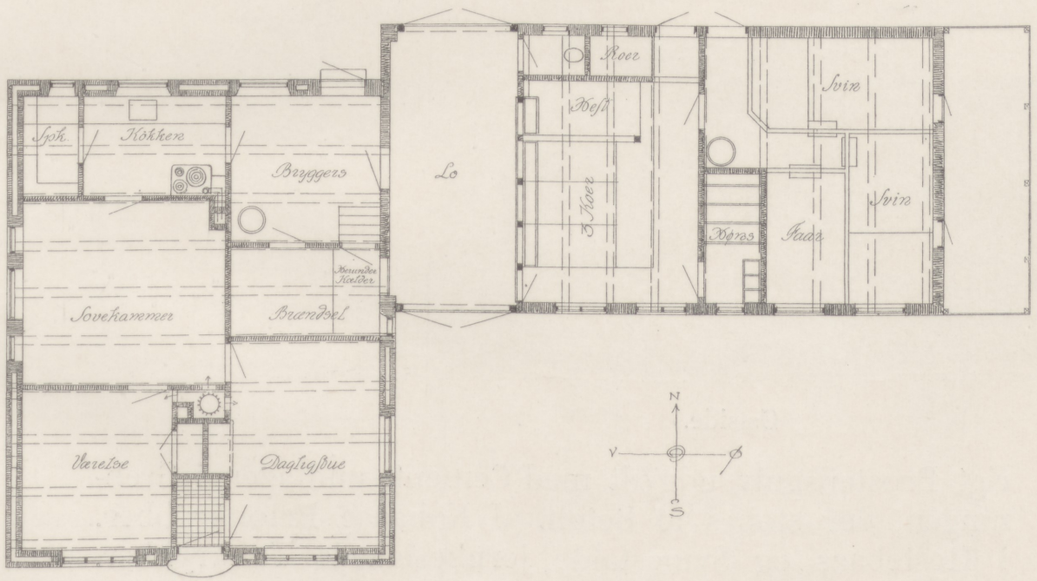

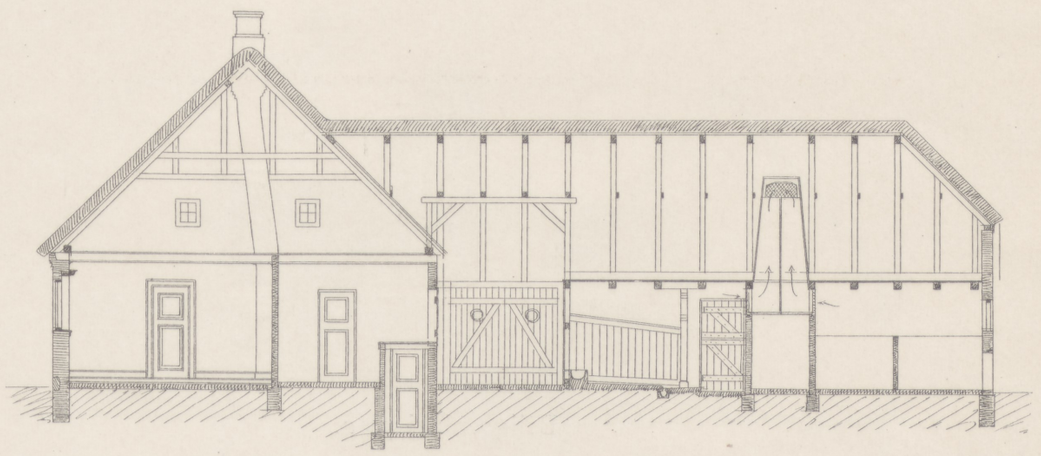

Langsnit.

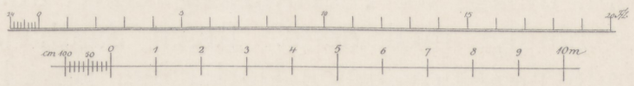

K. VARMING.

ARKITEKTERNE P. HOLSØE OG SV. RISOM: HUS I ØSTJYLLAND. 3. PRÆMIE.

Samlet Overslagssum: Kr. 2928. Udenfor denne Sum er Ejerens Arbejde beregnet til Kr. 150.

Beskrivelse. Sokkel af Beton, som pudses eller beklædes med Marksten, hvis der er nem Adgang til disse. Udvendige Mure af røde, haandstrøgne Sten med Kalkfuger. Taget dækkes med Straa (over Møddingshuset der ligger ved Ydermur, opføres denne af 12 Tom. hul Mur i Baasenes Højde. I Forstuen Murstensgulv. I Huggehus, Lo, Roerum og øverste Del af Kobaase Lergulv. I Bryggers og Hønsehus Betongulv. I Stalde iøv-

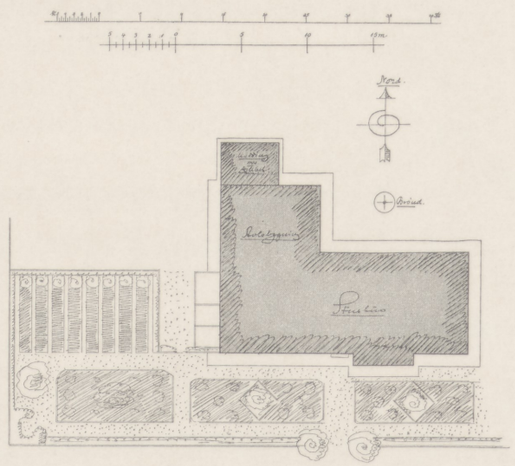

Beliggenhedsplan.

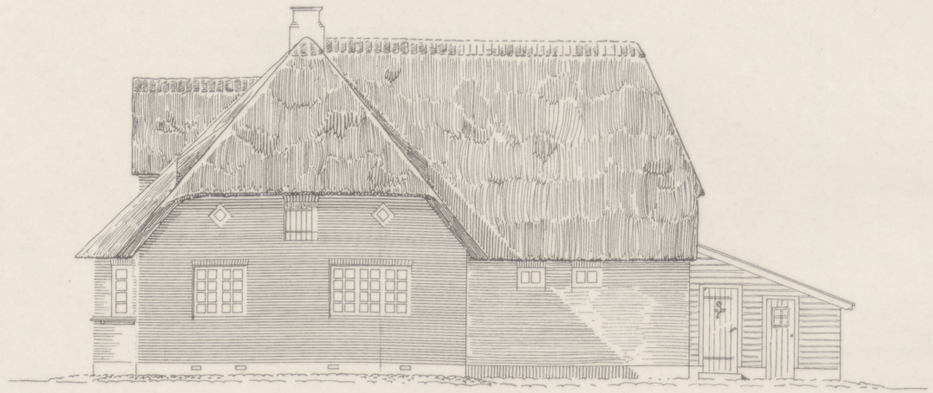

Østside.

Paptag). Hvidtede Skorstenspiber. Vinduerne sættes $1^1|_2$ Tom. tilbage for Ydermur, og Skiftet under Vinduet lægges bindigt med dette. Ingen Saalbænk. Hvidmalede Vinduer og udvendige Dørkarme, Døre blaa, i Indgangsdøren til Forstuen hvide Sprosser. Ved den Svinebaas, rigt Brostensgulv udgydt med Cement, undtagen i Grebningen, der støbes af Beton. I Kobaase Betonkrybber. I Hestebaas og Svinestalde jernbeslaaede Trækrybber. Svinebaase af 1 Tom. ru Brædder. Ventilation i Staldene som vist paa Tegningerne.

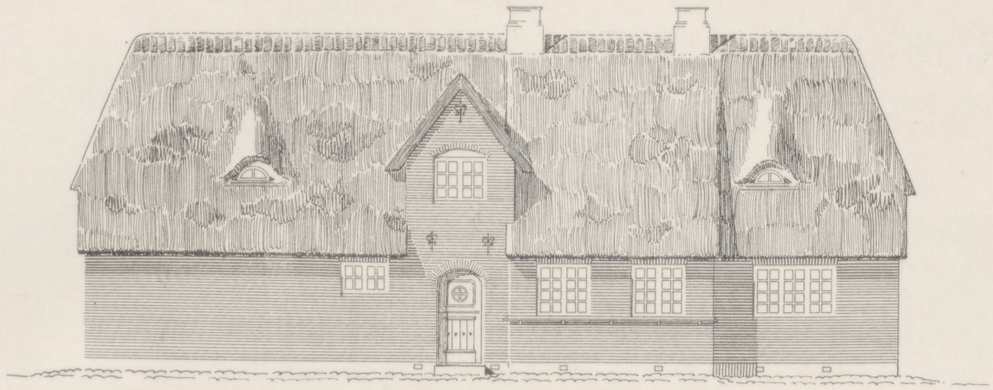

Sydside.

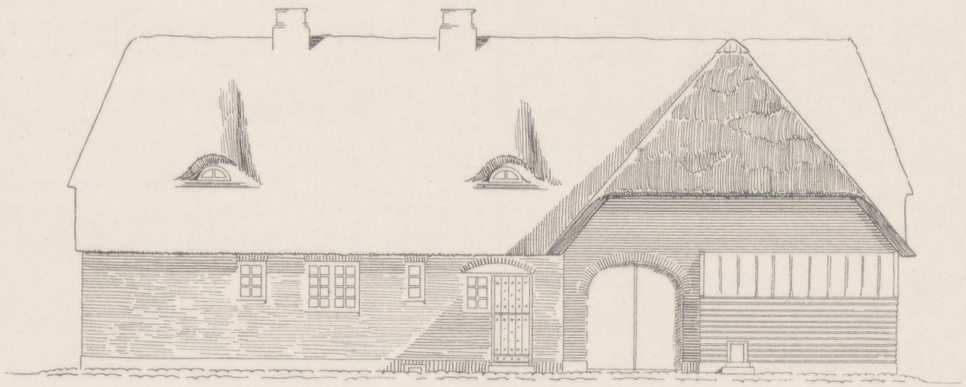

Nordside.

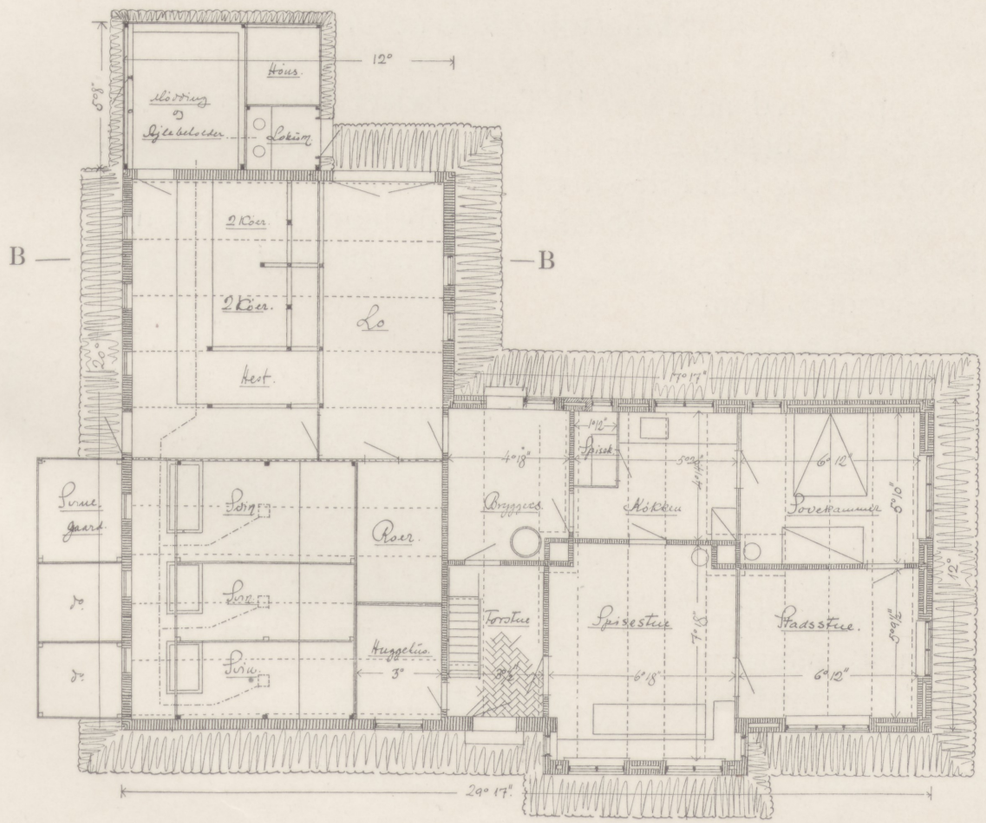

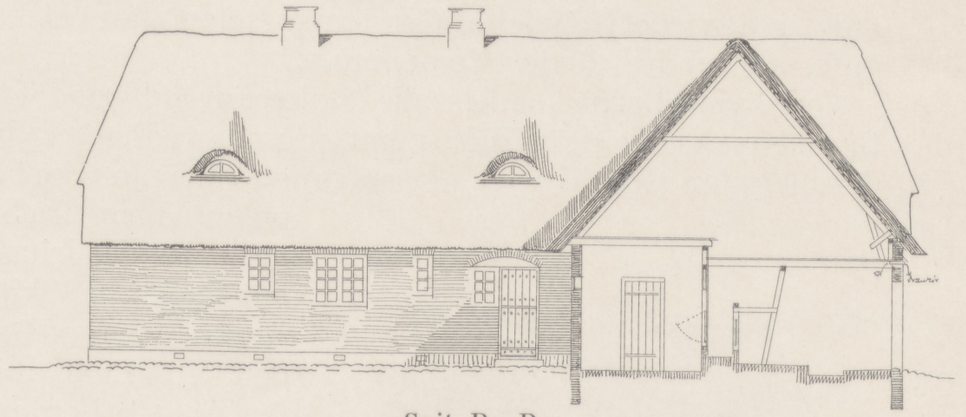

Snit B—B.

P. HOLSØE OG SV. RISOM.

ARKITEKT JOHS. STRØM-TEJSEN: HUS PAA FYEN. 4. PRÆMIE.

Samlet Overslagssum: Kr. 3603. Desuden er Ejerens eget Arbejde beregnet til Kr. 325. Ajlebeholder Kr. 175.

Beskrivelse. Ved Opførelsen tænkes anvendt saavel til Ydermur som Skillerum flammede, helbrændte Sten. Ydermurene udføres som 1 Stens hule Mure med Anvendelse af Staaltraadsbindere. De udvendige Murflader berappes med grov Mørtel og hvidtes. Indvendig skal Væggene være pudsede og Lofterne rørede og pudsede. I Værelser og Køkken lægges Brædde-gulv, i den ene Halvdel af Gennemkørselen stampet Ler-gulv, alle andre Steder Cementgulv.

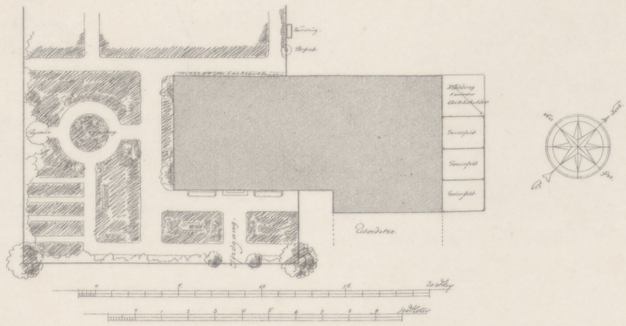

Beliggenhedsplan.

Ved Svinestierne tænkes alle Skillerum udførte af ru Brædder, dels er det billigt, nemt at holde vedlige og har desuden den store Fordel, at saadanne Skillerum ikke tage nogen Varme fra Svinene. For Fodringen anbringes i Skillerummet ud mod Gangen en Lem midt for Truget; Lemmen hænger i øverste Kant ved et Par almindelige lange Bladhængsler og holdes lukket ved en Art Skodrigle, der skydes ned i et Øje, der er indstøbt i Trugets udvendige Kant. — De ophøjede Liggepladser udføres ligeledes af ru Brædder paa Plankeunderlag; selve Fladen stilles med lidt Fald udefter og desuden bores der nogle Huller for Fjærnelse af Fugtighed.

For Køer og Heste anbringes almindelige Træspiltove med høvlet Skillerum. Køerne bindes i en Jærnbøjle, der ved en Løbering kan bevæges op og ned ad en c. 18 Tom. lodret Jærnstang, der er befæstet i begge Ender til den lodrette Stolpe. Mellem Foderlo og Stald afskilres med høvlede Brædder mellem Stolperne, og for Fodringen anbringes Drejelemme.

Bjælkelaget er tænkt af $^{6}/_{6}$ Tom. Træ henlagt paa gennemgaaende $^{3}/_{4}$ Tom. Murrem, Spærene og Hanebaand af $^{4}/_{4}$ Tom. Spærene sadles paa en $^{4}/_{4}$ Tom. Rem, der er nedskrammet over Bjælkerne.

Over Gennemkørslen tænkes ikke Bjælker, men, eftersom der maatte være Brug derfor, anbragt nogle løse Stænger.

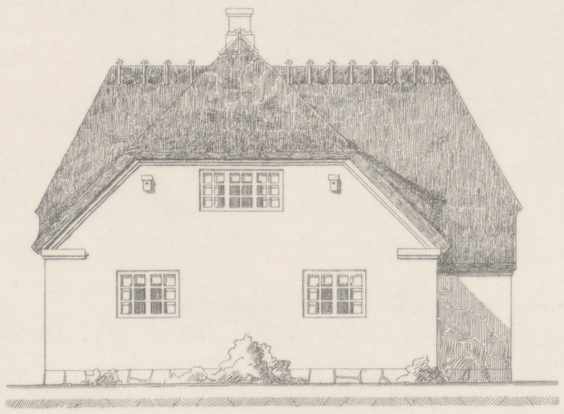

Sydgavl.

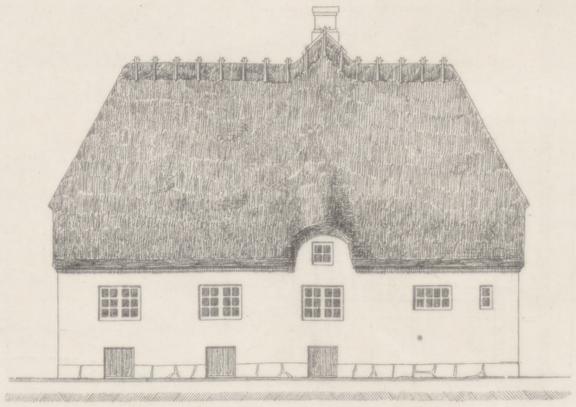

Nordside.

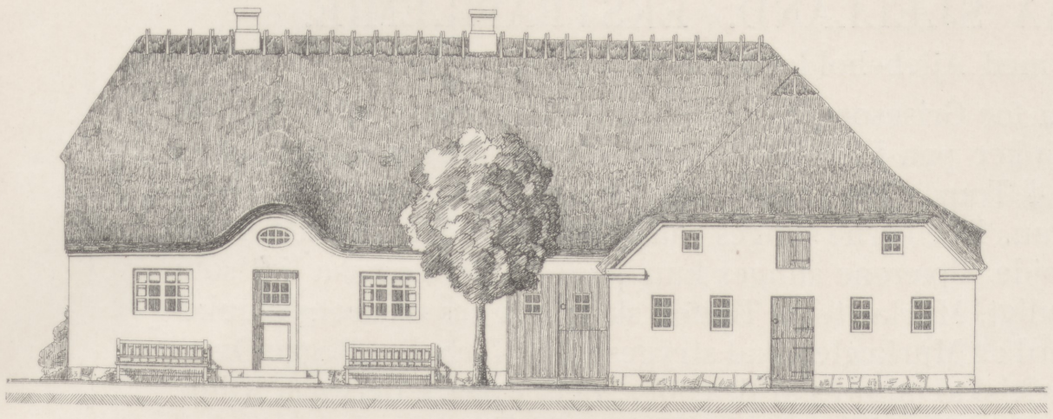

Syd-Østside.

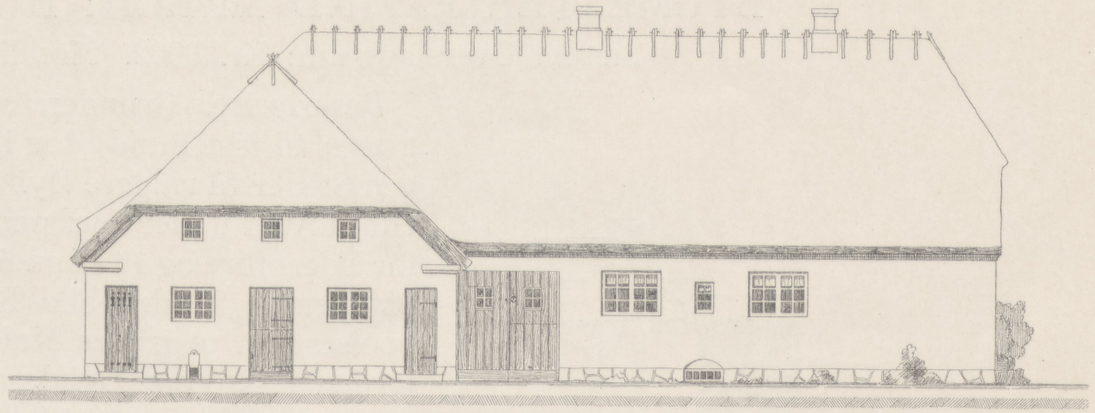

Nord-Vestside.

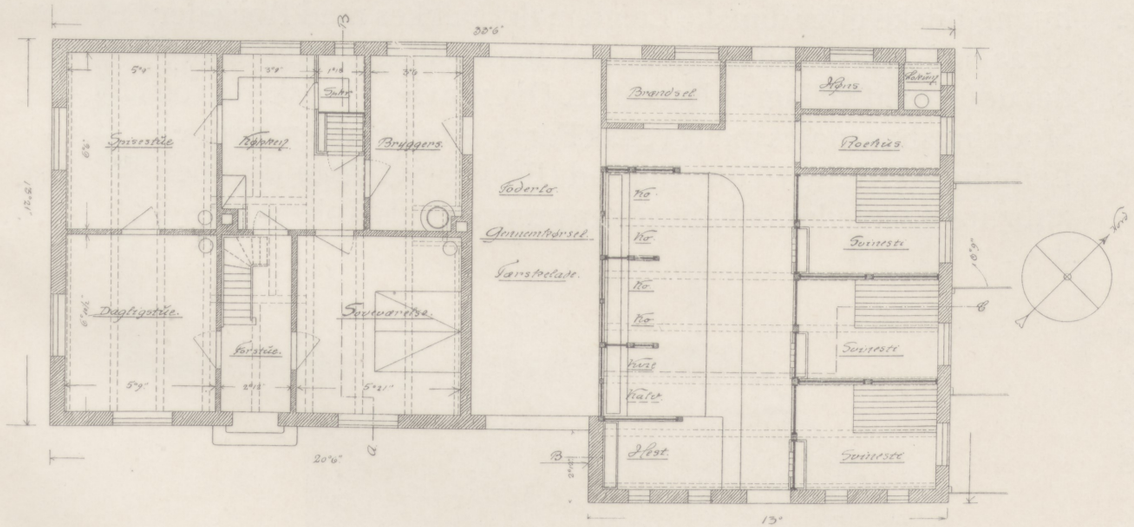

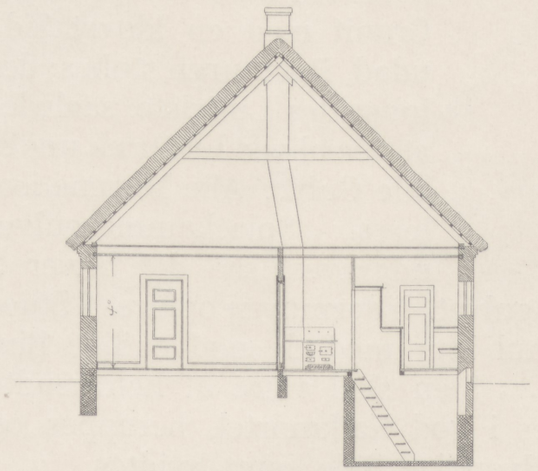

Snit A-B.

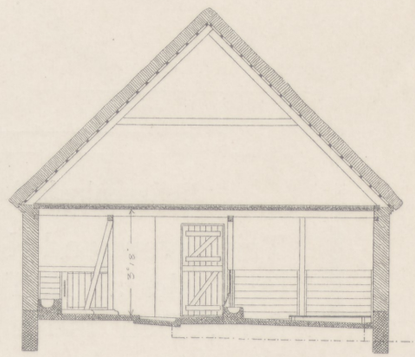

Snit B-C.

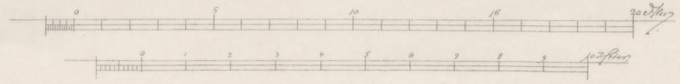

JOHS. STRØM-TEJSEN.

BYGMESTER EJVIND MØRCH: HUS PAA SJÆLLAND. EKSTRAPRÆMIE.

Samlet Overslagssum: Kr. 3062. Møddinghus med Ajlebeholder og Ledning Kr. 332.

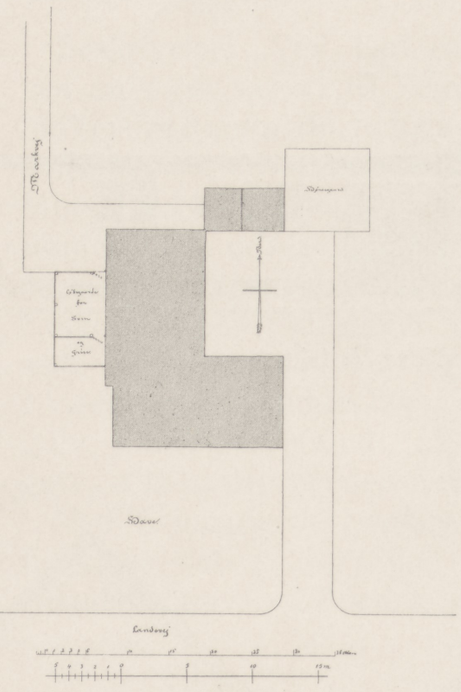

Beliggenhedsplan.

Beskrivelse. Grunden udgraves til fast Bund, dog ingen Steder til ringere Dybde end 1 Alen under Jordsmon for Ydermure og 18 Tom. for Skillerum. Under alle Beboelsesrum opgraves Muldjorden i 12 Tom. Dybde og et tilsvarende Lag tørt Sand eller Grus paaføres. Fundamenterne støbes af Beton, Sokkelen udføres af et Skifte Granit med en kløvet Side udad, Bagmuren støbes; der indsættes Luftriste, saaledes at der bliver Lufttræk under alle Gulve. Alle Murene isoleres. Spisekammergulvet udgraves, saa det bliver 2 Trin lavere end Køkkengulvet. Ydermuren opføres i Stuer og Stald af 12 Tom. hul Mur med de nødvendige Bindere. Den indvendige $^1|_2$ Sten skal være af helbrændte Flamsten, der formures i god Kalkmørtel, berappes og vandskures paa den udvendige Side samt hvidtes.

Den indvendige $^1|_2$ Sten samt Skillerummene skal være af raa Sten, i Stalden dog kun de øverste 2 Alen. Alle Vægge, der er murede af raa Sten, skal stoksættes og pudses i Ler. I Stalden skal den nederste 1 Al. 12 Tom. pudses i Bastardmørtel. I Staldene skal Gulvet lægges af Beton i det paa Tegningen viste Profil. I Kobaasene og Baasen for Grisesoen skal der over Betonen lægges Gulv af Klinker paa Fladen. De viste Ajleledninger skal udføres af 4 Tom. Cementrør. Alt Tømmer skal være af dansk Gran. Bjælkerne slinges paa Over- og Undersiden af 6 Tom. Højde, Spærene slinges kun paa een Side og saa lidt som muligt. Murlægte og Tagfod skal være savskaaret. Skunkebord og Murlægter skal stryges med Karbolin. Begge Overgavle skal udføres af Brædder, dels 1 paa 2, dels paa Klink. Porte og Stalddøre skal udføres af 1 Tom. høvlede og pløjede Brædder med $^5|_4$ Tom. Revler; de beslaas med godt, haandsmedet Beslag. Stablerne indmures. Taget lægtes med hugne finske eller danske Lægter; det tækkes med Rør eller Straa og bindes med galvaniseret Jærntraad. Snedkerarbejdet udføres af vellagret Fyrretræ. Overgavle, Vindskeder og Møddingshus males med svensk Farve. Fra Brønden føres en Ledning af trukne 1 Tom. Rør ind i Bryggerset, hvor Pumpen anbringes saaledes, at Vandet kan pumpes ind i Kokrybberne.

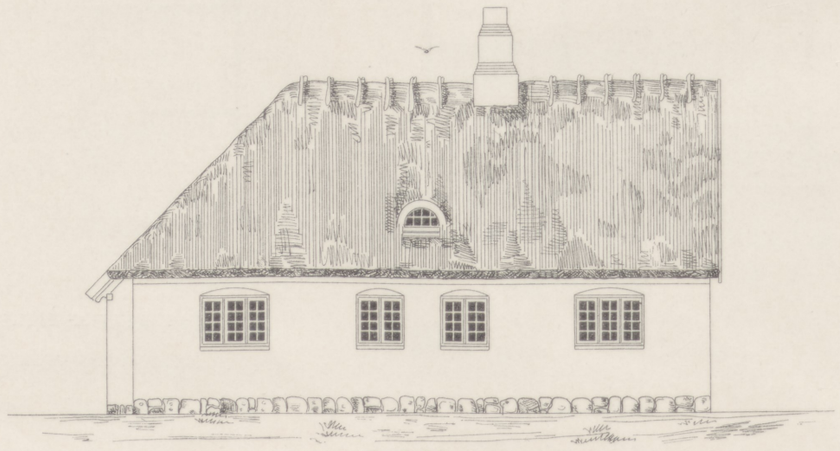

Sydside.

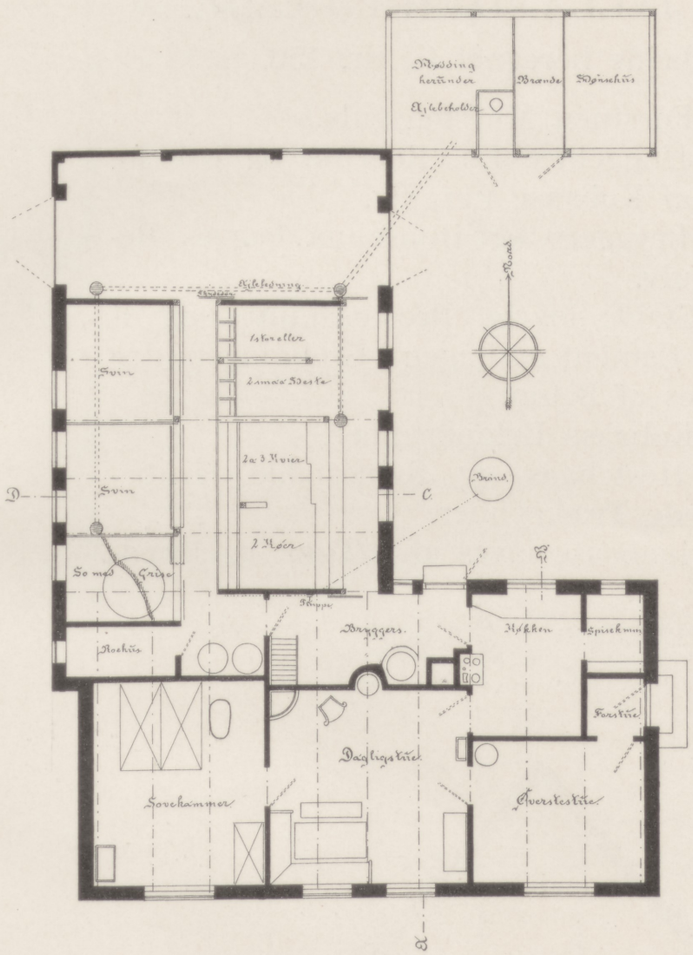

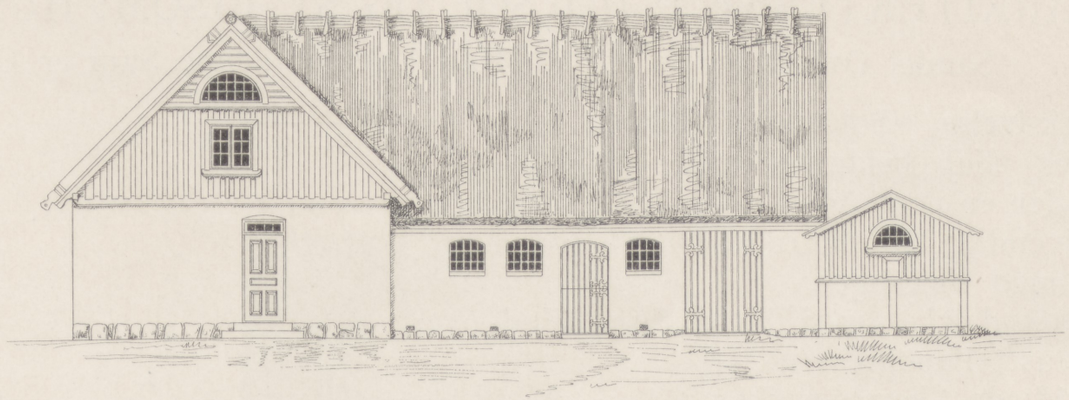

Østside.

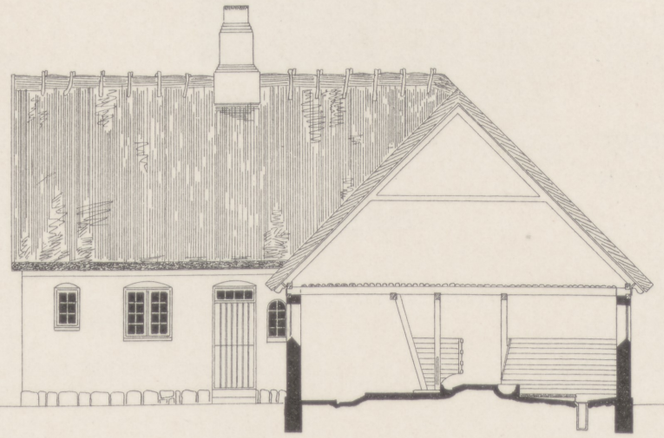

Snit C—D.

Snit A—B.

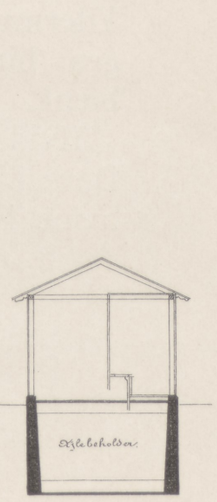

Tværsnit af Møddinghus.

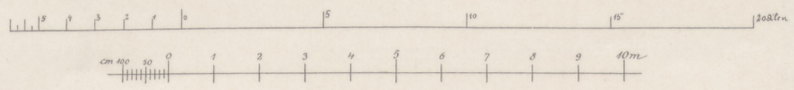

EJVIND MØRCH.

ARKITEKTERNE P. HOLSØE OG SV. RISOM: HUS I ØSTJYLLAND. 1. PRÆMIE.

Samlet Overslagssum Kr. 3463,50. Udenfor denne Sum er Ejerens Arbejde beregnet til Kr. 150.

Beskrivelse. Sokkel af Beton, som pudses eller beklædes med Marksten, hvis der er nem Adgang til disse.

Udvendige Mure af røde, haandstrøgne Sten med Kalkfuger.

Taget dækkes med Straa (over Møddinghuset Paptag).

Hvidtede Skorstenspiber.

Vinduerne sættes $1^1|_2$ Tom. tilbage for Ydermur, og Skiftet under Vinduet lægges bindigt med dette. Ingen Saalbænk.

Hvidmalede Vinduer; de udvendige Døre blaa, i Indgangsdøren til Forstuen hvide Fyldinger.

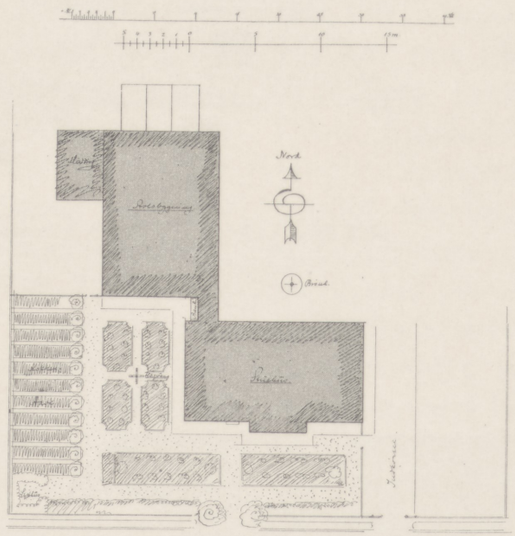

Beliggenhedsplan.

I Forstuen Murstensgulv.

I Huggehus, Lo, Roerum og øverste Del af Kobaase Lergulv.

I Bryggers og Hønsehus lægges Betongulv.

I Stalde iøvrigt Brostensgulv, udgydt med Cement undtagen i Grebningen, der støbes af Beton.

I Kobaase Betonkrybber.

I Hestebaas og Svinestalde jernbeslaaede Trækrybber.

Svinebaase laves af 1 Tom. ru Bræder.

Ventilation i Staldene som vist paa Tegningerne.

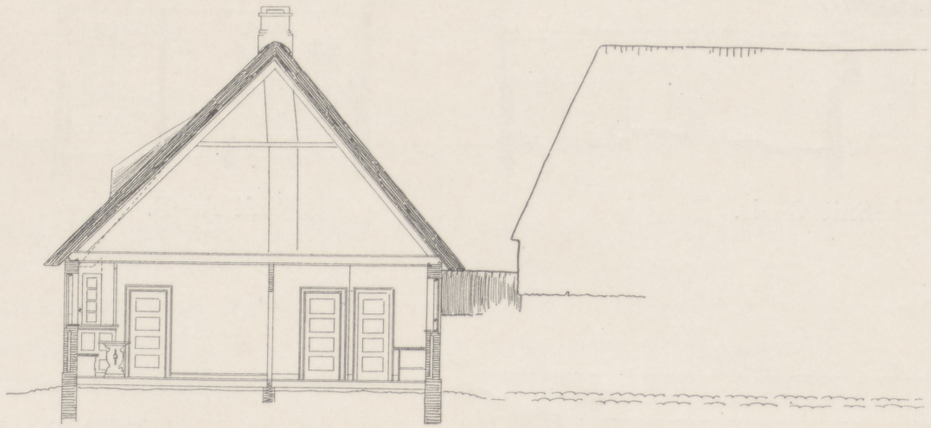

Snit A—A.

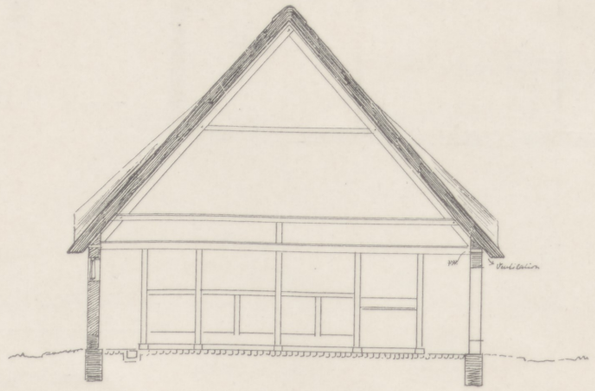

Snit B—B.

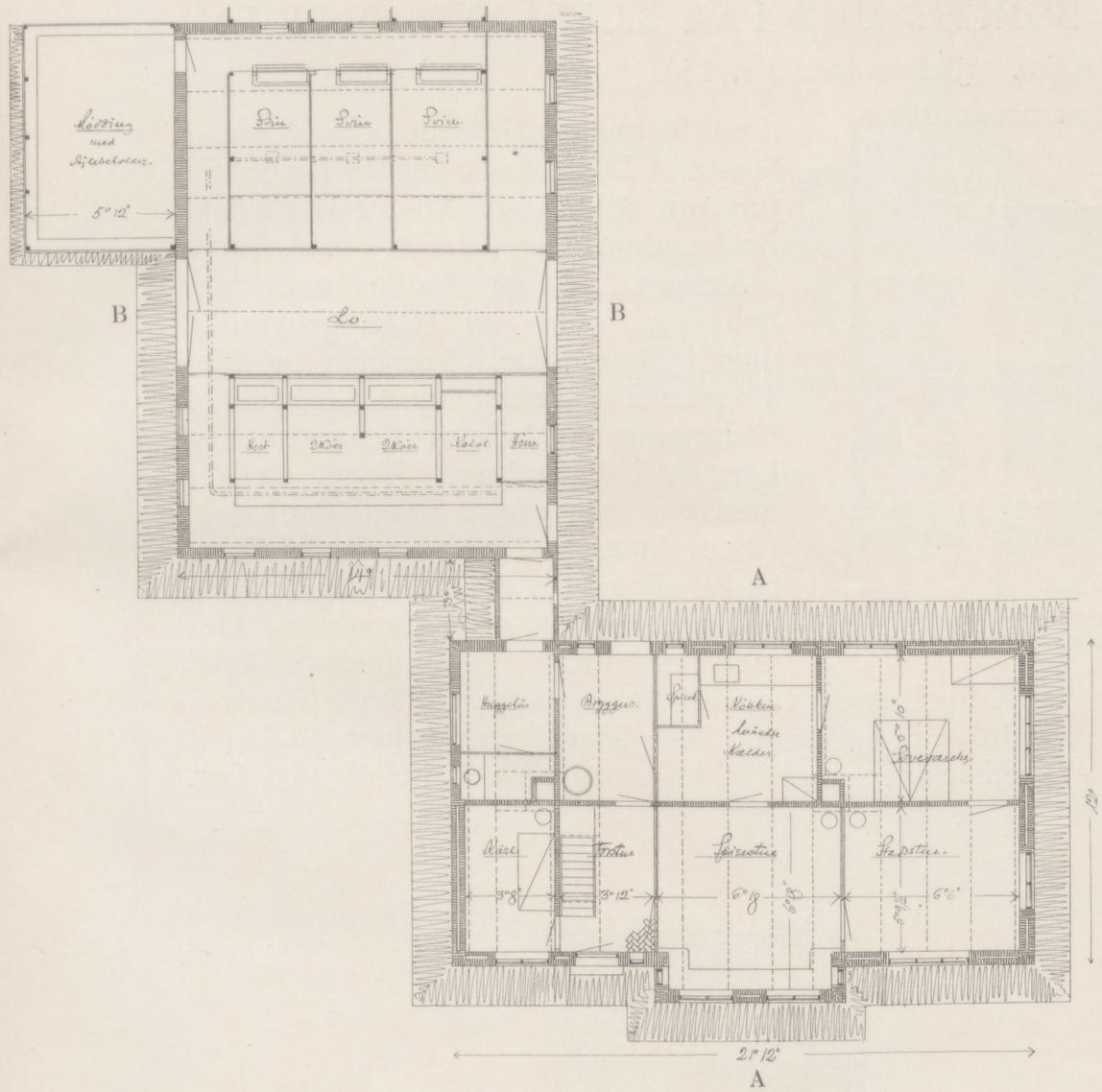

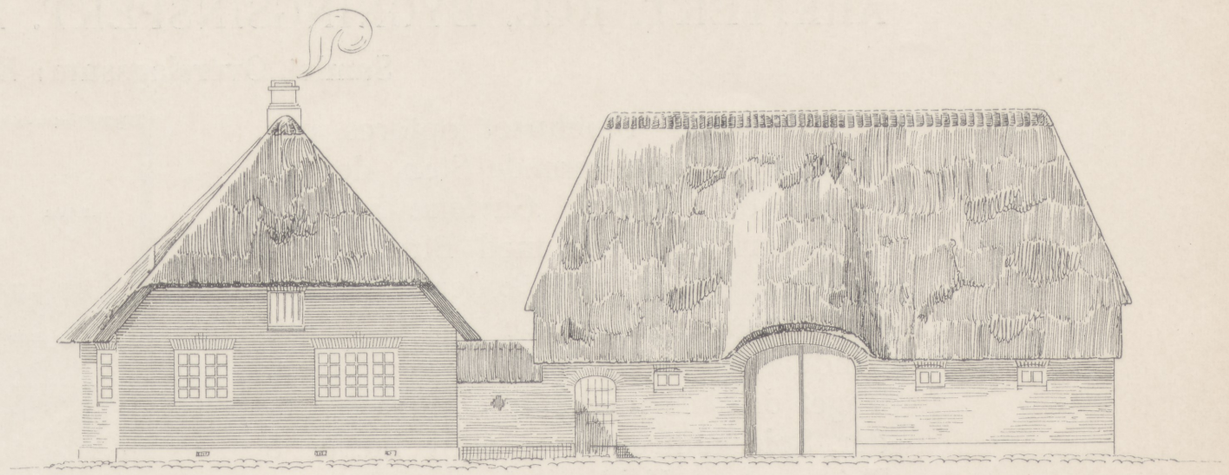

Østside.

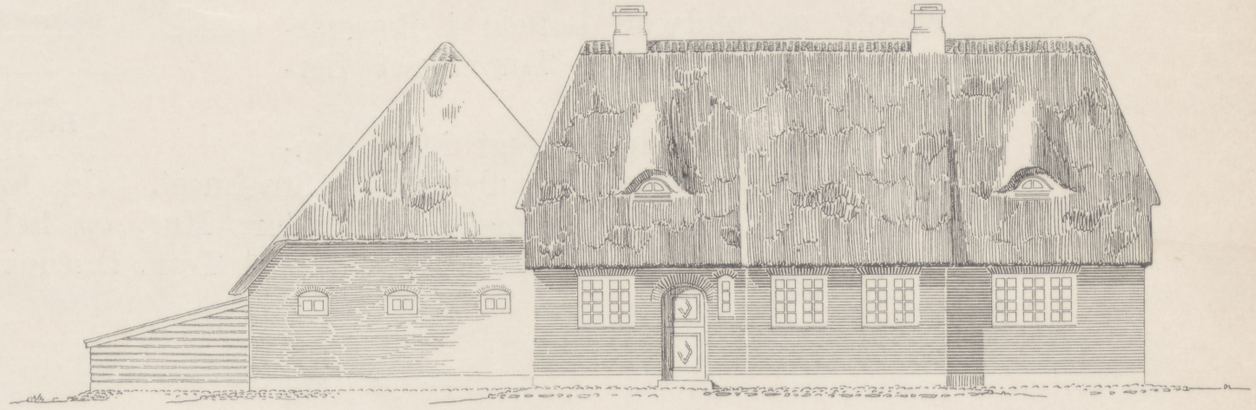

Sydside.

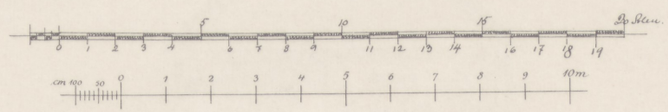

P. HOLSØE OG SV. RISOM.

ARKITEKT, KGL. BYGNINGSINSPEKT. M. BORCH: HUS PAA SJÆLLAND. 2. PRÆM.

Samlet Overslagssum: Kr. 3,820. Ajlebeholder Kr. 150.

Beskrivelse. Stuehuset opføres paa Betongrund af flammede Sten, der afskures og hvidtes. Gavlene af Bindingsværk, beklædt med Brædder — 1 paa 2 — og Vindskeder og malet med svensk Træfarve eller tjæret. Vinduerne males grønne eller blaa. Taget dækkes med Rør og Straa. Under Spisekamret, hvis Gulv hæves 3 Trin over Køkkengulvet, udgraves en Kælder. I Lejligheden Brædde-gulv og pudsede Lofter; i Bryggerset Betongulv og i Tørvehuset Lergulv.

Stald og Lade er lagt i en Bindingsværksbygning parallelt med Stuehuset. Ud for Stalden udmures Tavlene med $^1|_2$ Stens Mur, og hele Bygningen beklædes udvendig med ru 1 Tom. Brædder (1 paa 2), medens Gavlene beklædes med Spaan. I Lo og Lade lægges Lergulv, i Roerum Beton, og i Ko- og Hestestald Brolægning. Taget dækkes med Straa.

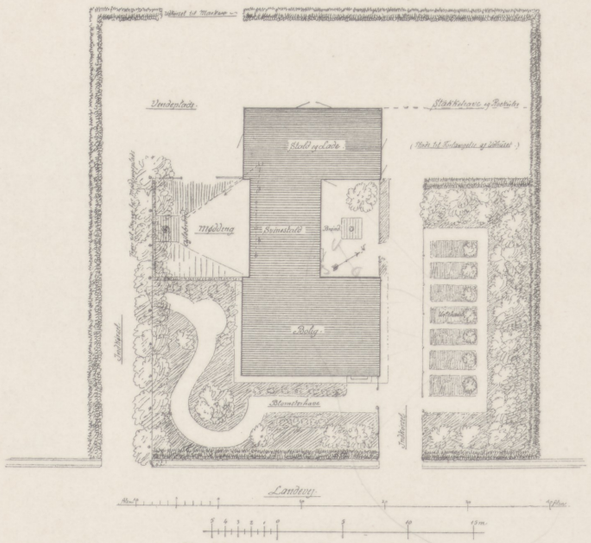

Beliggenhedsplan.

Mellem Lade og Stuehus anbringes Svin og Høns i en Halvtagsbygning med 1 Stens Mur i Forsiden og Bindingsværks Bagvæg mod Gaarden. I Fodergang og Lokum Betongulv, og Lergulv i Hønsehuset. Taget dækkes med Pap paa pløjet Brædde-underlag. Under Spærene forskalles med 1 Tom. pløjede Brædder, der tjæres, og Mellemrummet mellem de to Brædder fyldes med Tørvesmuld for Lunhedens Skyld.

Til Bjælker og Tagværk tænkes anvendt dansk Skovtræ, til Gulve i Lejligheden 2den Sort Fyrrebrædder, til Loftet Granbrædder, over Stalden og Loen Rafteloft med Ler.

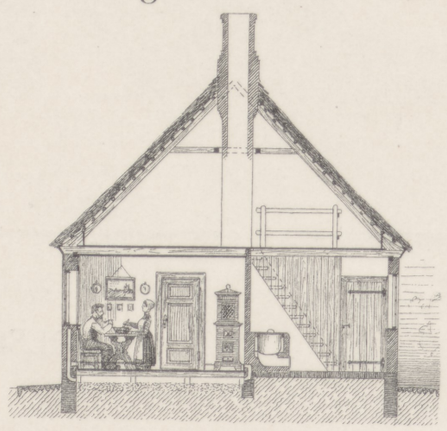

Profil af Stuehuset.

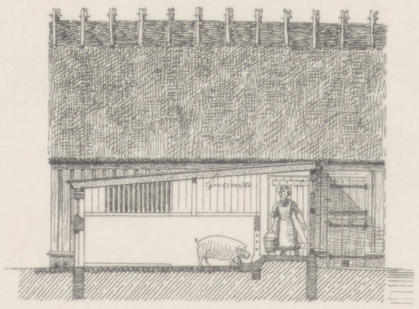

Snit gennem Svinestald.

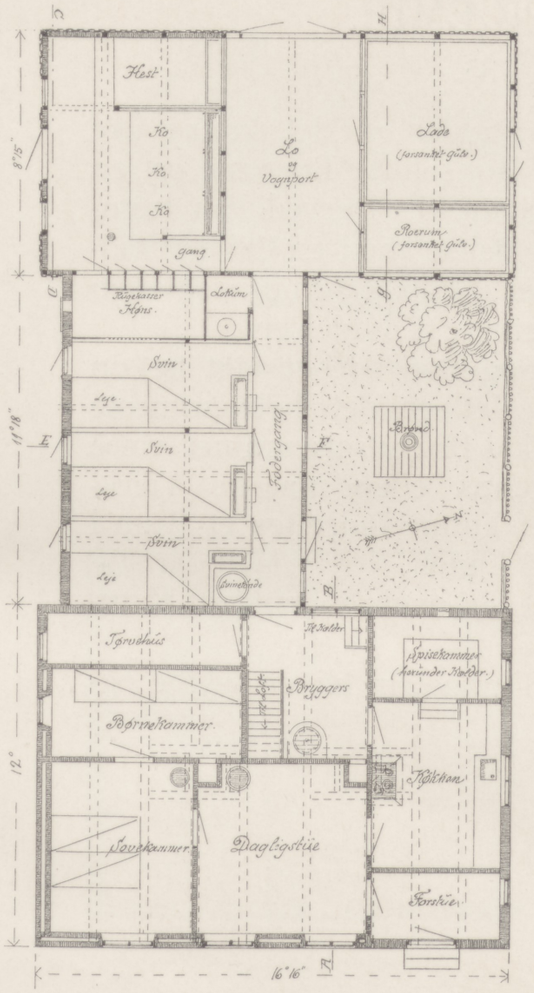

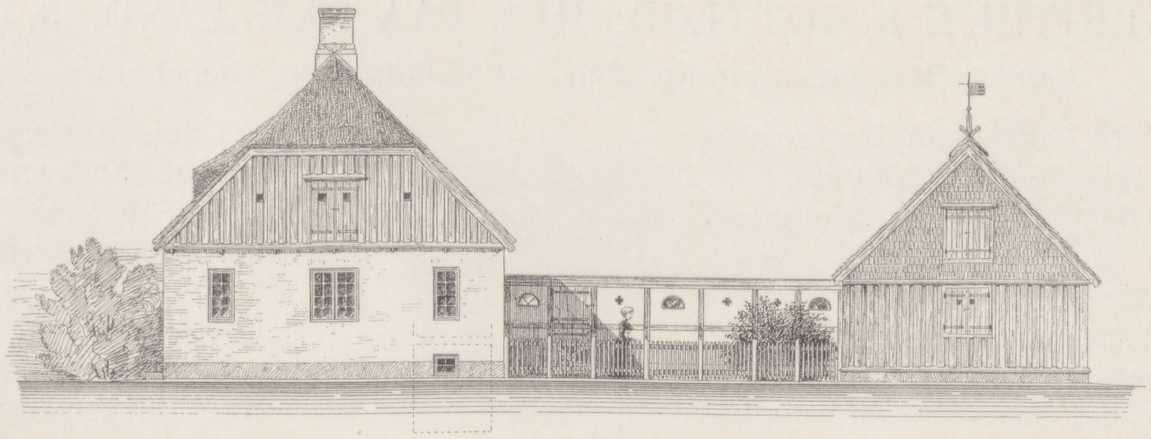

Nordside.

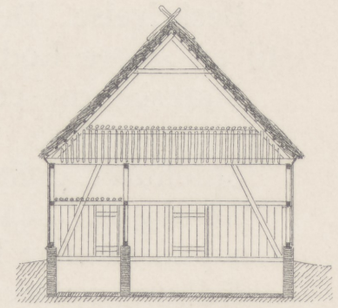

Snit genn. Lade og Roerum.

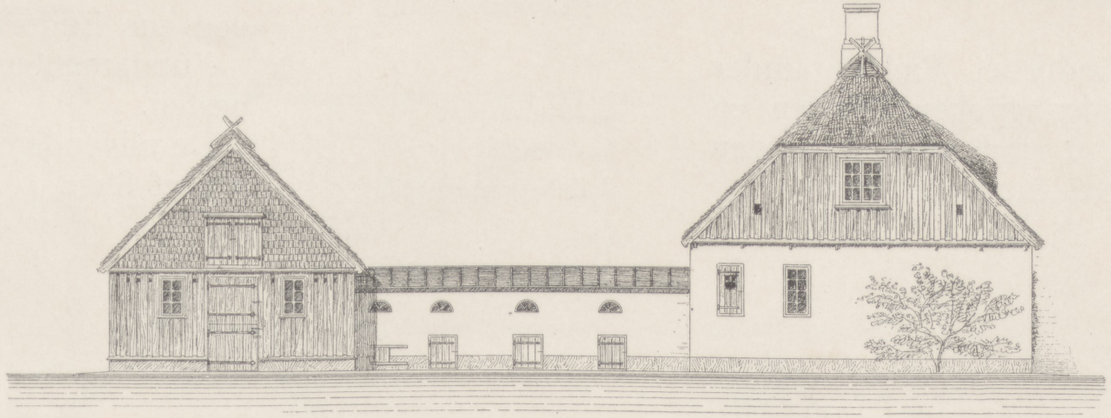

Sydside.

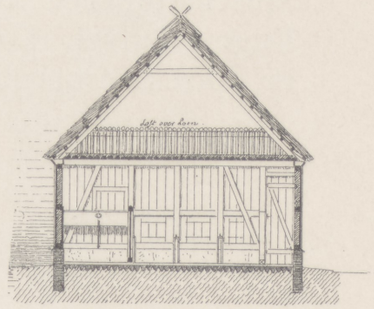

Snit genn. Stalden.

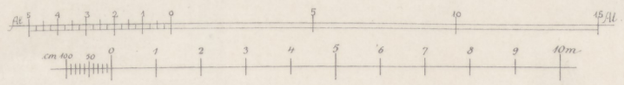

M. BORCH.

ARKITEKT K. GOTTLOB: HUS PAA SJÆLLAND. 3. PRÆMIE.

Samlet Overslagssum: Kr. 2891. — Mødding- og Ajlebeholder Kr. 135.

Beskrivelse. Det er tænkt som Bygninger til en større Lod paa 6—8 Tdr. Land.

Materialerne er de paa Sjælland almindeligst anvendte.

Stuehuset opføres af $1^1|_2$ Stens hul Mur, udvendig berappet og hvidtet, indvendig enten pudset eller berappet og kalket.

Udhuset opføres af 1 Stens Mur, udvendig berappet og hvidtet.

Alle Bygninger dækkes med Straatag, der er fæstet med Jerntraad. Møddingen med Tagpap.

I Stuehuset er indrettet Kælder under Spisekammeret. Nedgang sker gennem en Luge i Gulvet. For at vinde Plads i Højden er Spisekammergulvet hævet 6 Tom.

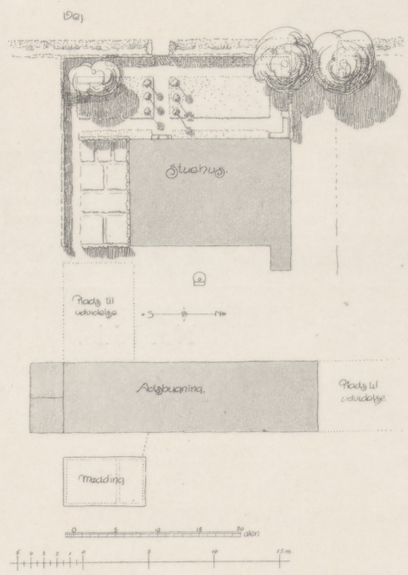

Beliggenhedsplan.

Udvidelsen af Stalden vil let kunne ske ved at inddrage Hønsehus, Roerum og en Del af den ene Svinesti. Derved kan fremkomme 2 Rækker Baase med en Gang i Midten. For øvrigt er der paa Situationsplanen anvist Plads til større Udvidelser.

Brændselsrum og Retirade er lagt tæt op til Udhuset, da det er det bekvemmeste for Beboerne. Skal Brændselsrummet være større — Huggehus eller maaske Værksted — vil der let kunne indrettes et Rum i den ene Ende af Laden.

Fundamenterne er overalt tænkt af Kampesten.

De udvendige Trappetrin bliver derfor ogsaa af Sten.

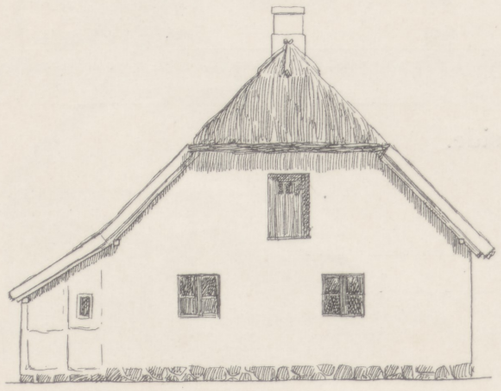

Nordsiden.

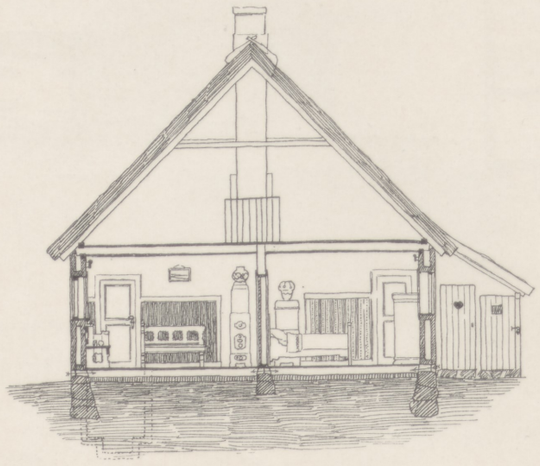

Snit gennem Stuehus.

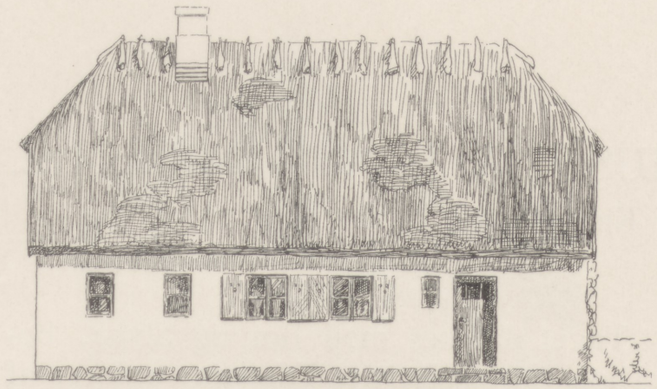

Vestside.

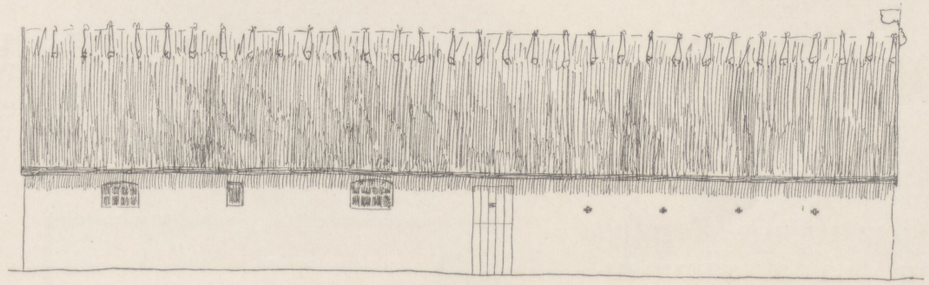

Østside.

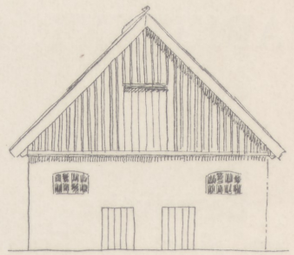

Sydside.

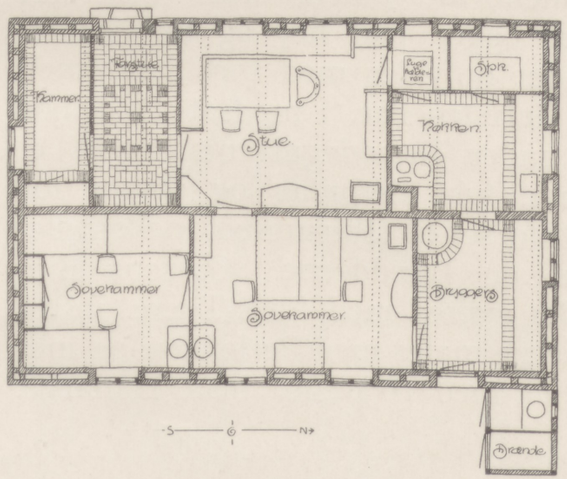

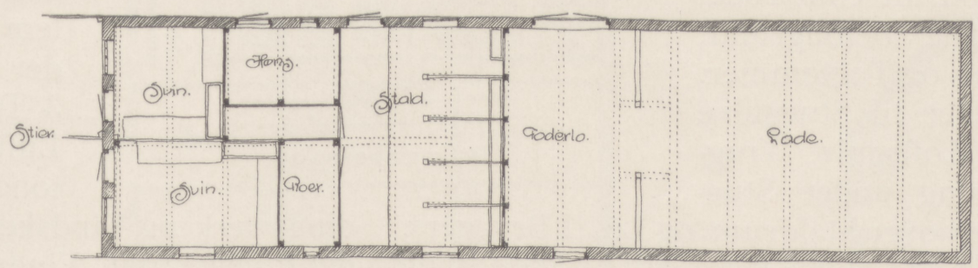

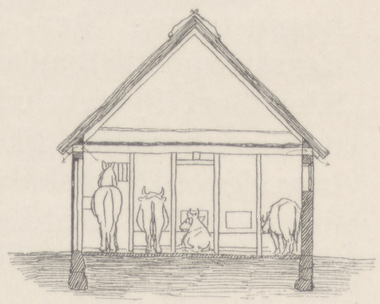

Snit.

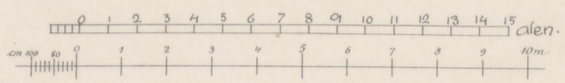

K. GOTTLOB.

ARKITEKT, KGL. BYGNINGSINSPEKTØR M. BORCH: HUS I JYLLAND. 1. PRÆMIE.

Samlet Overslagssum: Kr. 3000. Ajlebeholder Kr. 150.

Beskrivelse. I Nærværende Forslag er gjort et Forsøg paa at sammendrage de nødvendige Rum paa det mindst mulige Areal, for derved at bringe Byggesummen ned, og under gunstige Forhold vil det være muligt at bygge dette Hus for ca. 3000 Kr. Til Façaderne er tænkt anvendt røde, haandstrøgne Sten paa Betongrund; dansk Gran til Bjælker og Tagtømmer, 2den Sort Fyrrebrædder til Stuegulve og Granbrædder til Loftsgulv, Vragbrædder til Forskalning under Stueloft og Rafter med Ler over Staldrum og Lo. I Bryggers, Svinebaase, Fodergang og Lokum Betongulv, i Kobaasene Brolægning, og i Lo, Hønsehus og Brænderum Lergulv.

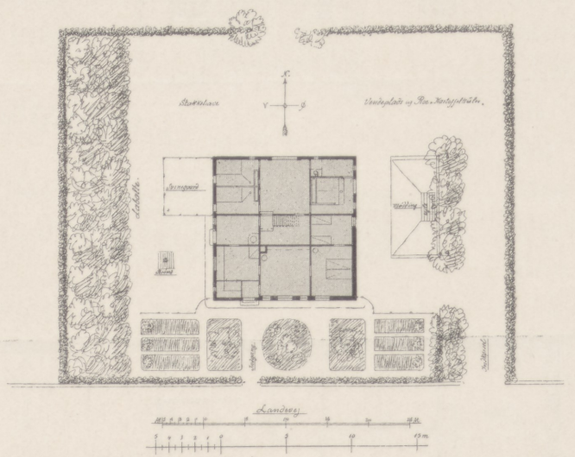

Beliggenhedsplan.

Taget dækkes med Rør og Straa. Beboelsesværelsernes Ydermur opføres af 2 halve Sten med Hulrum, forbundne med galvaniserede Staaltraadsbindere; den øvrige Ydermur af 1 Sten. Skillerummene af $^1/_2$ Stens Mur. Saafremt Huset ligger paa høj og tør Grund, kan der opfyldes med tørt Sand mellem Gulvstrøerne, i modsat Fald bør der under Brædde gulvene lægges et 3 Tom. tykt Betonlag og sørges for Lufttilførsel til Hulrummet mellem Betonen og Brædderne. Gavlens Bindingsværk og Vindskeder tjæres med finsk Tjære, iblandet Engelskrødt. Vinduerne males med Perlefarve og indvendige Døre og Paneler med rød eller blaa Tonfarve.

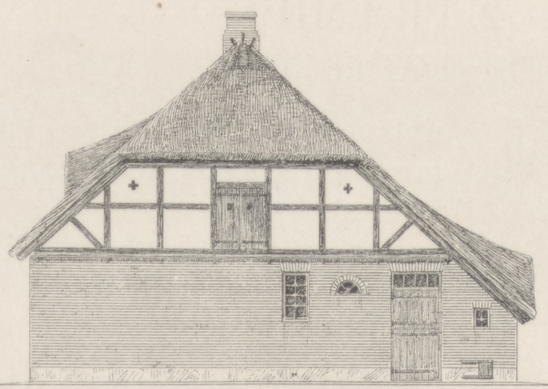

Østside.

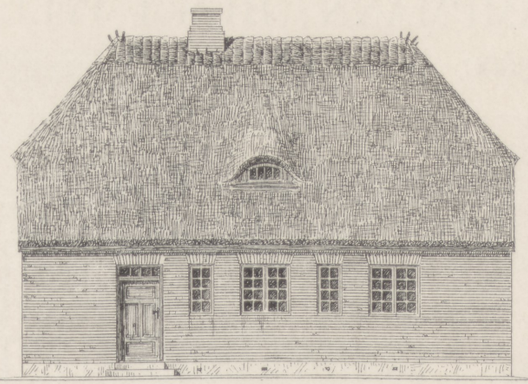

Sydside.

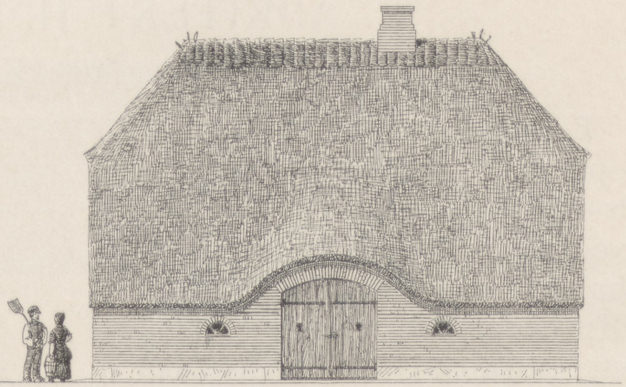

Nordside.

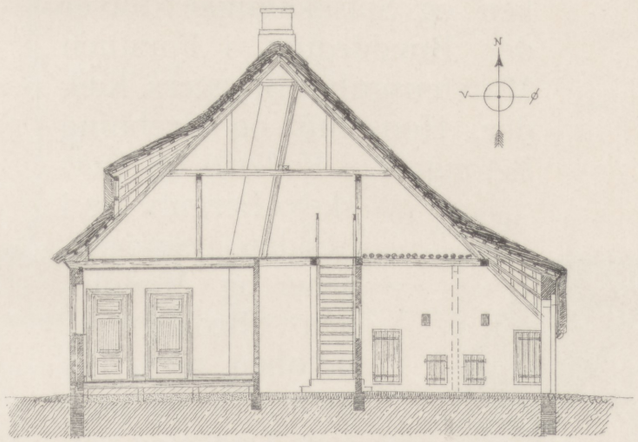

Snit A—B.

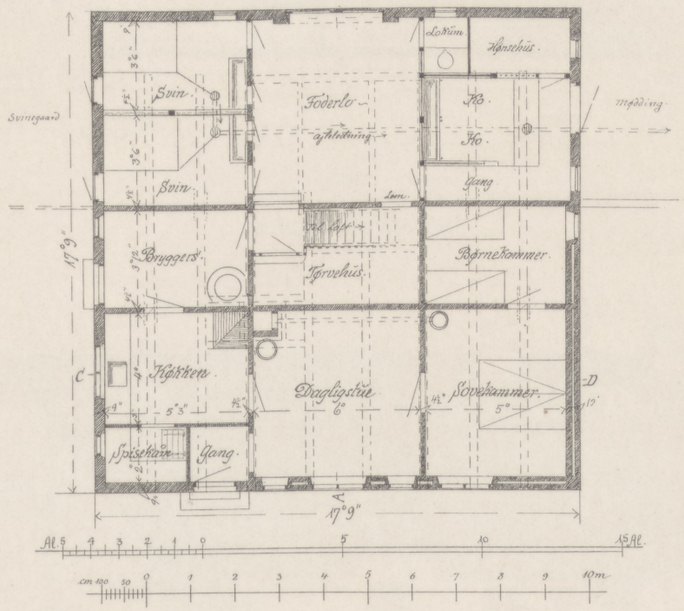

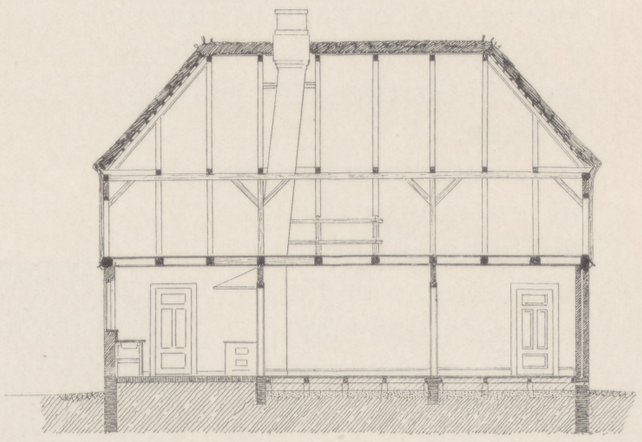

Snit C—D.

M. BORCH.

ARKITEKT H. KAMPMANN: HUS I JYLLAND. 2. PRÆMIE.

Samlet Overslagssum: Kr. 3600. Desuden er Ejerens eget Arbejde beregnet til Kr. 700.

Beskrivelse. Huset er tænkt opført af Mursten paa en betonstøbt Sokkel. I det Ydre anvendes helbrændte, indvendig halvbrændte Mursten. De ydre Murflader ere hvidtede eller strøgne med jydsk Okker efter Egnens Skik. Sokkelen er tænkt staaende i sin støbte Flade. Taget er stribedækket med Lyng og Halm.

Brønd i Bryggerset. Der kan let postes Vand til Køerne i Stalden eller til Vandingstruget i Gaarden eller til Brug i Boligen.

I Foderloen er der Rum til en mindre Beholdning af Roer. Svinestierne er for Lunheds Skyld lagt i Forbindelse med Stalden. Under den ene Halvdel af Porten findes Ajlebeholderen, der er overdækket med Jernbjælker og Betonstøbning. Møddingen er 2 Alen dyb; den tømmes dels ved Paalæsning i Porten, dels gennem Lemme i Gavlen.

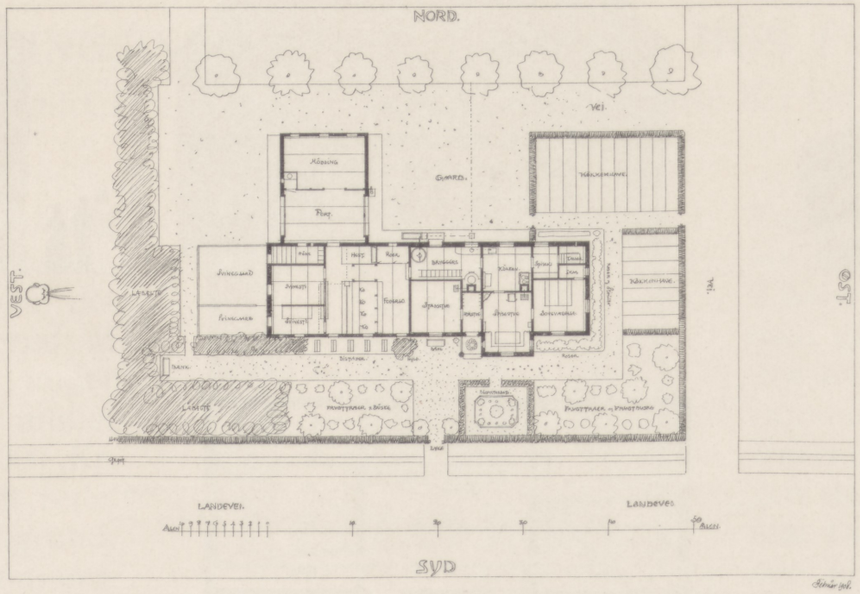

Beliggenhedsplan.

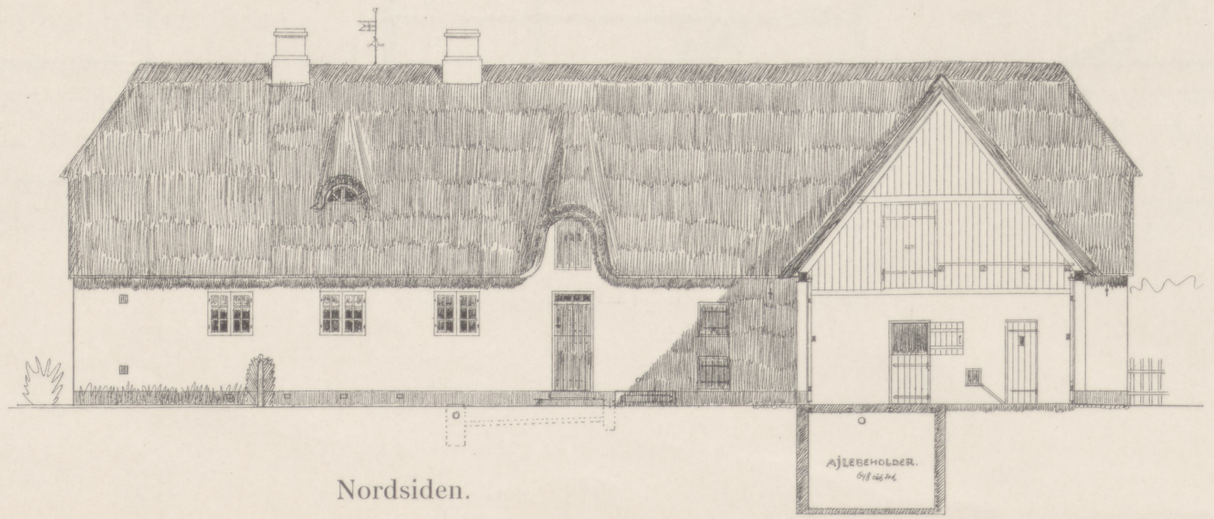

Nordsiden.

Der er intet Laderum forneden, da der er tilstrækkelig Rum til Høsten paa Stængelofterne.

Fra Bryggerset er der Adgang til Loftet over Beboelsen, hvor der overalt er Brædegulv.

I Boligens 3 Værelser, Køkken og Spisekammer, bliver der Brædegulv, i Forstuen Murstensgulv, i Bryggers, Kælder, Hønsehus og Grebning Betongulv, i Foderlo og Tærskelo Lergulv og i Stalden, Svinestierne og Møddingen Brolægning, udløben med Cement. Der er pudsede Vægge og Lofter i 3 Værelser, Køkkenet, Forstuen og Spisekamret.

Alle andre Vægflader ere berappede og hvidtede.

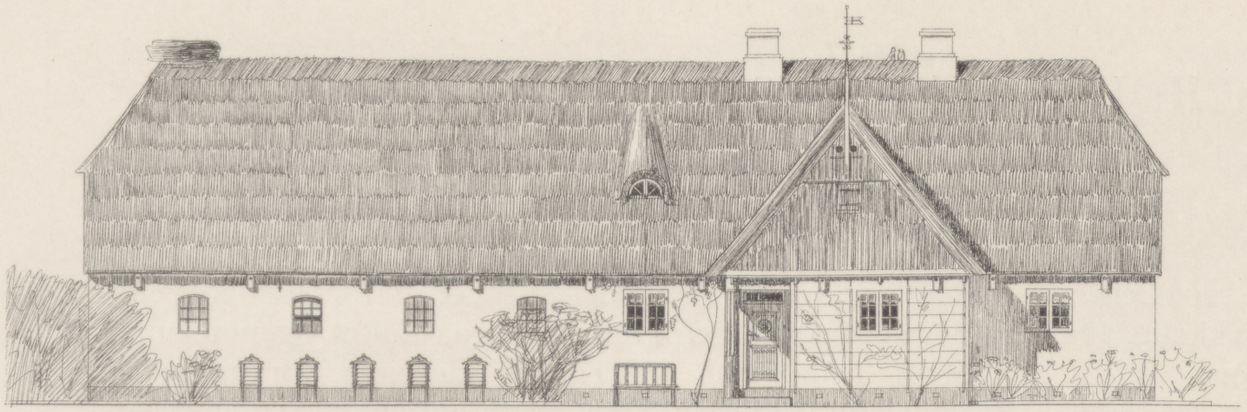

Sydsiden.

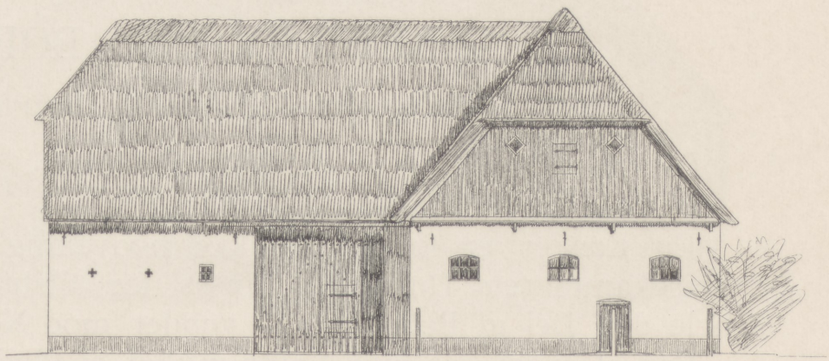

Vestsiden.

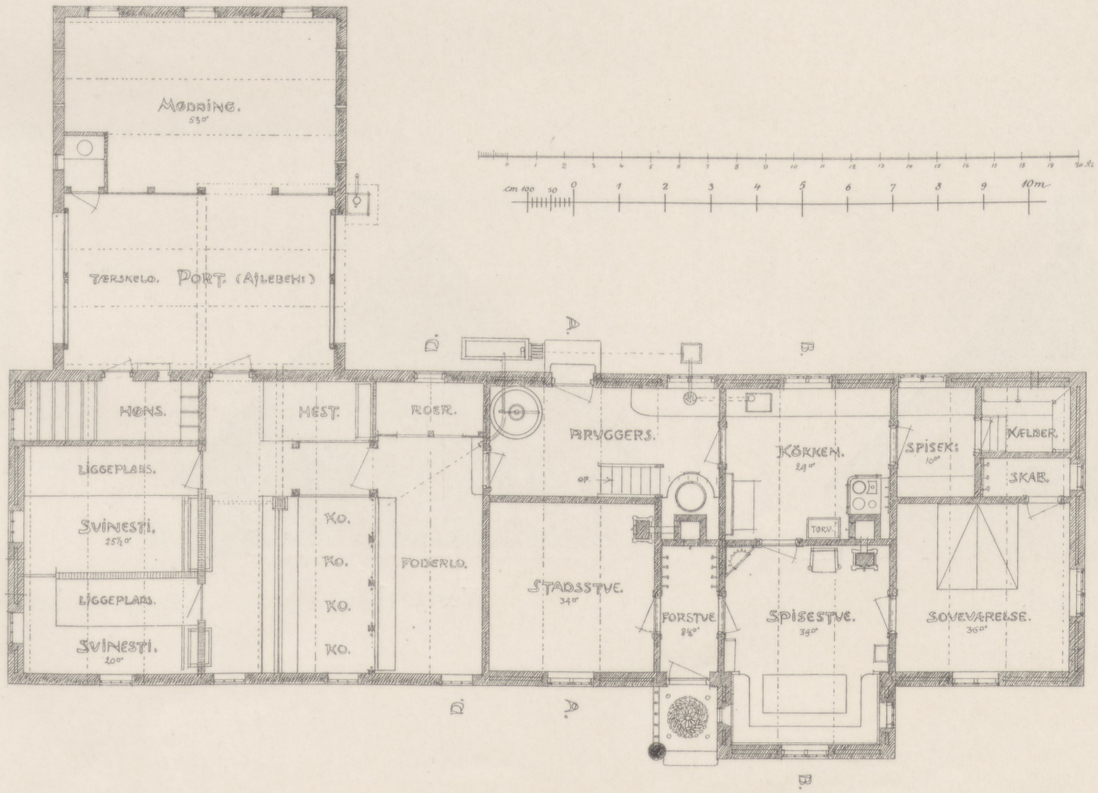

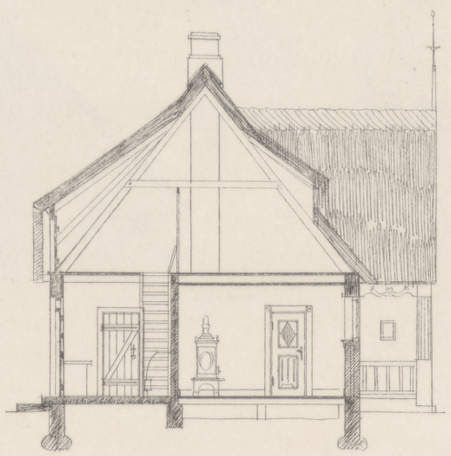

Snit B—B.

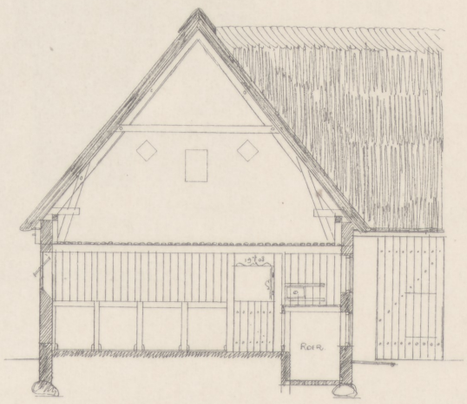

Snit D—D.

H. KAMPMANN.

ARKITEKT CHR. BORCH: HUS I VENDSYSSEL. 3. PRÆMIE.

Samlet Overslagssum: Kr. 4000. Desuden er Ejerens Arbejde beregnet til Kr. 85. Ajlebeholder Kr. 150.

Beskrivelse. Taget er dækket med Straa.

Murene af røde Sten og fugede.

En Kælder er formentlig ikke nødvendig, en Lem i Spisekammerets Gulv maa anses for tilstrækkelig, da hele den Del af Beboelsen jo vender mod Nord.

For at spare saa meget som muligt af Plads, er Laden erstattet af Loftsrummet, og saa meget som muligt anbragt ude i den lave Del af Udhuset, hvor Taget løber langt ned, saaledes Svinebaasene.

Skal der spares, maa det ske ved f. Eks. at gøre Boligen mindre, lægge et Kammer paa Loftet og nøjes med 2 Stuer nede, ved at lægge Fodergang, Bryggers og Brænderum sammen i eet Rum og gøre Svinebaasene mindre.

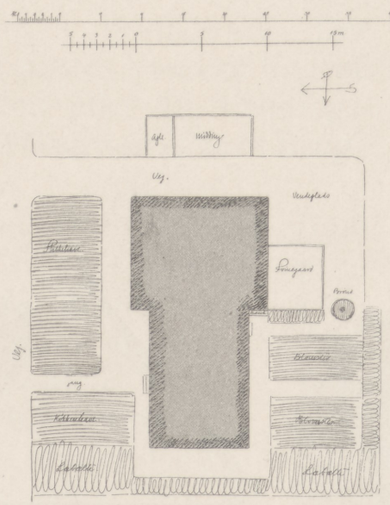

Beliggenhedsplan.

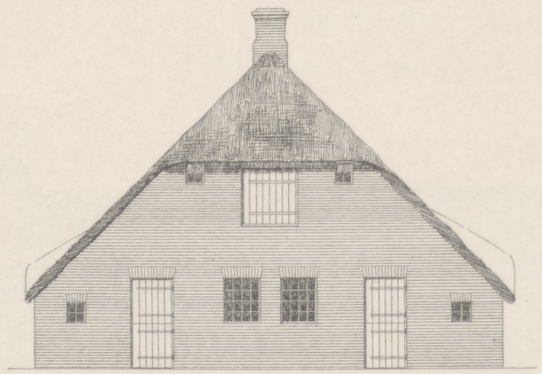

Østgavl.

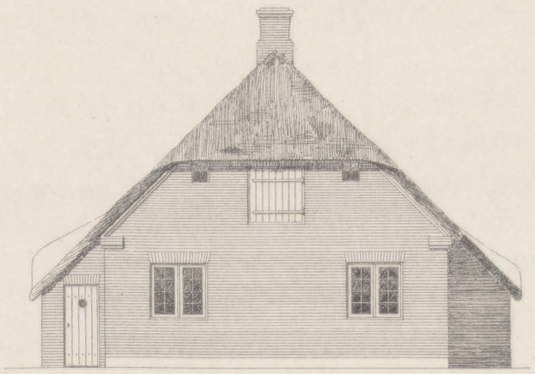

Vestgavl.

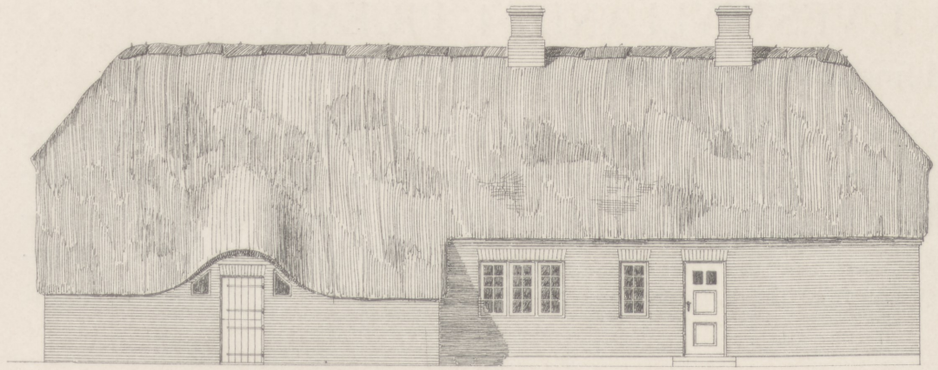

Nordside.

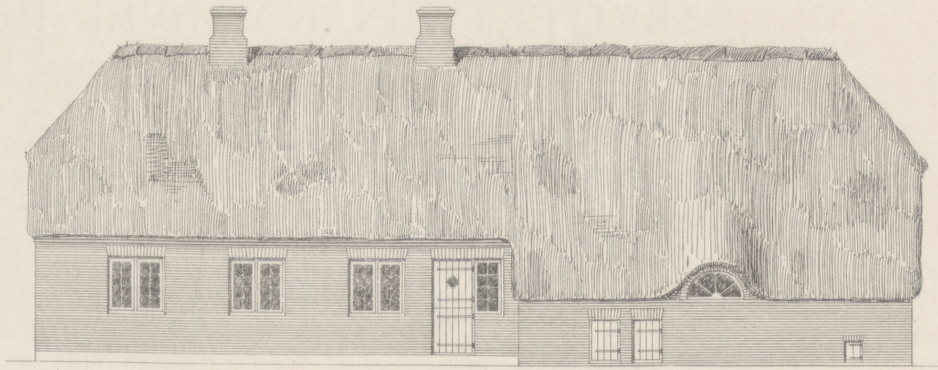

Sydside.

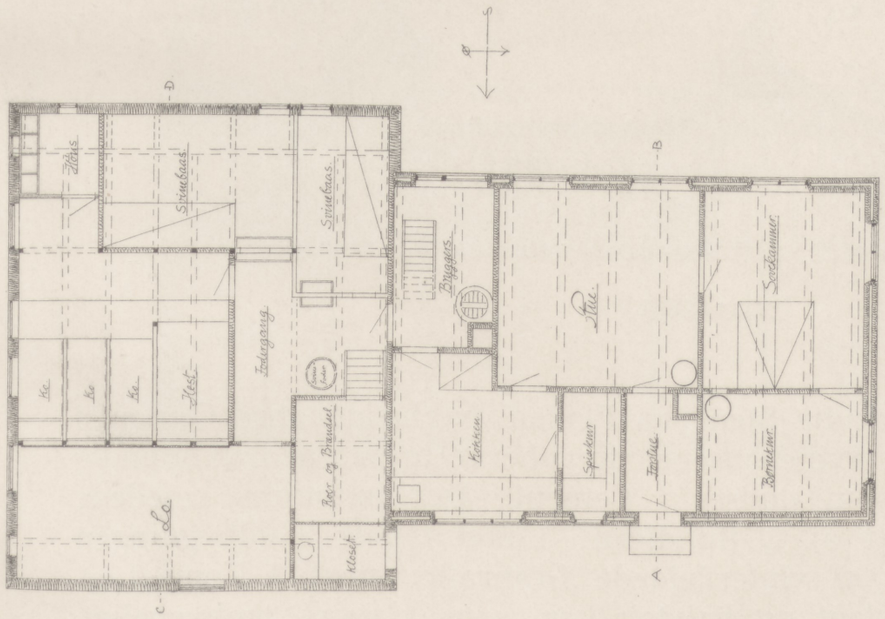

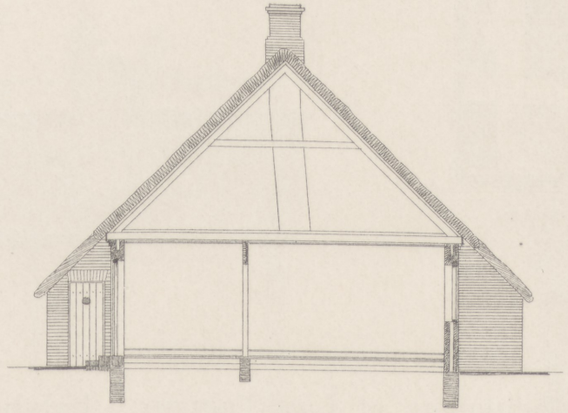

Snit A—B.

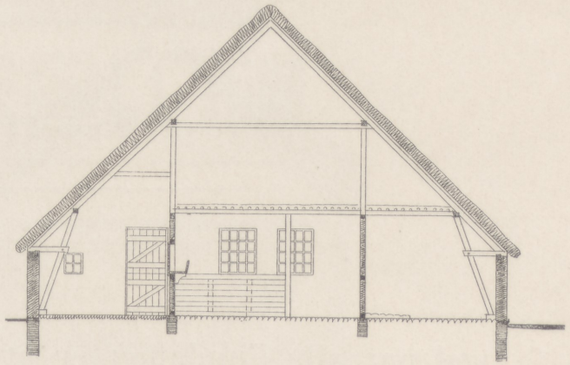

Snit C—D.

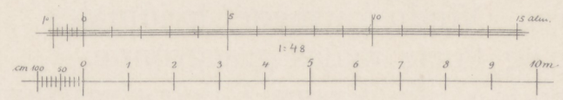

CHR. BORCH.

ARKITEKT EJNAR MADVIG: HUS I VESTJYLLAND. 4. PRÆMIE.

Samlet Overslagssum: Kr. 3162. Møddinghus og Ajlebeholder Kr. 219.

Beskrivelse. Huset er tænkt opført af røde, haandstrøgne Sten med Skrabefuger paa en Sokkel af Beton, som stænkpudses i Cement. Gesimsen hvidtes. Murtykkelsen er 12 Tom. hul Mur med galvaniserede Staaltraadsbinden. Huset isoleres omhyggeligt mod Fugtighed ved paa alle Fundamenter at henlægge et Lag Tagpap, som stryges med flydende, kunstig Asfalt. Riste til Lufttræk under alle Bræddegulve indstøbes i Sokkelen. Taget er af Straa. Vinduskarmene hvidmales. Skodder, Døre, Lemme og Porte males graagrønne.

Indvendig pudses alle Vægge i Beboelsesrummene. I Stalden berappes og kalkes overalt. Stuernes Vægge limfarves. Træværket i gammeldags stærk Farve. Dørene holdes mørke. Indfatningerne lyse. Altid 2 forskellige Farver. Der lægges Bræddegulve i samtlige Beboelsesrum, Betongulv i Bryggers, Roerum og Hønsehus, stampet Lergulv i Loen, Brosten i Cement i Hestestald, samt halvbrændte Sten paa Fladen overhældte med Cement i Ko- og Svinebaasene. Krybberne mures af halvbrændte Sten, som pudses i Cement. Der indmures smedede Bindsler af $^{7}|_{8}$ Rundjern. Loftet i hele Staldbygningen lægges af vinterfældede Granrafter med 3 Tom. Lerlag, oplagt og halvtør Ler, som klappes omhyggeligt. Over Beboelsesrummene lægges Gulv af 3die Sort Brædder.

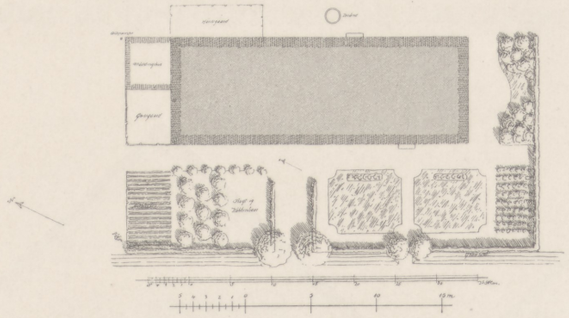

Beliggenhedsplan.

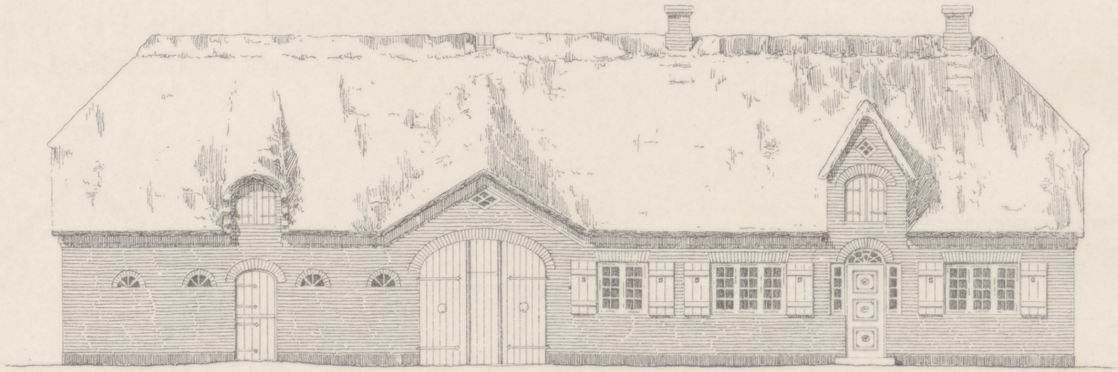

Syd—Vestside.

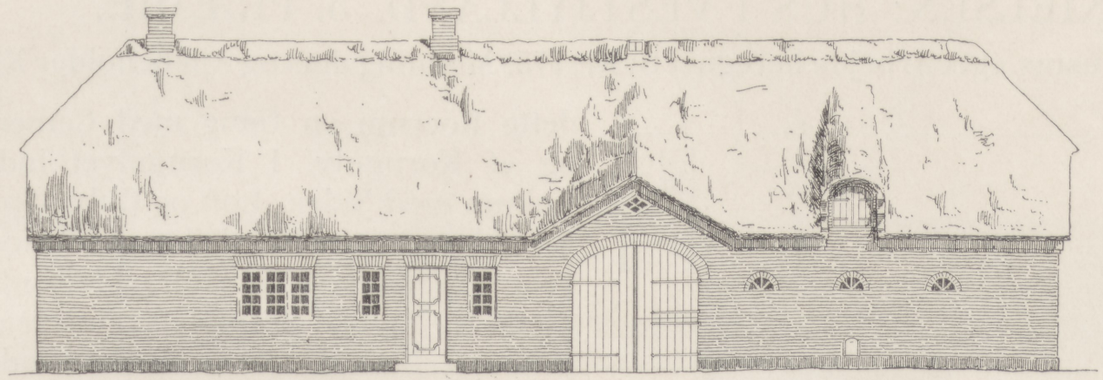

Nord—Østside.

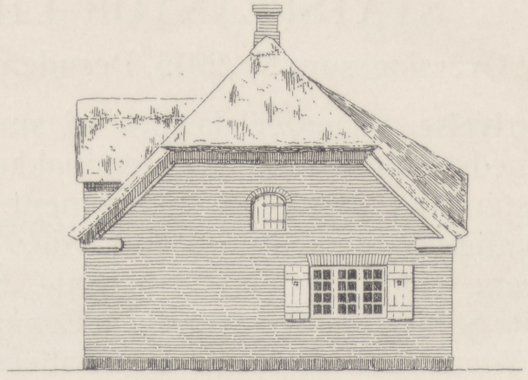

Sydside.

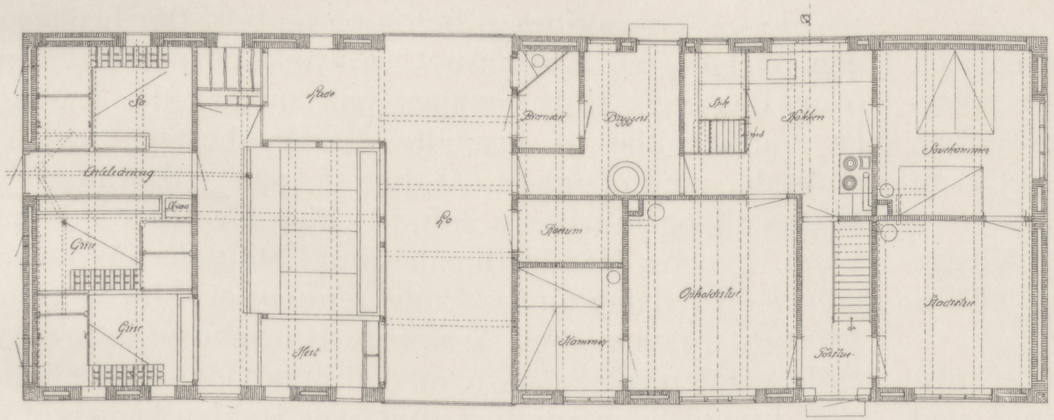

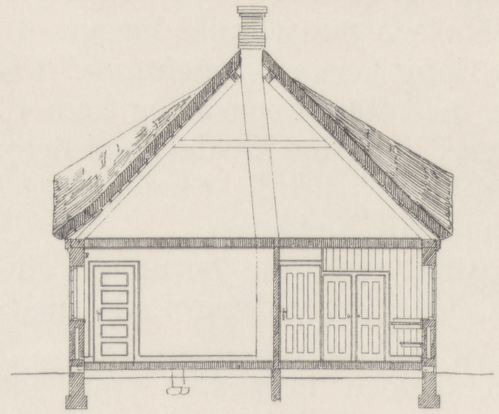

Snit A—B.

EJNAR MADVIG.

STATSPLANTØR CHR. NIELSEN: HUS I VESTJYLLAND. 5. PRÆMIE.

Samlet Overslagssum Kr. 2975. Desuden er Husms. eget Arbejde beregnet til Kr. 175. Møddingshus og Ajlebeholder Kr. 345.

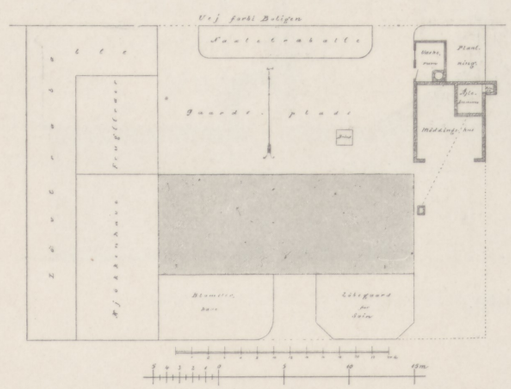

Beliggenhedsplan.

Beskrivelse. Grunden lægges af smaa, godt nedstemplede og sammenpakkede Sankesten, der overløbes med Cement, til alle synlige Mellemrum er dækkede.

Murene opføres udvendig af røde, helbrændte Sten og fuges; invendig af Cementsten. Ydermuren rundt og alle Skillerum i Beboelsen isoleres i Sokkelhøjde med smeltet Asfalt. Vestre indvendige Gavlflade asfalteres. Taget tækkes med Rør og Lyng, og mønnes med Græstørv.

I Beboelsen pudses alle Vægge. I Køkken og Gang lægges Cementgulv. I Gangen anbringes en Trappe med Hejseapparat og Lem i Loftet. Under Spisekammeret indrettes Kælder med Betonmure og Betongulv, og med Puds paa alle Flader. Fra Spisekammeret Lem og Trappe til Kælderen.

I Kostald og Lade berappes alle indvendige Vægge med Kalk; i Kostald og Lade med en Blanding af Cement, og kalkes.

I Tærskeloen lægges 7 Tom. tykt stampet Lergulv. I Roerummet Jordgulv, der fra Siderne skraaner ned mod Midten til ca. 1 Alen under de omgivende Gulve.

Over Roerummet lægges Loft af tæt ind til hverandre anbragte $2\frac{1}{2}$ à 3 Tom. tykke Gran- eller Bjergfyrstænger, over disse et Lag Hede- eller Mosetørv. Rummet over dette Loft anvendes til Brændsel. Overfor dette Roerum en Gang med Cementgulv og et Korngulv. I Korngulvet indrettes Lokum med Sider, Loft og Gulv af pløjede Brædder. Langs Tærskeloen ind mod Gulvene opslaas 1×4 Tom. Brædder indtil $1\frac{1}{2}$ Alens Højde. Til Beskyttelse højere op for Roer og Brændsel, saavel som ud mod Gangen, opslaas Bjergfyrstænger med ca. 6 Tom. Afstand. Som Støttetømmer under Brændselet anbringes $\frac{4}{4}$ Tom. Tømmer. Staldens Gang, Grebning og Grebningssten støbes af Beton og pudses. Der brolægges i den øvrige Del af Rummet. Foran Køerne, c. $1\frac{1}{4}$ Alen over Baasenes Gulv, lægges paa udkragede Murskifter en Vandkrybbe af brændte Lerkrybbesten, lagt i og pudsede med Cement. Udenfor paa Ydermuren udkrages til og mures en mindre Beholder til ca. 1 Spand Vand, hvorfra Vandet hældes ind i Stalden. Spildevandet tappes ud ved den anden Ende gennem et i Muren anbragt Jernrør, forsynet med Træprop. Hønsehuset tømres over en Del af den ene Svinesti med Udgang gennem et Vindue eller Luge i Ydermuren. Loftet over Stalden lægges af 1×4 Tom. Brædder med en Aabning af 4 Tom. mellem disse. Over Brædderne strøs et tyndt Lag Rør, derover lægges igen et Lag tynde, omhyggeligt skaarne Mosetørv med Grønsværen nedad. Tørvene skæres saa lange som muligt og tørres noget; hver Tørv rulles saa sammen for bedre at taale Transporten og oplægges i samme Orden, som de er skaarne.

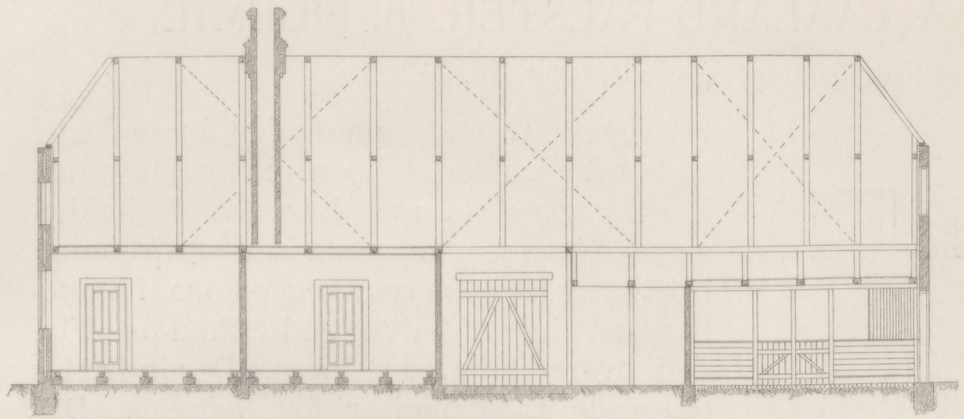

Langsnit.

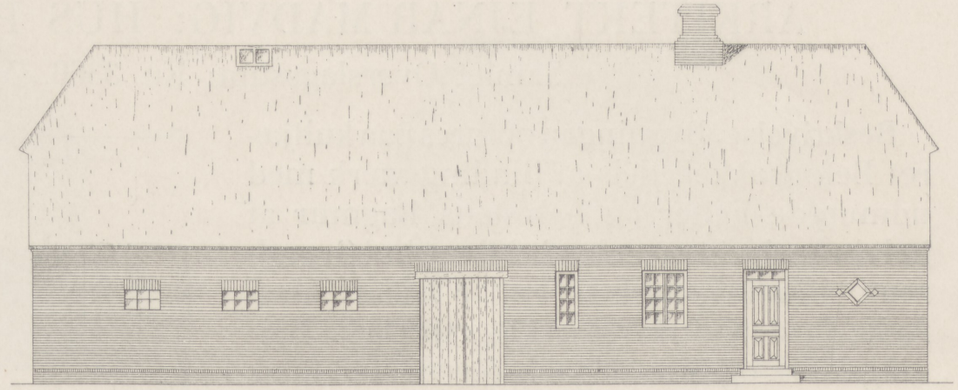

Nordside.

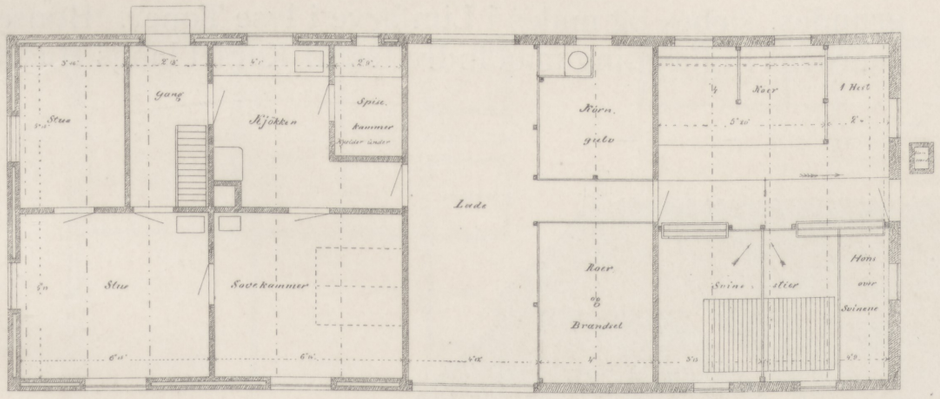

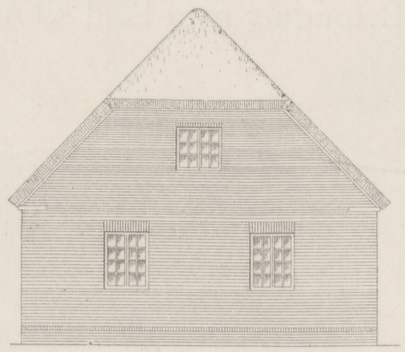

Vestgavl.

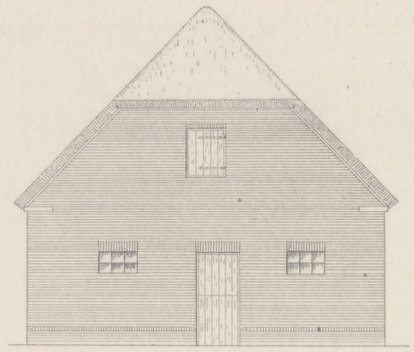

Østgavl.

CHR. NIELSEN.

ARKITEKT EJNAR MADVIG: HUS PAA LAALAND-FALSTER. 6. PRÆMIE.

Samlet Overslagssum: Kr. 3366. Møddingshus og Ajlebeholder Kr. 282.

Beskrivelse. Bygningen opføres paa kultjæret Betonsokkel, dels af Bindingsværk med udmurede Felter og halvstens Bagmur af halvbrændte Sten, dels af 12 Tom. hul Grundmur. Bindingsværkets Felter kalkes blegrøde; Resten af Huset hvidtes til Dæk. Bindingsværk og Bræddegavle tjæres med finsk Tjære, Vindueskarme og Vindskeder males hvide, Døre, Porte og Lemme grønne. Under Køkkenet udgraves til Kælder med Adgang gennem en Lem i Gulvet. Gulvet i Stuerne lægges af 2den Sort Brædder paa 5 × 5 Tom. Gulvunderlag; ellers lægges Betongulv med Fald til Afløb i Bryggers, Brænderum og den forsænkede, støbte Roekælder. I Loen med vedliggende Lade lægges stampet Lergulv. I Stalden støbes Krybber, Liggepladser og Grebning i Beton. I Hestebaasen lægges Bro, i Svinebaasene Gulv af halvbrændte Sten paa Fladen overhældt med Cement. Der indrettes ophøjede Liggepladser for Svinene. Der støbes en Beholder til Foder. Indskuddet over Stuerne pudses paa Undersiden og hvidtes. Bjælker og Træværk oliemales, Væggene grundes, sæbes og males i Limfarve i lyse Toner. Hønsegaardens Indhegning maa indrettes til Kørsel langs Huset.

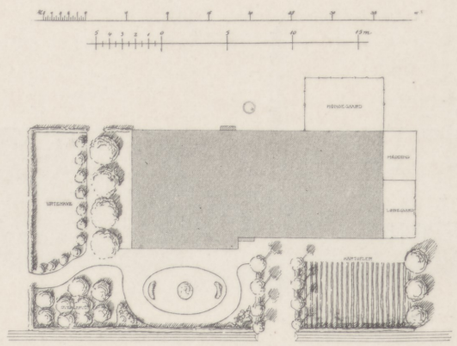

Beliggenhedsplan.

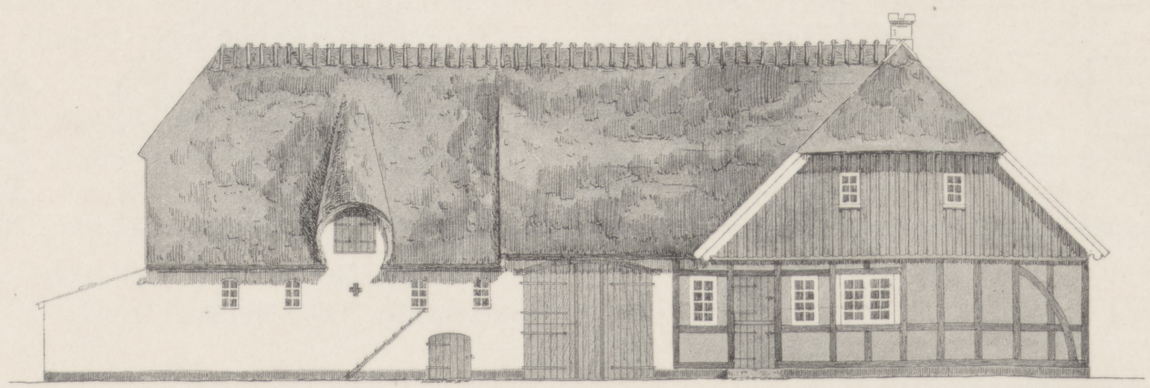

Nord-Vestside.

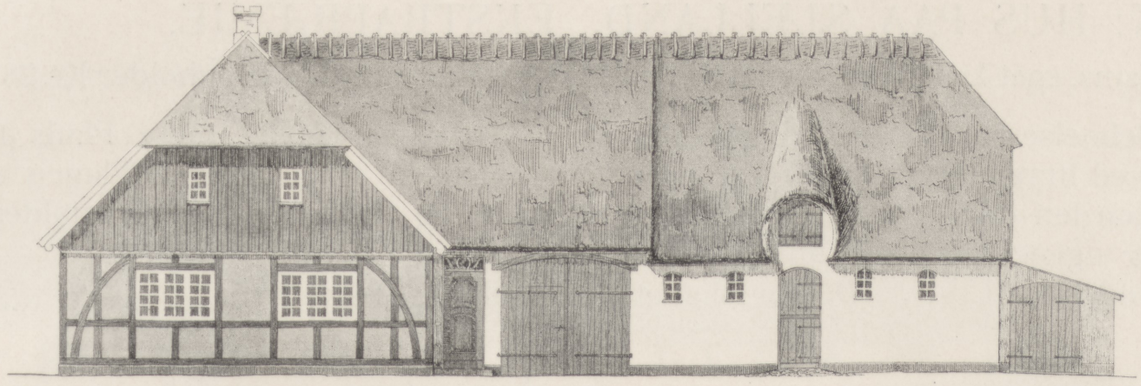

Syd-Østside.

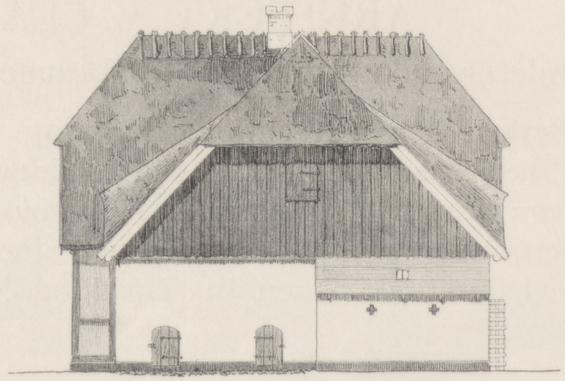

Nordgavl.

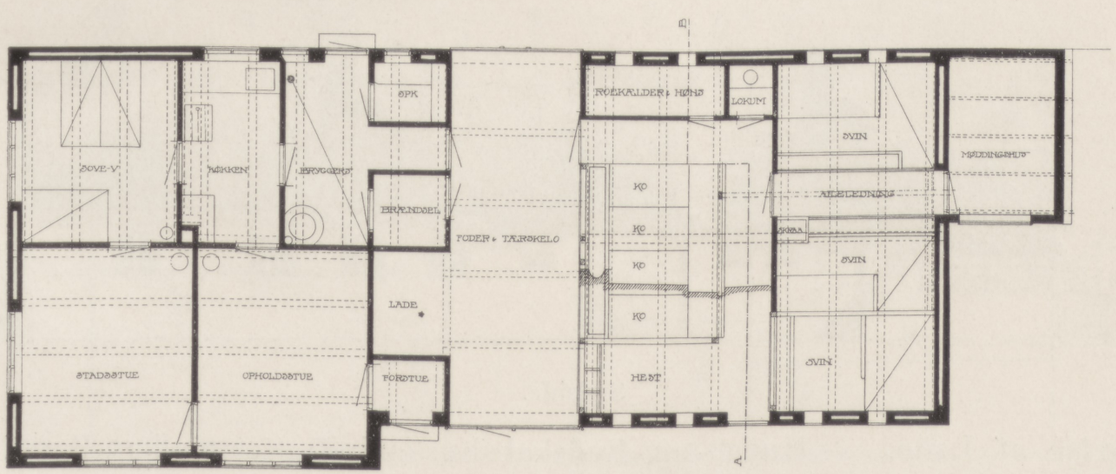

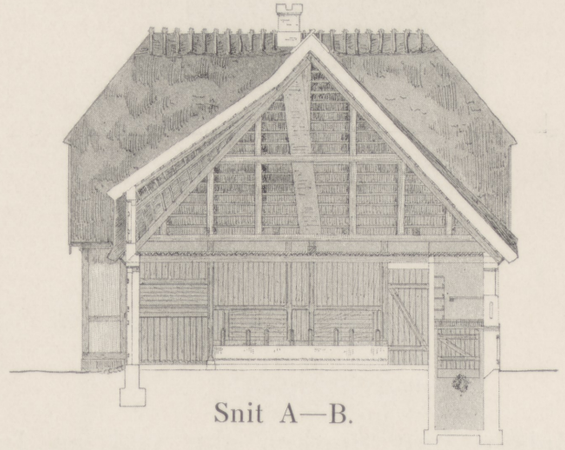

Snit A—B.

EJNAR MADVIG.

ARKITEKT V. CLAUSEN: HUS PAA SJÆLLAND. EKSTRAPRÆMIE.

Samlet Overslagssum: Kr. 3310. Desuden er Husms. eget Arbejde beregnet til Kr. 175. Møddingshus og Ajlebeholder Kr. 287.

Beskrivelse. En enfløjet Bygning med Beboelsesrum og Stalde saa vidt muligt paa Solsiden, hvorved Bryggers bliver Forstue for Køkken (Nordside) fra Gaarden (Sydsiden). Derved opnaas, at Tærskeloen ligger ugenert af Færdslen fra Køkken til Gaard og Stald (Foderlo). Udvidelsen kan tænkes ske ved en Inddragelse af Lade, der, som vist i Planen, kan indrettes i en Udbygning af Træ.

En større Udvidelse kan opnaas ved at inddrage Svinestald og forlænge Bygningen med 2—3 Fag.

Svinestierne er ordnede saaledes, at Lejerne ikke ligge ved Ydervægge; derved medgaar noget mere Plads til Gange end naar dette Hensyn ikke tages. I Planen er angivet Plads til Skorsten og Kakkelovn i Svinestalden, der altsaa kan opvarmes, om ønskes.

Der er skaffet Plads til 1 à 2 Faar eller Geder.

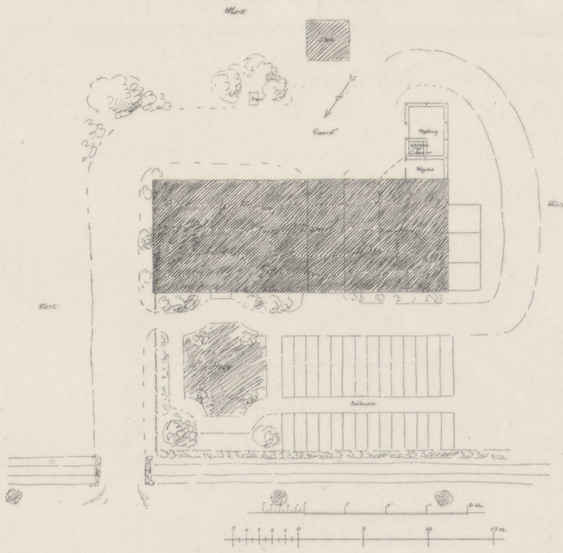

Beliggenhedsplan.

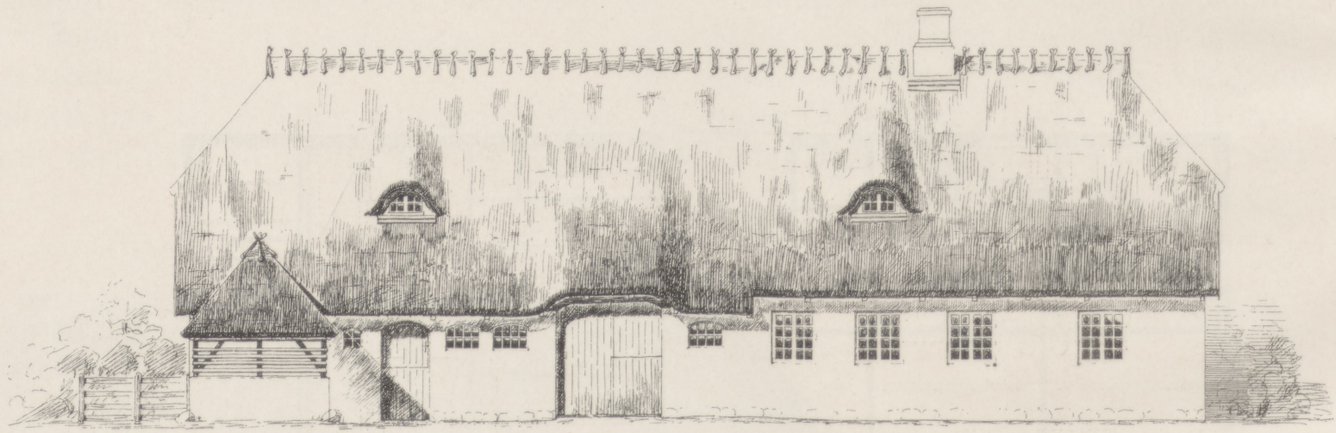

Sydside.

Hugge- og Redskabshus er indrettet mellem Bygningen og Møddingen. Fra dette Rum er Nedgang til Roerum, og i Bræddevæggen til Hønsehuset er der over Roerum Lemme i Redehøjde, saa man kun af og til behøver at gaa ind i Hønsehuset. En indvendig Højde paa 2 Alen 12 Tom. er da tilstrækkelig.

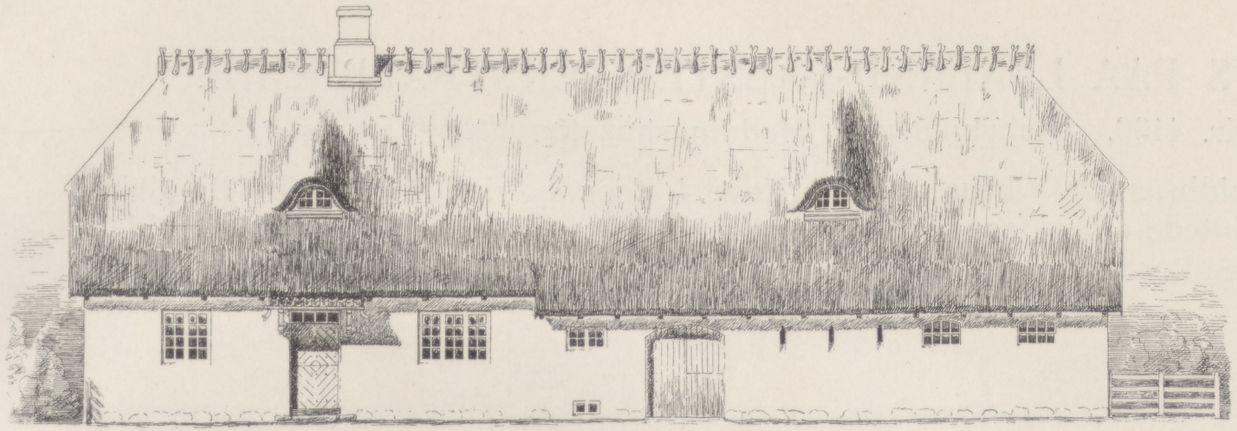

Nordside.

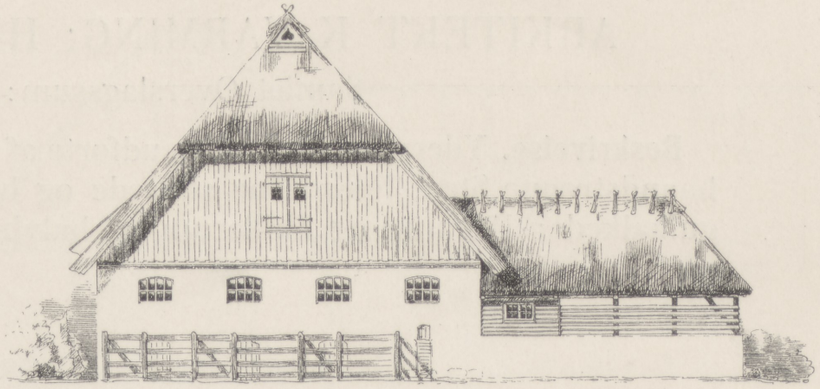

Vestside.

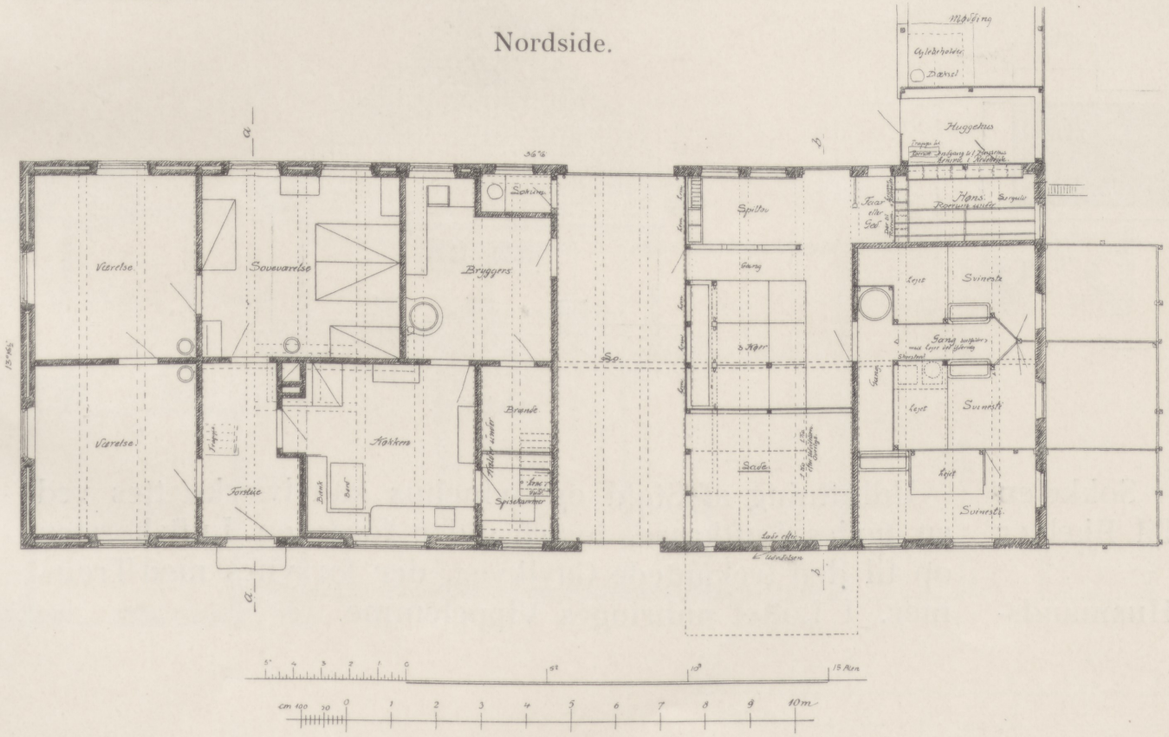

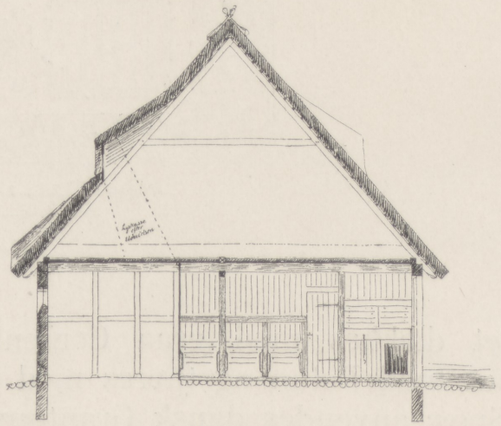

Snit b—b.

V. CLAUSEN.

ARKITEKT K. VARMING: HUS PAA LAALAND-FALSTER. EKSTRAPRÆMIE.

Samlet Overslagssum: Kr. 4196. Ajlebeholder og Møddingshus Kr. 408.

Beskrivelse. Ydermurene tænkes udførte af fuldbrændte, haandstrøgne Sten, Facaderne skurede og hvidtede eller gulkalkede; Bagmur og Skillerum af halvbrændte Sten.

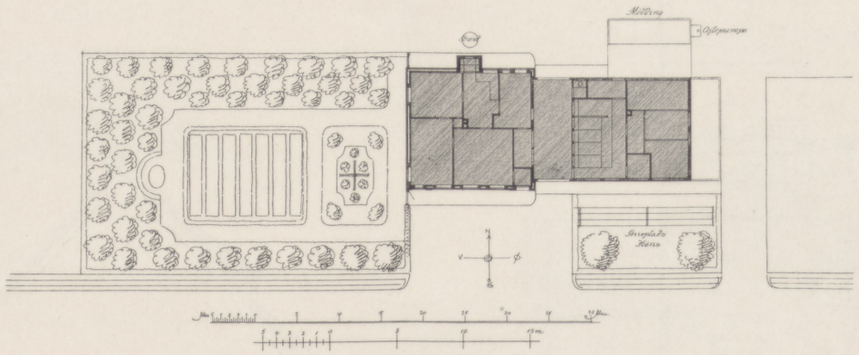

Beliggenhedsplan.

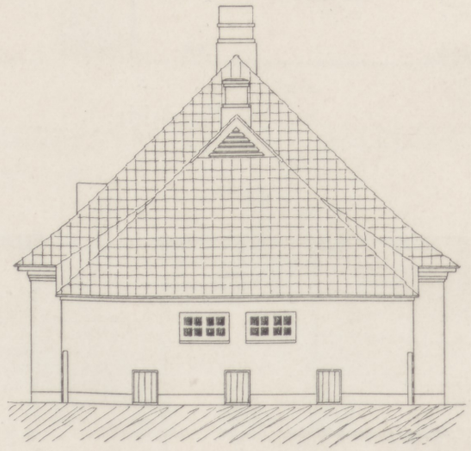

Østgavl.

Taget dækkes med graa Cementfalstagsten. Sokkelen støbes med Beton og tjæres med Kultjære. Til Bjælker og Spær anvendes dansk Grantømmer.

Huset er tænkt som hørende til et større Husmandsbrug med 1 Hest, 4 Køer og indtil 10 Svin. Da Svin saa daarligt taaler Kulde, er der tænkt opstillet en lille Kakkelovn i Svinehuset.

Udluftning af Stald og Svinehus kan iværksættes ved en fælles Luftkasse, hvorfra der føres en Luftskorsten op til den trekantede Gavlkvist, der forsynes med Tremmer. I Loftet anbringes Vippelemme.

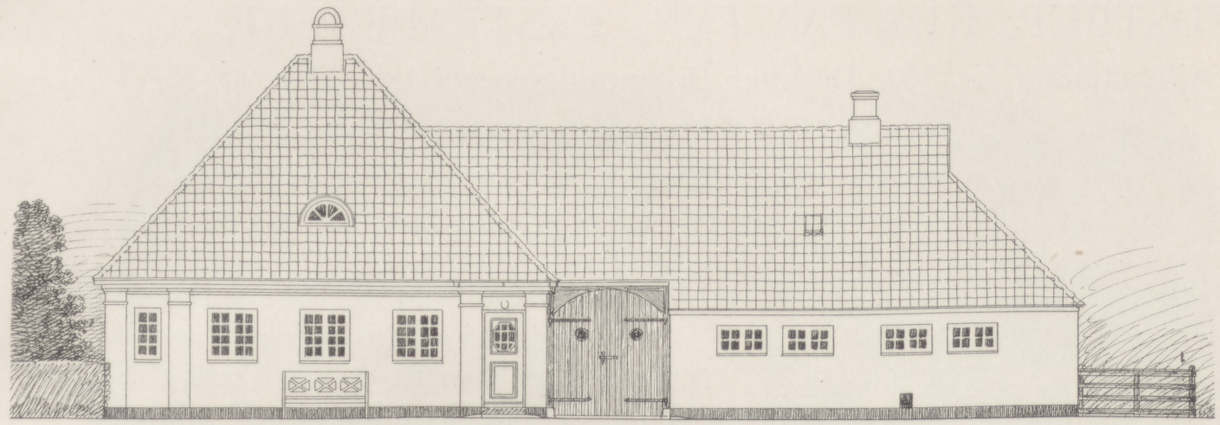

Sydside.

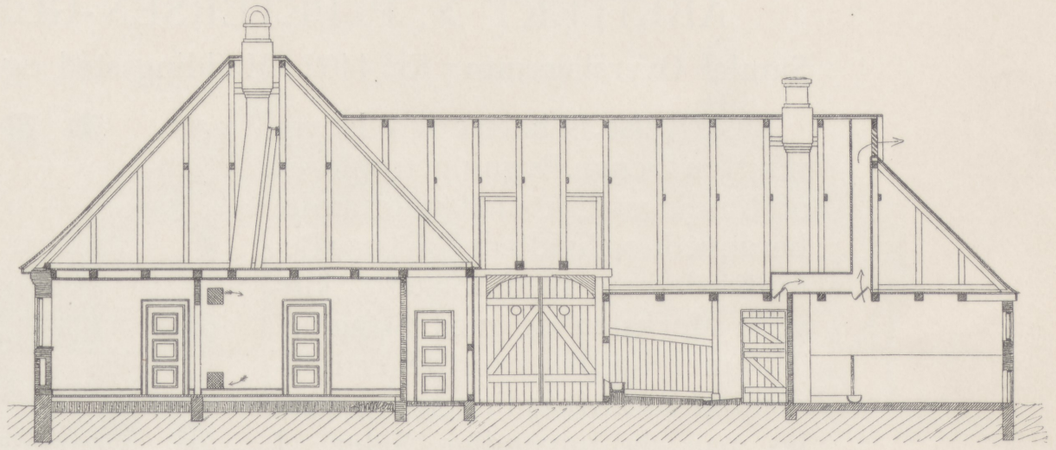

Længdesnit.

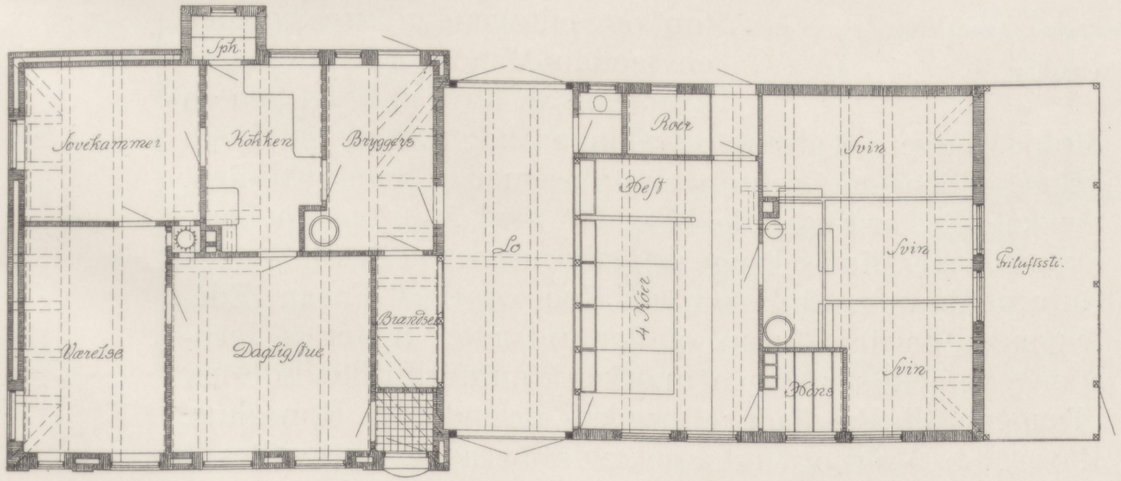

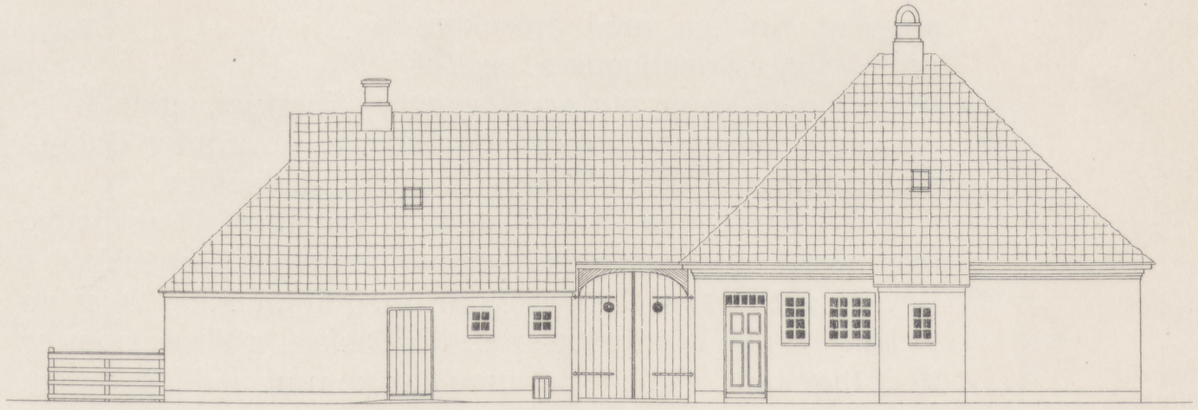

Nordside.

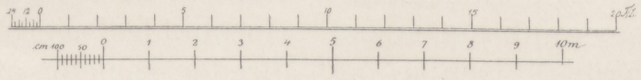

ARKITEKT N. P. PETERSEN-GUNDSTRUP: HUS PAA FYN. EKSTRAPRÆMIE.

Samlet Overslagssum: Kr. 4402. Møddingssted og Ajlebeholder Kr. 300. Desuden Husmandens eget Arbejde c. 200 Kr.

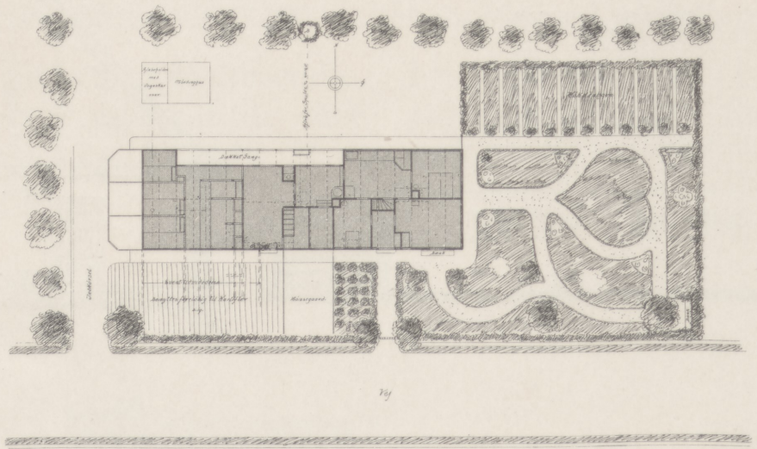

Beliggenhedsplan.

Beskrivelse. Beboelse og Avlsbygning i en Længe. Bygningen opføres af Bindingsværk med udmurede, berappede og hvidtede Tavl paa Betonfundament med Sokkel af kløvede Marksten og med Straatag. Tømmeret rettes, hvor det er nødvendigt for Afbindingen, og høvles paa de udvendige Sider. I samtlige Beboelsesrum forskalles og røres alle Ydervægge til Puds med $1^1/_4$ Tom. Luft imellem Væg og Forskalling. I Værelser, Forstue og Køkken med Spisekammer lægges Brædde gulve, og Lofterne forskalles og pudses. Væggene i Forstuen og de 3 Værelser tapetseres. I Køkkenet kalkfarves de. Under Dagligstuen udgraves til en 3 Alen dyb Viktualiekælder.

Ved Ydervæggen i Dagligstuen et fast Bord til at dække over Kældervinduet, som sidder oven over Fodstykket. I Bryggerset lægges Gulv af Beton med Sliddække. Over en Del af Brønden anbringes et lille Dæksel af Træ, som er til at tage bort, saaledes at man kan komme ned i Brønden. Gulvet i Brændselsrum og Hønsehus er hævet 1 Alen over det øvrige Gulv, og under disse 2 Rum er udgravet til Roekælder. Over Nedgangen fra Loen til Roekælderen er anbragt en fast Beklædning med løse Lister til Hønsehjald. I Tærske- og Foderlo Lergulv. Over Loen lægges ikke fast Loft, men løse Rafter. Loftet over Stalden af gennemskaarne Granstammer, sammenstrøgne paa Kanterne og med den runde Side opad. Derover lægges et Lag Ler. Skillerummet imellem Loen og Stalden er af Træ og udført med Lemme til at vippe over, saaledes at Krybberne spærres af for Køerne, mens Foderet blandes. Fra Brønden kan Vandet pumpes direkte i Krybberne eller i det udenfor staaende Vandtrug, alt efter som det er Vinter eller Sommer. Køernes Krybber støbes af Beton, og Spiltovene udføres her paa en saadan Maade, at Bindetøj til hver Ko kan blive anbragt paa en Stolpe. Gulvet i Baasene og i Gangen bag ved og ved Siden lægges af Brosten, Grebningen støbes med en Rende i Midten, dækket af 2 løstliggende Brædder med Aabning imellem. Svinestiernes Mure, Truge og Gulve støbes af Beton. Under Gulvene dannes Afløb som ved Køer og Hest. Foran Ædetrugene afbrydes Muren, og der indsættes Rister af Jernstænger bøjede saaledes, at man kan komme til at hælde Æden i Trugene. Alle Vægflader i Bryggers, Brænderum, Hønsehus, Kloset, Lo, Stald og Viktualiekælder berappes og hvidtes. I Stalden kalkes Væggene dog med Cementfarve indtil Vindueshøjde. Taget over hele Bygningen føres igennem i samme Bredde, saaledes at der ved den smallere Del af Huset dannes en overdækket Gang. Fra Bryggerset ledes Spildevand hen til en lille Beholder, gravet i Jorden.

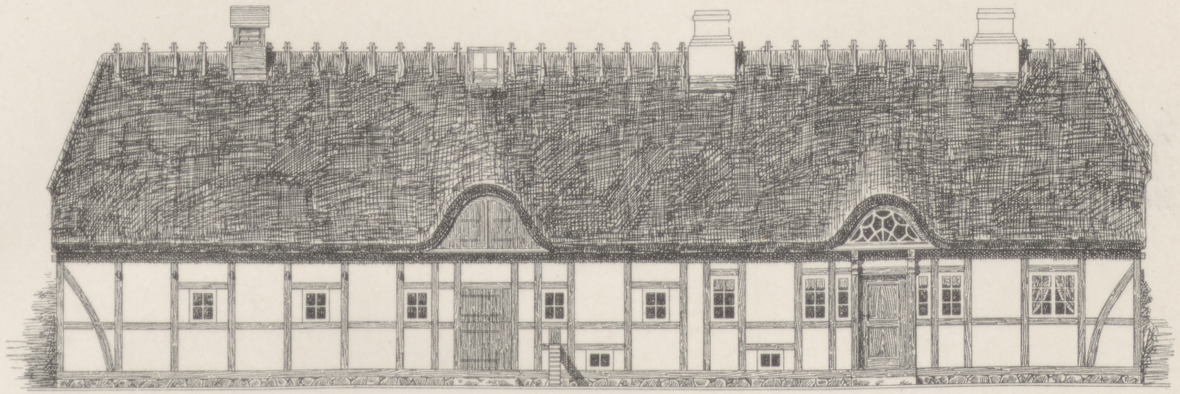

Sydside.

Østside.

Vestside.

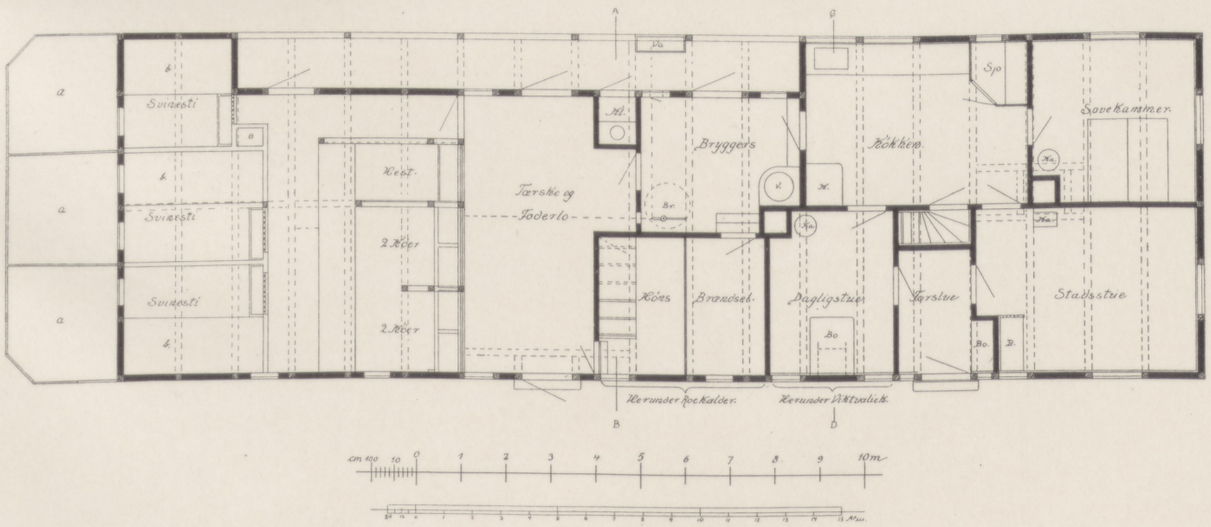

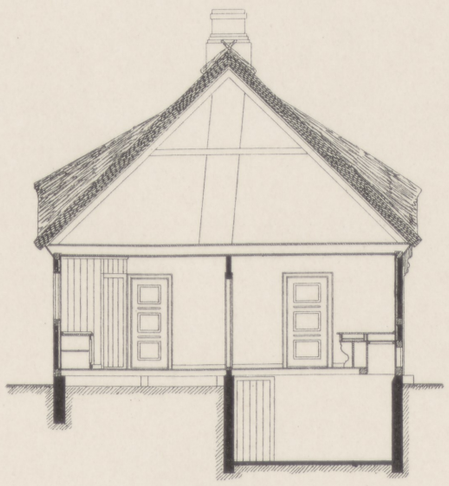

Snit C—D.

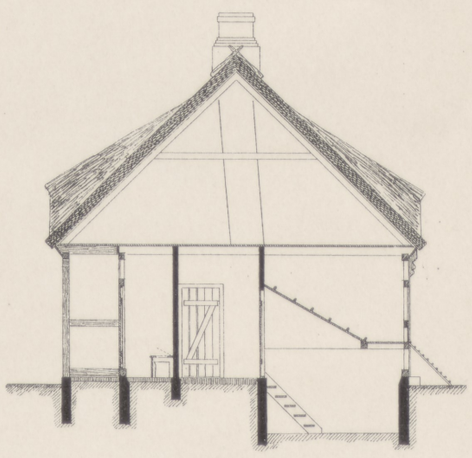

Snit A—B.

N. P. PETERSEN-GUNDSTRUP.

SÆR-FORSLAG.

ARKITEKT J. STRØM-TEJSEN: HUS PAA ØERNE.

Samlet Overslagssum: Kr. 4420.

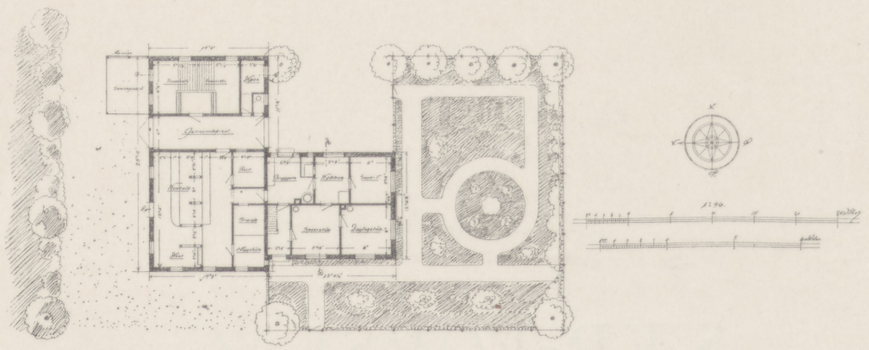

Beliggenhedsplan.

Beskrivelse. Ydermurene opføres af $1^1|_2$ Stens Mur eller 2 halve Stens hul Mur paa en kløvet Kampestenssokkel. Til Opmuringen maa kun benyttes gode, fuldbrændte Sten i god Kalkmørtel. Alle udvendige Murflader vandskures og hvidtes. I Sokkelen anbringes under Gulvet Luftventiler til Forebyggelse af Svamp. Alle indvendige Murflader i Beboelsen pudses. I Bryggers, Stald og Lade berappes og hvidtes. Lofter i Værelser røres, pudses og hvidtes. Den udvendige Bræddebeklædning paa Trimpel og Gavle udføres af ru 1 × 7 Tom. Brædder, der sømmes en paa to. Taget rejses som vist og paa Spærene lægges en Tagbeklædning af ru, men pløjede 1 Tom. Brædder, hvorfor der paasømmes Tagpap Nr. 0, som stryges med rød Tagpikstjære. Tagpappen anbringes paa Lister, der paasømmes med 18 Tom. indbyrdes Afstand.

Vindskede med Dæklist samt Sternbrædder anbringes. Den udvendige Træbeklædning samt Stalddøre stryges med finsk Tjære. Alt udvendigt Snedkerarbejde grundes og males 2 Gange i Oliefarve i rene Farver (blaa, grønne eller rødbrune). Ligeledes grundes og oliemales alt indvendigt Snedkerarbejde. Alt Træværk i Stald høvles og stryges 2 Gange i raa Linolie. Til Tagtømmer kan anvendes Gran, men alle Gulve bør være af $1^1|_4 \times 6$ Tom. hv. og pl. Brædder.

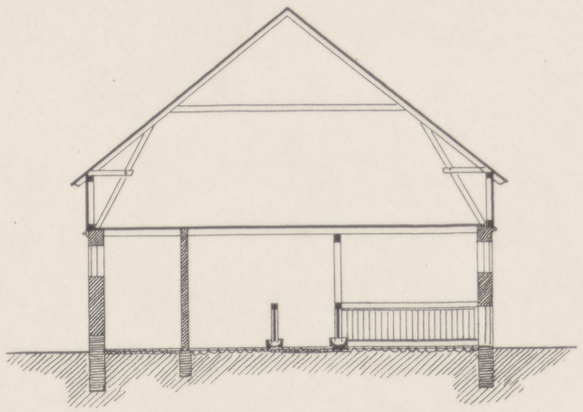

Snit B—C.

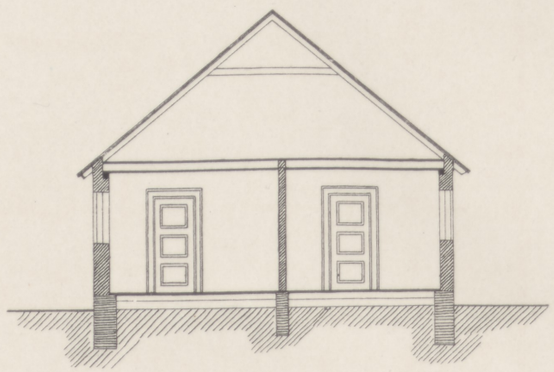

Snit A—B.

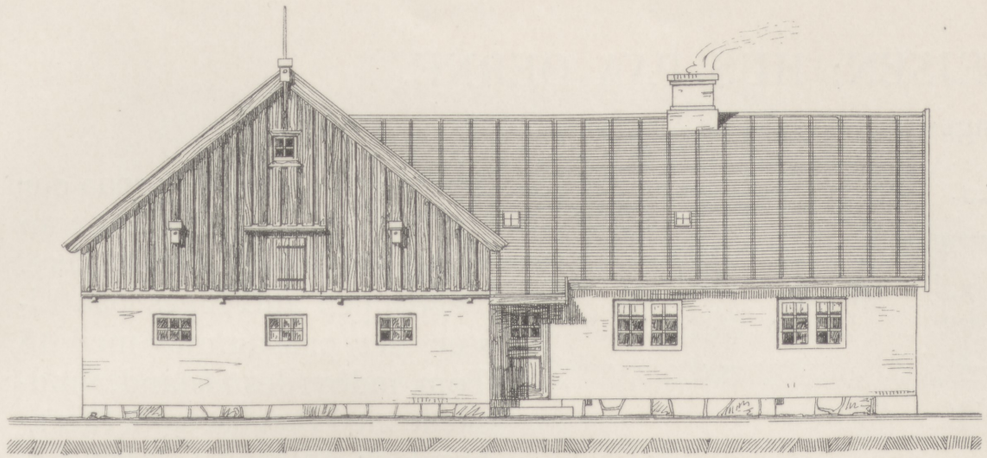

Sydside.

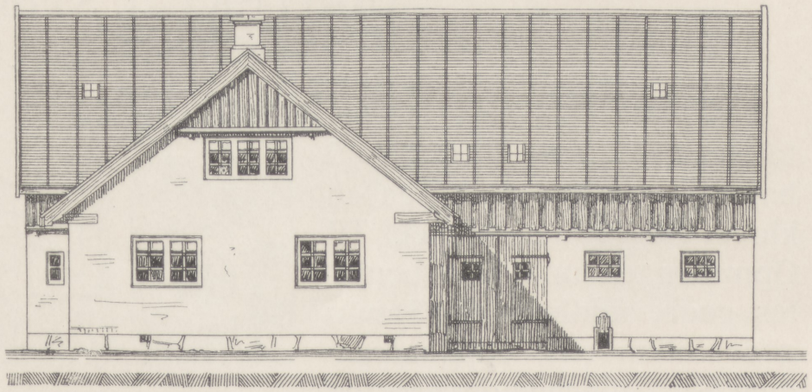

Østside.

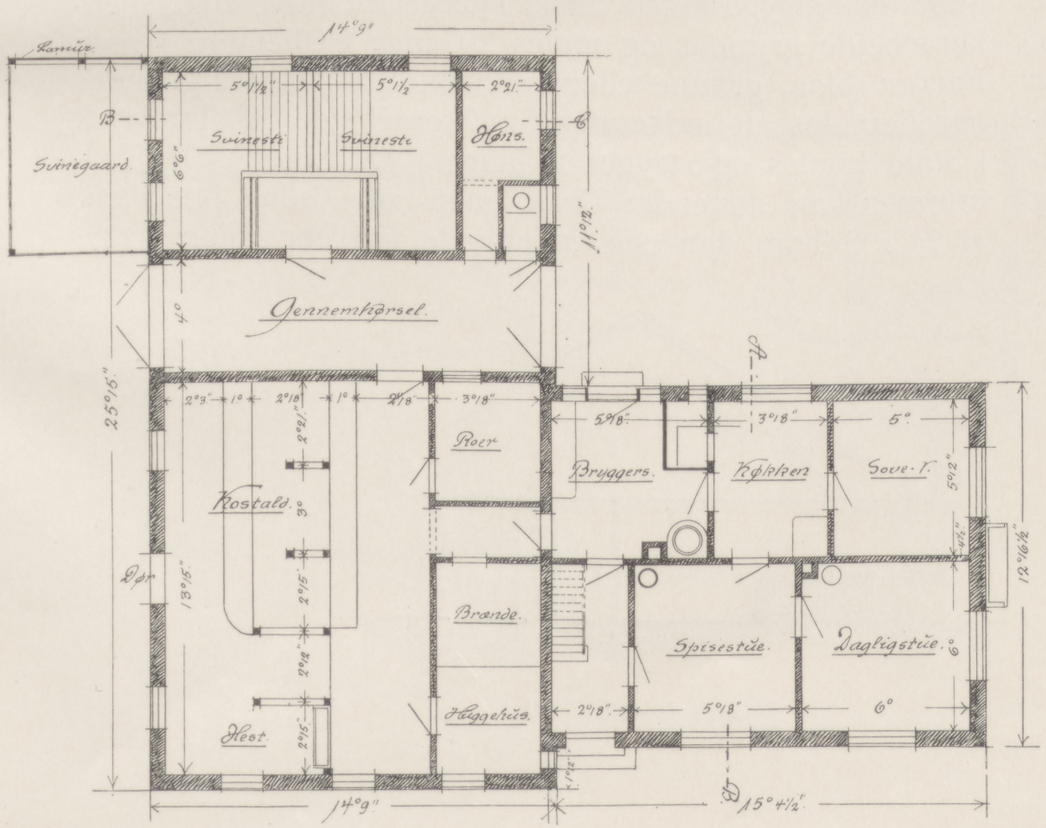

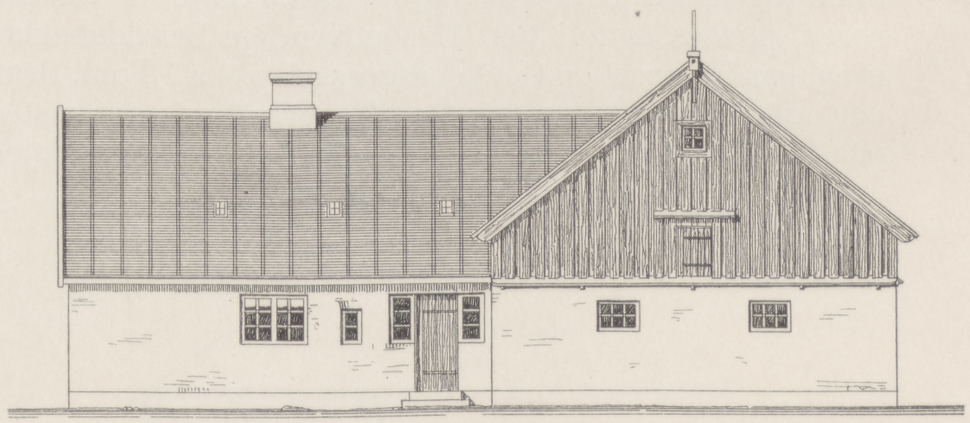

Nordside.

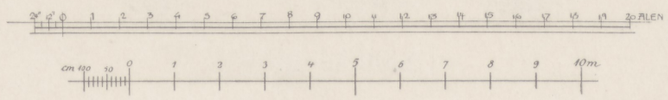

J. STRØM-TEJSEN.

ARKITEKT J. STRØM-TEJSEN: HUS PAA ØERNE.

Samlet Overslagssum: Kr. 3842.

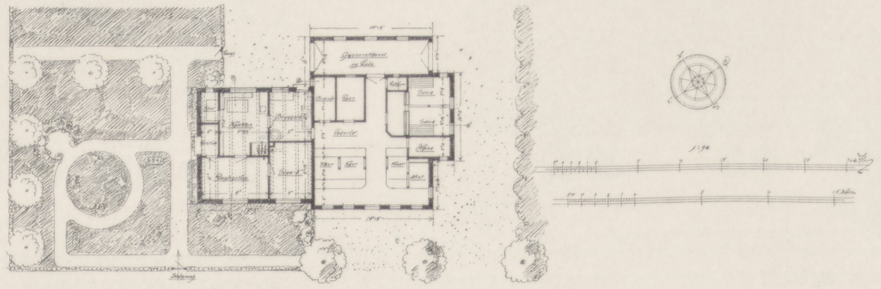

Beliggenhedsplan.

Beskrivelse. Ydermurene opføres af $1^1|_2$ Stens Mur eller 2 halve Stens hul Mur paa en kløvet Kampestenssokkel. Til Opmuringen maa kun benyttes gode, fuldbrændte Sten i god Kalkmørtel. Alle udvendige Murflader vandskures og hvidtes. I Sokkelen anbringes under Gulvet Luftventiler til Forebyggelse af Svamp. Alle indvendige Murflader i Beboelse pudses. I Bryggers, Stald og Lade berappes og hvidtes. Lofter i Værelser røres, pudses og hvidtes. Den udvendige Bræddebeklædning paa Trimpel og Gavle udføres af ru 1×7 Tom. Bræddер, der sømmes en paa to. Taget rejses som vist og paa Spærene bygges en Tagbeklædning af ru, men pløjede 1 Tom. Brædder, hvorpaa der paasømmes Tagpap Nr. 0, som stryges med rød Tagpikstjære. Tagpappen anbringes paa Lister, der paasømmes med 18 Tom. indbyrdes Afstand. Vindskede med Dæklist samt Sternbrædder anbringes. Den udvendige Træbeklædning samt Stalddøre stryges med finsk Tjære. Alt udvendigt Snedkerarbejde grundes og males 2 Gange i Oliefarve i rene Farver (blaa, grønne eller rødbrune). Ligeledes grundes og oliemales alt indvendigt Snedkerarbejde. Alt Træværk i Stald høvles og stryges 2 Gange i raa Linolie. Til Tagtømmer kan anvendes Gran, men alle Gulve bør være af $1^1|_4 \times 6$ Tom. høvlede og pløjede Fyrrebrædder.

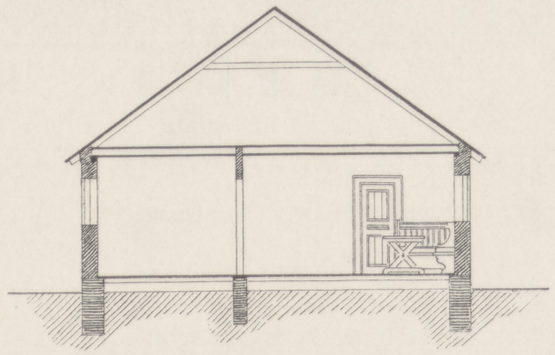

Snit A—B.

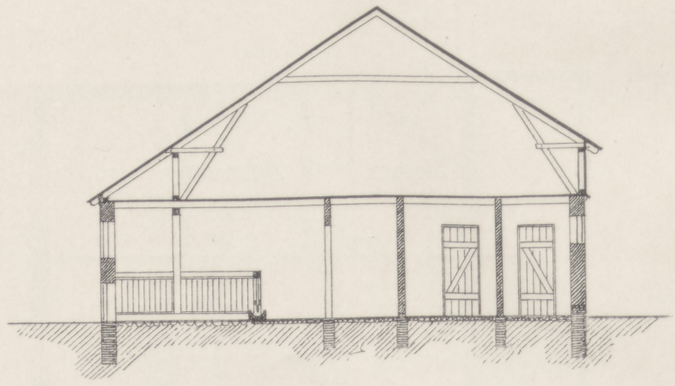

Snit B—C.

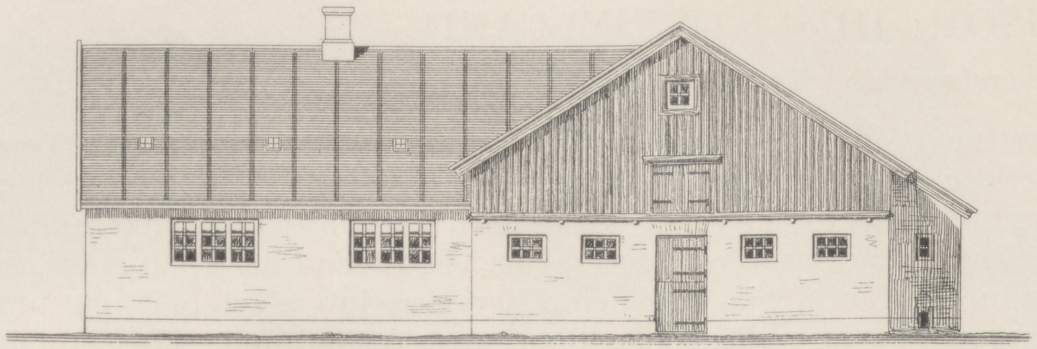

Sydvestside.

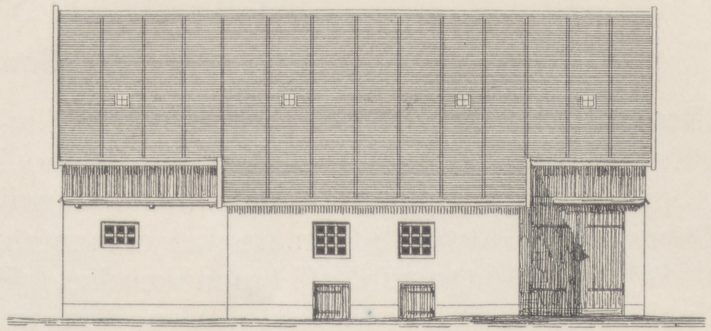

Sydøstside.

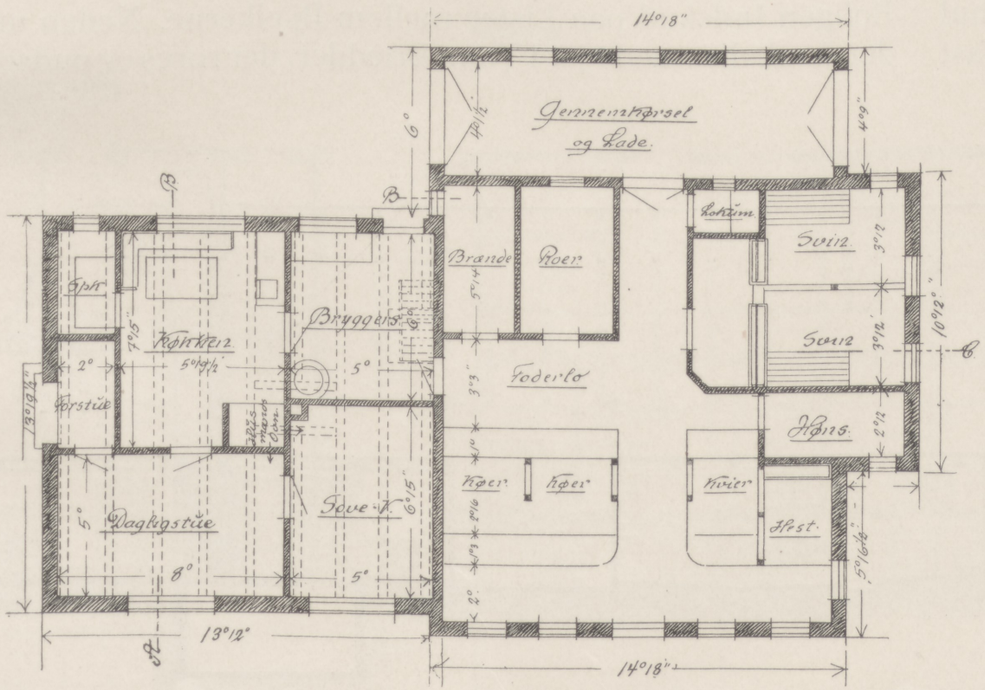

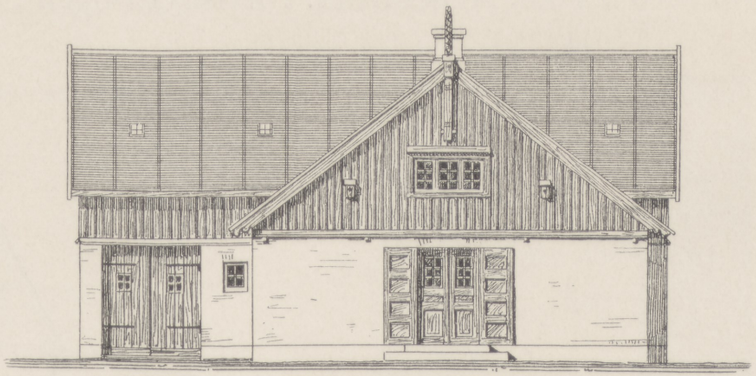

Nordvestside.

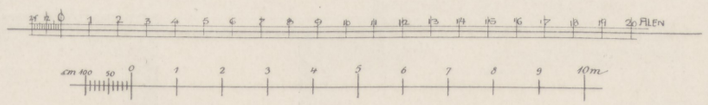

J. STRØM-TEJSEN.

ARKITEKT SV. RISOM: HUS I ØSTJYLLAND.

Samlet Overslagssum: Kr. 5000.

Beskrivelse. Køkkenet er et Spisekøkken, d. v. s. Spisestue og Køkken er slaaet sammen til een Stue. Beboelsesværelser og Spisekøkken opvarmes af et Centralopvarmingskomfur. I Bryggersets Gulv et 12 Tom. sænket, cementstøbt Badekar. Fra Bryggers Adgang til Loftet med Værelse og Pulterkamre i Gavlen. Loens Loft er hævet $1^1|_2$ Alen, Roerummet er sænket 1 Alen og dets Loft $2^1|_2$ Alen over Logulvet. Hestene kan fodres gennem Væggen til Loen. Cementstøbt Sokkel. Ydermure af helbrændte, flammede Sten, som 12 Tom. tyk, hul Mur med 3 Tom. Mellemrum. I Avlsbygningen 1 Stens fast Mur. Herover rejses Trimpelvægge (Dukkevægge) af $^5|_5$ Tom. Tømmer, der udvendig beklædes med $^5|_4$ Tom. ru Brædder paa Klink. Taget dækkes med Tagpap, oplagt paa et dobbelt Lag Spaan i vandrette Lag. I Forstuen Gulv af Mursten paa Kant, henlagt i Cement. I Bryggers Gulv af Beton. I Huggehus, Foder- og Tærskelo, Roerum og Kostald (under Køernes Forben) Lergulv. I Svinesti, Hønsehus og Lokum Betongulv. Alle andre Steder, i Stalde og Gange, Gulv af Brosten; I Loftet over Boligen Indskud paa Lister mellem Bjælkerne. Neden under forskalles med $^3|_4 \times 4$ Tom. Brædder, der røres og pudses.

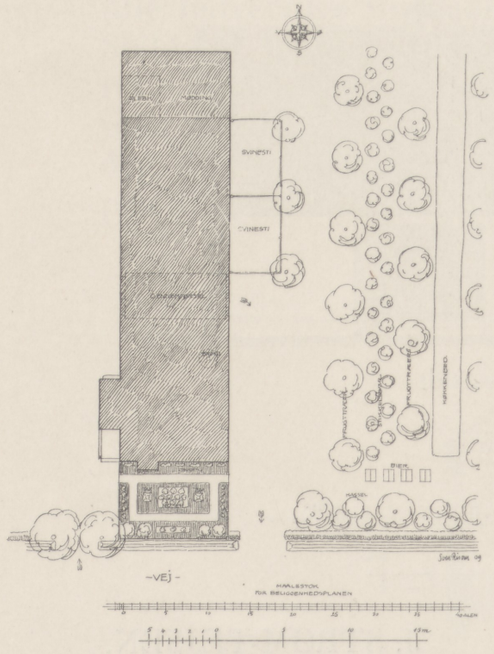

Beliggenhedsplan.

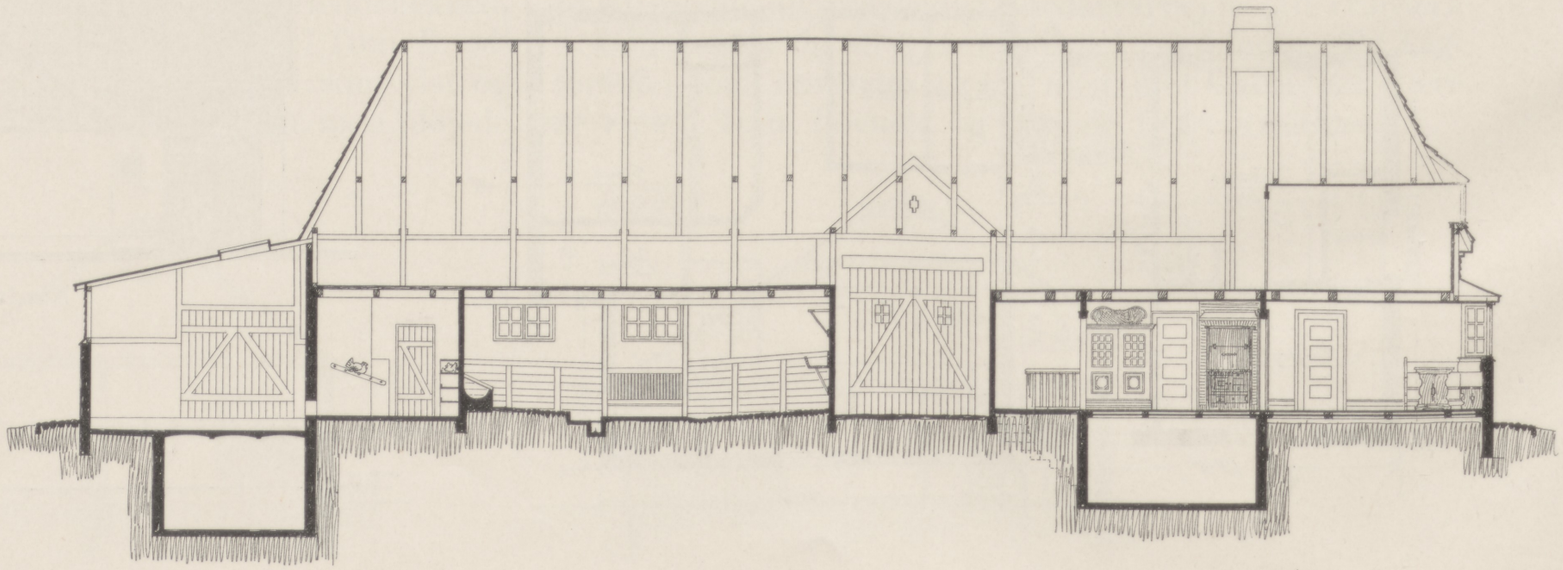

Længdesnit C—D.

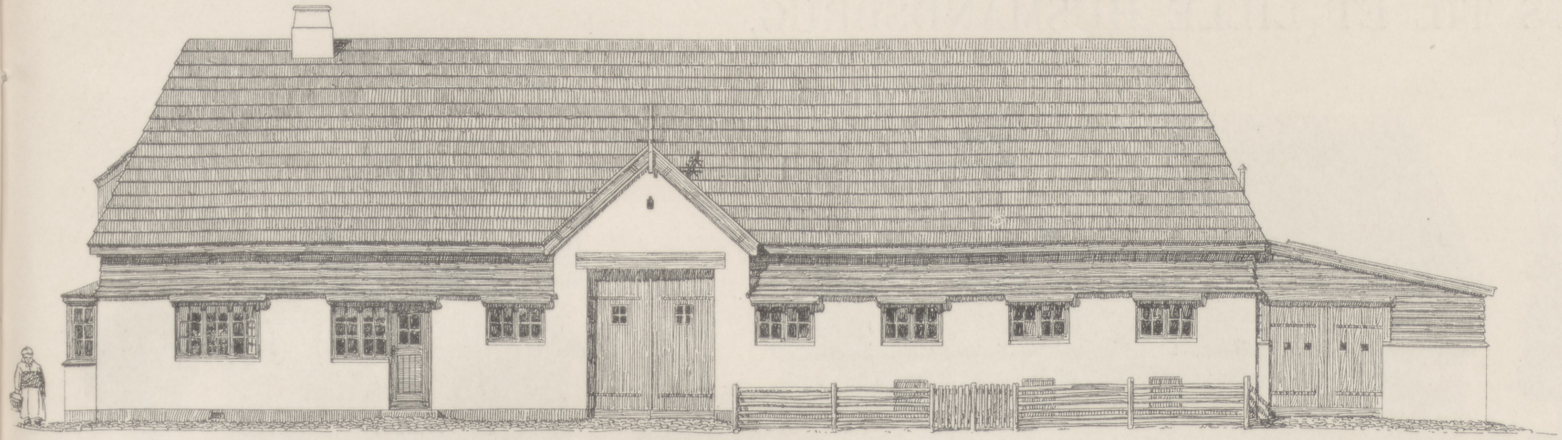

Østside.

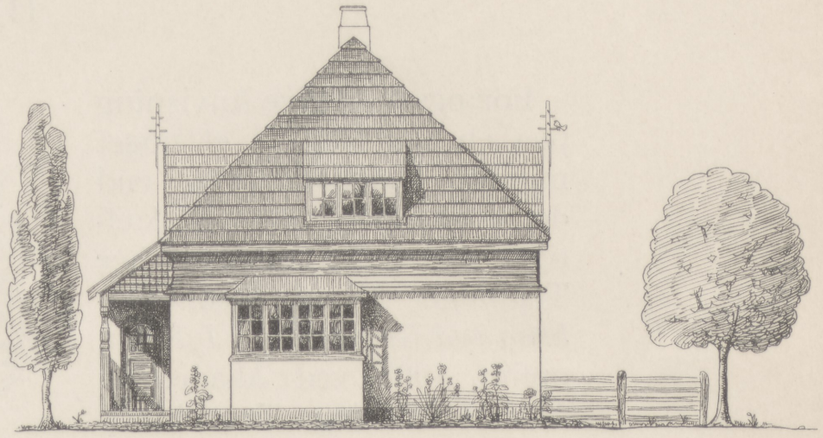

Sydgavl.

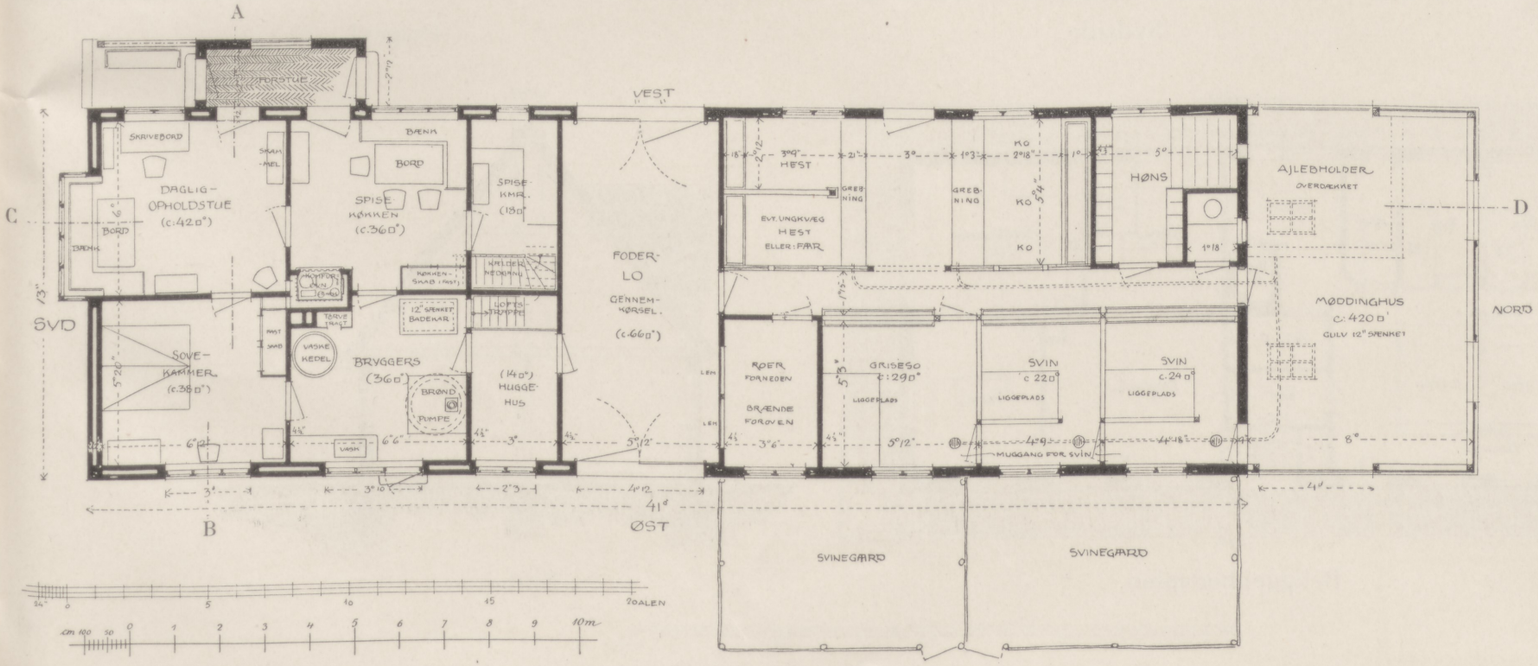

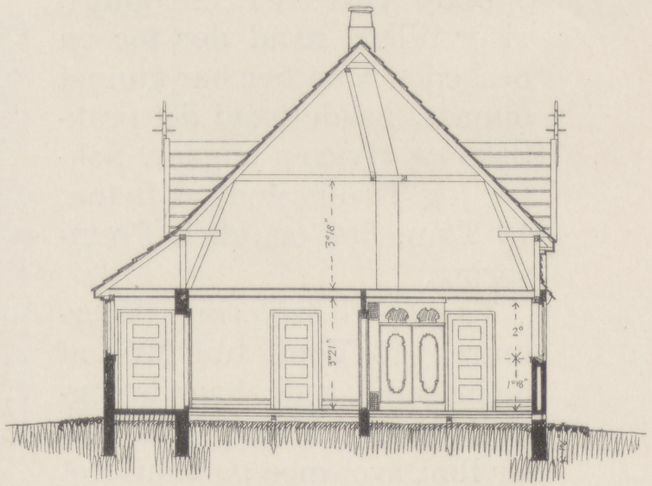

Snit A—B.

SV. RISOM.

HUS TIL ET LILLE HUSMANDSBRUG.

For ogsaa at give Anvisning paa en Bygning til et noget mindre Husmandsbrug end de, denne Bog ellers beskæftiger sig med, hidsættes her Tegninger til et *Husmandsbrug ved Græstedbro i Jylland*, opført 1908 ved Akademisk Arkitektforenings Tegnehjælp efter Tegning af Arkitekt Sv. Risom for en Opførelsessum af Kr. 2200.

Dette Hus, der er opført, viser tillige, hvad der for en beskeden Sum her har kunnet opnaas, baade hvad det praktiske og Hyggen angaar. Sokkel (og Trappesten) af Beton, 12 Tom. høj og uden Fremspring.

Tagpap til Isolering. Ydermuren 12 Tom. hul Mur af helbrændte, røde, haandstrøgne Mursten. Tag af Straa eller Rør, syet med galvaniseret Jærntraad. Vinduerne hvidmales. De udvendige Døre mørkegrønne.

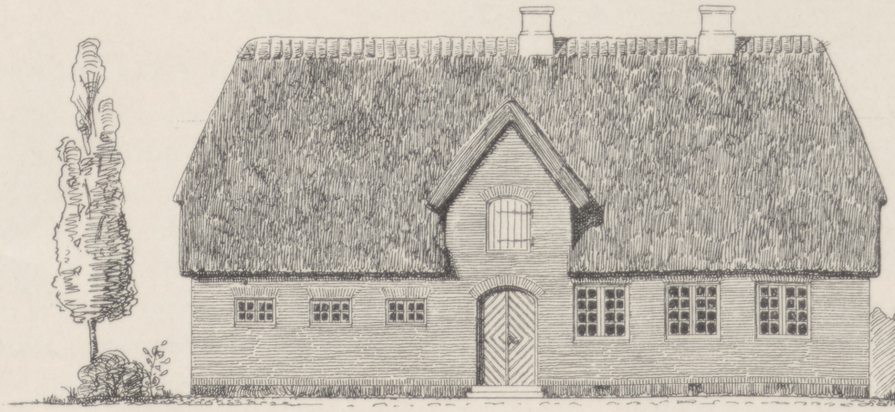

Sydside.

Østgavl.

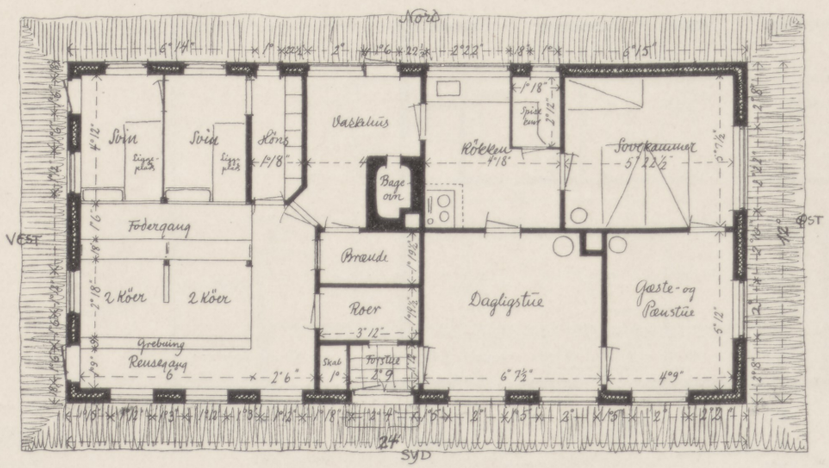

Beliggenhedsplan.

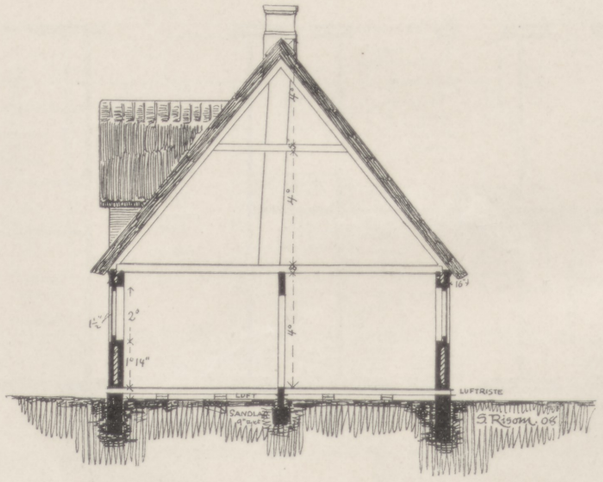

Snit.

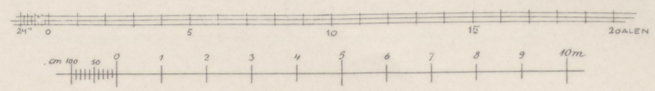

TIL VEJLEDNING.

KORT BESKRIVELSE AF ARBEJDE OG MATERIALIER.

Beskrivelsen skal være som en Huskeseddel ved Aftaler med Haandværkere og tænkes brugt i Forbindelse med efterfølgende Vejledning ved Arbejdets Udførelse.

JORDARBEJDE, KLOAK OG DRÆN, GRUNDLÆGNING OG STØBNING AF YDERMURE. Udgravning for Grund, Kælder, Ajlebeholder, Mødding, Gruber m. m.

Bortkørsel af overflødig Jord.

Afgravning af Muldjord og dennes Henlægning eller Udjævning i Haven.

Afretning af Byggegrunden.

Opgravning af Render for og Henlægning af Spildevandsledninger, Ledninger mellem Stalde og Ajlebeholder m. m., Sætning af Brønde med Vandlaase, Dæksler eller Riste.

Opgravning af Render for og Henlægning af Dræn under Gulve og omkring Bygningen.

Levering af saltglasserede Lerrør eller cementstøbte Rør, Brønde, Vandlaase, Dæksler og Riste til ovennævnte Arbejder.

Sætning af Kampestens Grund, herunder Levering af Sten samt Kørsel og Kløvning af Stenene m. m.

Lægning af Betonfundament, herunder Levering af Cement, Grus, Murstensskærver, Ralsten (Singels) m. m.

Lægning af Sankestensfundament med Cementovergydning samt Levering af Materialet.

Støbning af Betonkældermure i Blanding 1 : 4 : 8 og med Levering af Materialet.

MURARBEJDE. Opmuring af Ydermure, Skillerum, Skorstene og Skorstenspiber, Udmuring af Bindingsværkstavl. Henlægning af vandret Isolering (Tagpap, Asfalt, Mastixpapir eller lignende). Asfaltering af Mure mod Jord og af indvendige Vægge. Beklædning udvendig med røde eller gule haandstrøgne Sten eller Maskinsten, Sætning af Granit- eller Betonsokkel eller Muring af Sokkel, Udmuring for Tag- og Gavlgesimser, Baand m. m., Muring af Saalbænke under Vinduer eller Henlægning af Skifersaalbænke. Fugning med Rygfuger, flade Fuger, Skrabefuger eller Fugning med Jærn.

Udvendig Vandskuring og Hvidtning (Kalkning).

Udvendig Pudsning med Kalkmørtel eller cementblandet Mørtel.

Dækning af Taget med Teglsten med eller uden Fals, glasserede eller uglasserede, Fastbinding af Tagsten, Understrygning og Forskalling ved Skorstene, Kviste m. m. Dækning af Rygning og Grater med særligt formede Sten.

Dækning med Cementtagsten. Indlægning af Tagvinduer og Overlys.

Indvendig Berapning og Hvidtning af Vægge i Udhus, i Kælder og paa Loft. Pudsning af Vægge, Røring og Pudsning af Bræddeskillerum samt Røring, Pudsning og Hvidtning af Lofter i Lejligheden. Kalkfarvning af pudsede Vægge i Køkken, Spisekammer og Forstue. Trækning af Hullister langs Lofterne i Beboelsesrum.

Opstilling af Ovne, Komfur, Vaskekedel m. m. Indmuring af Rensedøre, Emklappe og Ventiler, Røgrør med Bøsning, Staldvinduer og Jærntøj i Staldene.

Henlægning af Trappesten.

Henlægning af Betongulve med eller uden Sliddække, Henlægning af Murstensgulve paa Kant eller paa Fladen i Sand eller paa Betonunderlag, Flisegulve af brændt Ler, svenske Kalksten ell. lign.

Lægning af Ler paa Indskud eller over Granrafter som Gulv paa Loftet. Lægning af Lergulv i Loen.

Brolægning i Staldene med Anbringelse af Ajlerender, saltglasserede Krybber eller Krybber af brændte Sten m. m. Sætning af Stolpesten for Spiltove og Stolper.

Levering af de til Murarbejdet fornødne Materialier, saasom: Flammede, fuldbrændte Mursten, Cementsten, røde eller gule Maskinsten eller haandstrøgne Sten til Façaderne, Klinker til Kældermure, Kalk, Grus, Sand, Cement, Tag-

sten af brændt Ler med eller uden Fals, glasserede eller uglasserede, Cementtagsten, Rygningssten, Skærver eller Ralsten (Ør), Ler til Indskud og Gulve (kan muligt tages i Grunden), Fliser o. lign. til Gulve, Isoleringsmateriale, Asfalt, Rør, galvaniseret Traad og Søm, Trappesten, Stolpesten og Sokkelsten af Granit eller Beton, saltglasserede Ajlerender og Krybber, Krybbesten, Brosten, ildfast Ler og ildfaste Sten til Ovne og Komfurer o. s. v.

TØMRERARBEJDE. Afbinding og Oplægning af Bjælkelag paa Murlægter med Udvekslinger for Skorstene og Trapper.

Afbinding og Rejsning af Bindingsværksvægge med eller uden Fodstykke, Stolper, Skraastivere, Løsholter og Remme.

Afbinding og Rejsning af Tagværk med Spær, Hanebaand, Kehl- og Gratspær, Skifter, Trimpelvægge m. m.

Aıbinding og Rejsning af Stolpevægge med Stolper, Vinkelbaand og Remme.

Opsætning af Skorstensstole.

Lægning af Underlag for Bræddegulve.

Levering af Tømmer til ovennævnte Arbejder af dansk Gran eller vinterfældet, sydsvensk eller nordlandsk Fyr.

Lægtning med kantskaarne Lægter til Tagsten, Skifer eller Spaan, eller med Straalægter til Rør eller Straatage.

Beklædning med ru Brædder til Tagpap eller Zink.

Dækning af Taget med Spaan, Tagpap, Ruberoid el. lign., Rør eller Straa.

Anbringelse af Skotrender, Rygningsbrædder, Sternbrædder, Vindskeder, Husbrande m. m.

Beklædning af Gavle med ru eller høvlede Brædder.

Anbringelse af Tagkviste.

Opsætning af dobbelte, ru Bræddeskillerum til Puds og at enkelte ru eller høvlede, pløjede Skillerum.

Lægning af Indskud i Bjælkelaget over Lejligheden.

Lægning af høvlede, pløjede Gulve i Lejligheden og af høvlede, pløjede eller ru, pløjede Loftsgulve. Oplægning af Granrafter over Lo og Stalde.

Opslaaning af Forskalling for pudsede Lofter i Lejligheden. Opstilling af Trapper med Rækværk til Loft og Kælder.

Levering af Stiger.

Opsætning af Spiltove i Stalden, Beklædning af Murværk samme Steds indvendig eller udvendig, med Brædder, Lægning af forhøjede Liggepladser for Svinene.

Levering og Opsætning af Rygningsvinduer af Træ.

Indretning af Retiraden med Sæde og Tønde.

Indretning af Roerum og Hønsehus.

Opsætning af Krybber af Træ.

Indsætning af Revledøre med Beslag i Udhuset og Lemme til Svinebaasene.

Levering af Materiale til ovennævnte Arbejder, saasom:

Kantskaarne Lægter eller Straalægter, ru 3die Sort Brædder til Beklædninger, Skotrender, Skillerum, Loftsgulve, Indskud, Forskalling m. m. Høvlede, pløjede, 1ste eller 2den Sort Brædder til Gulve, Skillerum m. m. Materiale til Spiltove, Krybber, Revledøre og Trapper. Spaan, Tagpap eller Ruberoid, Rør eller Straa, Granrafter, Carbolineum til Strygning af Træ i Jord m. m.

SNEDKERARBEJDE MED BESLAG. Udvendig Fyldingsdør i Plankekarm med eller uden Vindue over til Forstuen.

Indvendige kehlede eller stumpt sammenstemte Fyldingsdøre i Bræddekarme, med Indfatninger i Lejligheden.

Hertil Beslag bestaaende af hollandske Hængsler eller Hamborgerhængsler, indstukne Laase med Metal- eller Trægreb og Nøgler.

Vinduer med det viste Antal Rammer i Brædde- eller Plankekarme, med Tilsætning til Underkarm, Underlist, Hjørnelister og Gardinlister. Rammer til Kvistvinduer. Forsætterammer. Hertil Beslag bestaaende af Hjørnebaand med paanittede Hængsler, Hjørnebaand, Hasper og Stormkroge. 4 à 6 Tom. høje Fodbrædder, Brystningslister, Kakkelovnslister, Knagerække i Forstuen, Hjørnelister, Skilderilister under Hullisterne ved Loftet m. m.

Køkkenindretning bestaaende af Køkkenbord med Skabe og Hylder under, Hylder og Tallerkenrække. Til Skabsdørene Hængsler og Forvridere.

Bord og Hylder i Spisekammeret.

Et Bord eller en Bænk til Vaskehuset.

Faste Skabe af høvlede, staffede Brædder med overfalsede Døre. Til Dørene Hængsler og Pladelaas med Nøgle.

Faste Bænke.

TAGDÆKNINGS- OG RENDEARBEJDE. Dækning af Taget med Skifer. Hængerender og Nedløb af Zink med Knæ for oven og Udløbstud eller Nedføring i Kloak for neden. Zinkindskud ved Skorstene og Gavle, Dækning af Skotrender og Kviste med Zink Nr. 12.

Beklædning af Kvistflunker med Zink.

Afløbsrør af Bly fra Vasken i Køkkenet.

SMEDE- OG JERNSTØBERARBEJDE. Levering af Murankre, Gavlankre, 2 Stk. Rensedøre til hvert Skorstensrør, 2 Stk. Emklappe med Stang til Køkken og Vaskerum, Jernvask med Vandlaas, Komfur og Ovne med Rør, Bøsninger og Gulvplader af Zink, Vaskegryde eller Grubekedel og Strygeovn, 4, 6 eller 9 Stens støbte Tagvinduer, støbte Jernvinduer til Staldene samt Jerntøj til Ko- og Svinestaldene. Støbte Riste i Sokkelen.

GLARMESTERARBEJDE. Indsætning af almindeligt, hvidt Glas i alle Vinduer og i Tagvinduerne.

MALERARBEJDE. 3 Gange Oliemaling af alt Snedkerarbejde, Fernisering eller Strygning med finsk Tjære af Træværk i Udhuset; Fernisering af Brædde-

gulve. Limfarvning af Kakkelovnspladser og Tapetsering af Væggene i Værelserne, Maling med Kompositionsfarve, Oliefarve eller Strygning med finsk Tjære af Vindskeder, Sternbrædder, Gavlbeklædninger m. m.

FORSKELLIGE ARBEJDER: *Møddíng og Møddingshus.* Støbning af Murene af Beton eller Opmuring af samme med flammede Mursten i cementblandet Mørtel, Berapning og Afkostning af samme. Brolægning af Møddingens Bund med Brosten eller Sankesten sat i Grus eller Ler eller udfyldt med Cement. Afbinding og Rejsning af Møddingshuset, Beklædning af Taget til Tagpap og Dækning af samme eller Lægtning til og Dækning med Spaan. Levering af alle Materialer.

Ajlekumme. Støbning af Sider og Bund af Beton og Pudsning af samme med cementblandet Mørtel, Overdækning, bestaaende af Jernbjælker med Beton eller Monier imellem. Levering af alle Materialer. Levering og Opstilling af en Ajlepumpe.

Brønd. Gravning af Brønden og Sætning af samme med Brøndsten eller almindelige flammede Mursten. Lægning af Plankedæksel. Levering og Opstilling af en Pumpe.

Brolægning, Hegn m. m. Brolægning omkring Huset, Makadamisering af Gaardspladsen. Stakit eller Plankeværk om Gaard, Have og Svinestier. Opsætning af Tøjstøtter og Flagstang. Levering af Brandstige og Brandhage med Beslag.

KAARE KRISTENSEN.

VEJLEDNING VED ARBEJDETS UDFØRELSE.

BELIGGENHED. Huset bør lægges tørt, med naturligt Afløb for Overfladevandet *fra* Huset, og som Regel tilbagetrukket. Der bør ved Valg af Husets Beliggenhed og ved hensigtsmæssig Beplantning sørges for, at der dannes en Krog med Læ og Sydøstsol, egnet til Ophold i det Fri for Voksne og Børn.

RUMMENES BELIGGENHED. Om muligt Sol paa alle Sovekamre, Stuer og Stalde. Ogsaa Køkkenet bør helst have lidt Morgen- eller Aftensol. Fra Køkken ingen umiddelbar Udgang til det fri, men med Bryggers, Foderlo eller Forstue som Forrum.

Lokum bør lægges ved Mødding fjernt fra Beboelsen.

OMGIVELSER. Brønden bør ikke lægges nær Mødding. Anbring paa passende Sted en muret eller støbt Askekasse med vandtæt Laag*), hvortil Hønsene kunne faa Adgang.

JORDARBEJDE, KLOAK-, DRÆN-, GRUNDLÆGNING OG STØBNING AF YDERMURE. Ydermurenes Grund maa baade for Frostens og Rotters Skyld naa mindst $1^1/_4$ Alen (79 cm.) i Jord. Skillerum mindst 12 Tom. (31 cm.).

Fjern indenfor Bygningens ydre Grænse mindst 12 Tom. (31 cm.) Jord, som udjævnes i Husets Nærhed.

Anbring udenfor Bryggersdøren en lille Brønd til Spildevandet, eller til Nød en Tønde. $^1/_2$ Alen (31 cm.) fra Bunden sættes en 3 Tom. (8 cm.) Drænrørsledning med Rist til Afløb for Vandet; Brønden bør renses ofte, for at Risten ikke skal tilstoppes. I en saadan Brønd kan samles megen Gødning.

Indtil Gulvhøjde kan alle Mure støbes i Beton af mindst samme Tykkelse som den Mur, der skal opføres. Dog ikke under 9 Tom. (23 cm.) selv for $^1/_2$ Stens Skillerum.

*) Asken skader den øvrige Gødning, naar den kastes paa Møddingen, og den taber sin Gødningsværdi ved at udvaskes af Regn.

Under Murene kan ogsaa sættes Grund af Kampesten, som, om fornødent, spaltes og pakkes omhyggeligt med Stenenes flade Side nedad. Herover udjævnes med mindre Sten, afspaltet Granit eller Beton.

Til støbte Trappetrin, Ledstolper, Afviserstene ell. lign. bør ikke bruges Murstensskærver.

I Betonbjælker over Ladeporte og andre større Aabninger, i støbte Ledstolper o. lign., bør lægges Jern (Gasrør ell. lign.).

Til Støbning af Grund og Mure maa Blandingen af Cement og Grus være paalidelig stærk og Ralstenene saa mange, som Blandingen overhovedet formaar at samle og fastholde. Ved mindre Huse, hvor Fordringen til Murenes Bæreævne ogsaa er mindre, kan Forholdet 1—3—16 være tilstrækkeligt, forudsat Arbejdet bliver upaaklageligt udført. Denne Blanding faar mange mindre Huller og Hulheder, hvorfor Muren maa pudses udvendig. Hulhederne gør Muren mindre kold.

Til Trappetrin, eventuelt Krybber o. lign., maa Blandingen være 1—3—6; til Gulve 1—5—10.

1 Tom. ($2^1/_2$ cm.) tykt Pudslag paa Betongulve bør være af Blanding 1—2.

MURARBEJDET. Højden i Lejligheden bør mindst være 4 Al. (2,50 m.) mellem Gulv og Loft. I Stalden mindst 3 Alen 12 Tom. (2,21 m.).

Bruges brændte Sten, skal mindst de yderste $4^1/_2$ Tom. (12 cm.) være gode og helbrændte, hvadenten Ydersiden fuges eller pudses.

Bruges naturlige Sten, Cementsten, Betonsten ell. lign. Materiale, som giver kolde Mure, der ofte tillige er eller synes fugtige, bør den inderste halve Sten af Ydermure om Lejligheden være af helbrændte Mursten.

Ved hul Mur bør Hulheden mindst være 3 Tom. (8 cm.), at Kalkpølserne ikke skal forplante Fugtighed eller nedfaldende Mørtel fylde Hulrummet.

Til Forbindelse i hule Mure kan bruges bøjet, galvaniseret Hegnstraad med 18 Tom. (47 cm.) Mellemrum i hvert 4de Skifte.

Giv Huset saa faa Røgrør som muligt med eller uden vedliggende Emrør.

Der skal isoleres mod Jordfugtighed i hele Tykkelsen af alle Ydermure og Skillerum.

Ved lodret Isolering af Mure mod Jord og ved meget udsatte Ydervægge bør stryges med Adiodon ell. lign. tjæreagtigt Materiale, der ikke skaller af.

Lad Soklen (ogsaa Granitsokkel) altid ligge glat med Murlinien uden Fremspring og uden at pudse den

Bruges Puds, bør Fugerne under Opmuringen udkradses omhyggeligt. Indvendig udkradses Fugerne ved Kakkelovnspladserne.

Teglsten uden Fals bør inden Oplægningen have rigelig Lejlighed til at trække Vand og bør aldrig understryges en varm Solskinsdag.

Teglsten er smukkest, naar Farven er den naturlige brændte Lers.

Der advares mod de ringere Sorter Cementtagsten. Cementtagsten skal være tætte og staa i Cementens naturlige, lysgraa Farve.

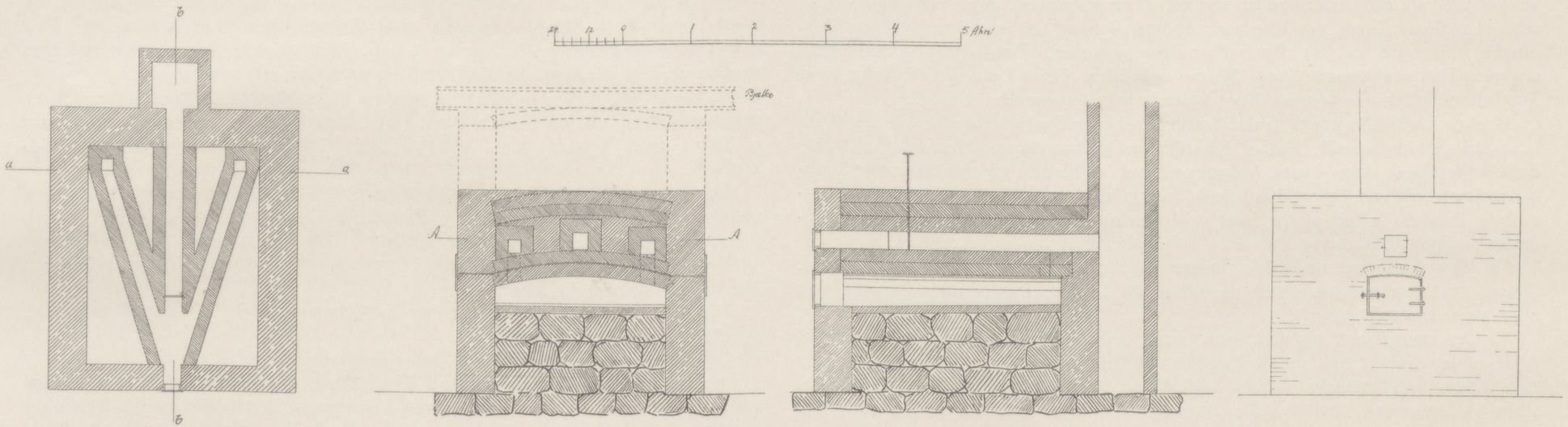

Plan A—A. Snit a—a. Snit b—b. Forside.

Denne Bagerovn er tegnet af Branddirektør, Arkitekt J. P. F. Jørgensen, Frederiksberg. Den er beregnet til 8 Skpr. Rug, idet man regner 1 □ Alen Herd for hver Skp. Rug. Ovnen mures af brændte Sten i Ler, da dette er stærkere end Kalkmørtel, der lettere bliver porøs paa Grund af *den stærke Hede*, Murværket er udsat for. Murværket under Herden er opført af Granit (eller Flintesten). Maal og Murtykkelse fremgaar af Tegningen. Over Ovnhvælvingen er anbragt 2 Stykker $4^1/_2$ Tom. (12 cm.) Trækrør. De gaar til et 6 Tom. (15 cm.) Samlingsrør, der fører til Skorstenen (Plan A—A, Snit a—a, b—b). Naar Ovnen er hed, stikkes det i Samlingsrøret anbragte Spjæld, Snit b—b. Skorstenen kan anbringes *paa Midten* eller *i Hjørnerne* af Ovnen, eftersom Anlæget fordrer det. I sidste Fald føres Samlingsrøret *over* Trækrørene til Skorstenen, der efter Brandpolitilovens Bestemmelse skal være 16 Tom. (42 cm.) indvendig Maal. Træk- og Samlingsrør renses gennem den i Forsiden anbragte 6 Tom. (15 cm.) Rensedør. Til Ophedning af denne Ovn er c. 70 Stykker gode Tørv tilstrækkelig. Hvis Rummet over Ovnen skal benyttes til Tørring eller Opbevaring, skal det ifølge Brandpolitiloven overhvælves. Denne Hvælving er vist i punkterede Linier (Snit a—a). Bekostningen ved en saadan Ovn andrager ialt c. 150 Kr.

Undgaa andre Frem- eller Tilbagespring, som brede Saalbænke, Baand ell. lign., der kan samle Fugtighed.

Udvendige Mure: kan vandskures og hvidtes (kalkes røde, gule, rødgule eller grønne) kan pudses groft eller kastes ud og glattes med Kanten af Skeen.

Pudsen kan ogsaa staa i sin naturlige Farve uden Hvidtning eller Kalkning.

Brug aldrig farvede Cementtagsten.

I Bryggers (Vaskers), Udhus, Kælder og Loft, berappes og hvidtes.

I Stuerne, Køkken, Spisekammer og Forstue pudses Væggene.

Ønskes Bagerovn (se Fig.) maa denne lægges ved Bryggers.

Gulvet i Bryggers enten Beton med 1 Tom. ($2^1/_2$ cm.) Sliddække, eller

Klinker eller haardt brændte Sten paa Kant eller paa Fladen. Under alle Bræddegulve et 9 Tom. (23½ cm.) tykt Lag rent Sand eller Grus, frit for Plante- og Dyrerester.

Huset bør være tæt; derved bliver det lunt og der spares Brændsel: Gavlbjælker lægges 2 Tom. (5 cm.) fra Gavlens indre Linie og et à to Skifter Mursten krages tæt ud mod Bjælkens Sider. Bag Fodbrædder, mellem Gulvbrædder og Mure tættes med Spaaner, Mos, sammenhængende Tørvesmuld ell. lign. Paa Lofter mellem Mur og Tag tættes efter Omstændighederne med Kalkmørtel, pakkes med en snoet Halmpølse, dyppet i Lervælling ell. lign. Ved alle Karme pakkes mellem Karm og Mur saa omhyggeligt og tæt som muligt, før Fugningen udvendig og før Dørindfatninger opsættes. Tætningslister indvendig omkring Vindueskarmene langs Muren anbefales. Hvor Loftsgulvet støder mod Mur eller slutter af ovenpaa Mur, tættes med et passende Æmne.

Ønskes Luftskifte under Gulve for at forebygge Svampdannelse, sættes Riste i Sokkel og tilsvarende Huller i Skillerum. Hvor Svampdannnelse alligevel har fundet Sted, kan denne bekæmpes ved at blande en meget stærk Sodaopløsning med god, ren Hvidtekalk, og med denne Vælling stryge alle angrebne Trædele, efter at de først er nogenlunde rensede. Afskrabede Svampdannelser bør tilintetgøres for ikke at smitte, hvor de kommer hen.

Vil man forebygge Fodkulde, lægges i Underlagene Indskud med et 2 Tom. (5 cm.) tykt, sammenhængende, sandblandet Lerlag, Papir- eller Papunderlag eller vejrtørrede Lersten.

Er der meget tørt, og staar rent Sand til Raadighed, giver det Lunhed at fylde under Gulvet helt op til Bræddernes Underside.

I Foder- og Tærskelo, i Stald og Udhuse bør Gulv være af saa fast Materiale, at Rotter kan holdes ude. Hvor Loen bruges som Tærskelo, skal den halve Gulvflade være af Ler; her under bør lægges et Lag Skærver i Grusbeton af Hensyn til Rotter.

Over Stalde kan bruges Jernbjælker med betonstøbte eller murede Kapper.

TØMRERARBEJDE. Bjælkers og Spærs Afstand fra Midte til Midte maa ikke være over 2 Alen (1,25 m.). Ved tungere Tage helst noget mindre. Gavlbjælker lægges 2 Tom. (5 cm.) fra Murens indre Side, og der udkrages tæt mod Bjælken.

Bjælkerne bør saa vidt muligt hvile paa Ydermurens Piller, og Vinduer som Regel anbringes i Mellemrummet mellem Bjælker. Passende Antal Murankre anbringes i Gavle og Sidemure.

Der kan bruges dansk eller udenlandsk Træ, Gran og Fyr. Tømmeret skal afbarkes og hugges, hvor det er nødvendigt for en omhyggelig Afbinding, Bjælker maa desuden hugges paa Over- og Underside, saaledes at der dannes Flader for Gulv- og Forskallingsbrædder. Spær hugges paa samme Maade paa Ydersiden for Lægtningens Skyld.

Veksler skal afbindes i Bjælkerne med Tap og med fremspringende Bryst over Tappen, de skal afbores og holdes til med en Trænagle for hver Tap. Trimpler ved Skorstene o. lign. med Afsæt og skraat Bryst.

Spær skal enten gaa med Tap i Bjælkehovederne, sadles paa en over Bjælkerne gennemløbende Rem eller paa en saakaldt Trimpelvæg, eller anbringes paa anden solid Maade.

Hanebjælker forbindes med Spærene ved Hul og Tap, Afboring og Trænagle eller Indskramning fra Siden, ligeledes med Afboring og Trænagle.

I Rygningen samles Spærene paa sædvanlig Vis med skjult Tap afboret og med Trænagle. — Dog er anden solid Konstruktion ikke udelukket. Ved meget lette Tagværker til Tagpag o. lign. kan spinkle Spær t. Eks. skæres stumpt mod et gennemløbende, dertil egnet Aasbrædt, som staar paa Kant og hvori begge de tilstødende Spær spigres forsvarligt fast. I saadanne Spær skrammes ikke ud for Hanebjælken, men kun i denne, saaledes at den faar et Bryst mod Spæret paa ½ à ¾ Tom. (1 à 2 cm.) mod Spærets Fuldkantside.

Tømmerets Tykkelser rettes efter dets Fritliggende, dog bør Bjælker aldrig være under ⁶/₆ Tom. (¹⁶/₁₆ cm.) og almindelige Spær mindst ⁴/₄ Tom. (¹¹/₁₁ cm.) i Toppen. Hanebjælker ligeledes mindst ⁴/₄ Tom. (¹¹/₁₁ cm.).

Ved Tagpaptage o. lign. kan bruges Spær af gennemskaaret ⁵/₅ Tom. (¹³/₁₃ cm.), Murremme mindst ²/₄ Tom. (⁵/₁₀ cm.).

Til Tagbeklædning som Underlag for Tagpap mindst 1 Tom. (2½ cm.) ru og *altid* pløjede Brædder.

Der advares mod de ringere Sorter Tagpap.

Straa- og Rørtage lægges mindst 9 Tom. (24 cm.) tykke, de første bundne med galvaniseret Jerntraad og de sidste med Tækkegarn. Der træffes særlige Forholdsregler over Udgange, hvor disse ikke sidde i Gavle. Rygningen efter Egnens Skik.

Straa- eller Rørtaget er lunt om Vinteren og køligt om Sommeren, og denne gode Egenskab virker gavnligt paa Kreaturer og Afgrøden. Det bør fremhæves, at de allerfleste endnu forstaar at skatte Straatagets udmærkede Egenskaber, bortset fra Brandfaren, som det altsaa gælder om at mindske. — Ved alle brandfri Tækkematerialer, som er i Brug, er der andre Ulæmper med Hensyn til Lunhed, Forholdet overfor Em, Halmens Pakning derunder o. s. v. Ogsaa de indleverede Forslag til Konkurrencen viste, at denne Opfattelse er den almindelige.

Til Gavle, Trimpelvægge og lignende lodrette Vægge kan bruges 1 Tom. (2½ cm.) tykke ru eller høvlede Brædder (en paa to, — med Lister eller som Klinkbeklædning). Anvendes ru Materiale udvendig, bør Arbejdet ikke derfor udføres mindre omhyggeligt.

Ligeledes kan imprægnerede skaarne danske Spaan paa Lægter i mindst dobbelt Lag bruges paa saadanne lodrette Flader.

Hvor Tækkematerialet stopper for Luftskifte, anbringes Aabninger til Lufttræk i Gavle eller Tagryg.

Over Indgangsdøre anbefales et kort Stykke Tagrende af Zink eller Træ med passende Udløb.

Alle Beboelsesrum bør have Bræddegulv.

Til Gulv bruges overalt 5/4 Tom. (3 1/4 cm.) tykke, høvlede og pløjede Brædder.

Over Stalde kan bruges almindeligt Bjælkeloft med pløjede Brædder eller gennemskaarne, kantstrøgne Granstammer med den runde Side opad. Disse kan omvikles med Halmbaand, dyppes i en Lervælling og derefter trykkes fast sammen.

(Støbt eller muret Loft, se under Murerarbejdet).

Til Forskalling bruges mindst 3/4 Tom. (2 cm.) ru, kantskaarne Brædder.

Fodring af Køer og Heste bør helst kunne ske fra Foderloen gennem Lemme i Skillerum mellem denne og Stalden.

Vedbend og anden Bevoksning opad Ydermure holder dem og Grunden tør og giver Huset et smukt og venligt Udseende.

Et Par Fuglekasser paa Gavlene pryder Huset, og Fuglenes Liv morer Børnene.

SNEDKERARBEJDET. Anbring Døre og Vinduer naturligt, saa at der opnaas størst mulig uforstyrret Gulvflade og Vægplads.

Døre maa i smaa Huse alle være Enkeltdøre.

De bør som Regel i Udhuse slaa ud for Lunhedens Skyld, men bør kunne holdes fast i aaben Stilling fladt paa Muren ved solidt indmurede Hasper, dog uden at dække for Vinduer ell. lign.

Ved Udhuset kan det være heldigt at have Halvdøre delte i 2 efter Højden. Understykke i Karmen, hvor det udsættes for Slid og Fugtighed og maaske hindrer Udtrilning, bør undgaas.

Hvis Trækarm helt undgaas, maa Døren paa anden Maade have en Fals at slaa ind i for Tætheds Skyld.

Dørene med 5/4 Tom. (3 1/4 cm.) tykt Ramtræ, 3/4 Tom. (2 cm.) Fyldinger — de udvendige i 2 Tom. (5 cm.) Karme, de indvendige i 1 1/2 Tom. (4 cm.) Karme.

Dørindfatninger af 3/4 × 4 Tom. (2 × 11 cm.) med Høvl paa Kanten.

Vinduer bør højst sættes 1 1/2 Tom. (4 cm.) tilbage fra ren Murlinie. I saa smaa Landbygninger skæmmer de Huset, naar de have store, købstadslignende Inddelinger. De give bedst Lys og det klæder baade Huset udvendigt og Rummene indvendigt, naar Brystningen er forholdsvis høj.

Aabne Vinduer giver sund og frisk Luft i Stuerne.

Vindueskarme i Boligen af mindst 2 × 4 Tom. (5 × 11 cm.) Planke med udadgaaende 2 × 1 1/2 Tom. (5 × 4 cm.) Rammer — med eller uden Træsprosser. Indvendig sættes 5/4 Tom. (3 1/2 cm.) tyk Tilsætning til Underkarmstykket og Tætningslister rundt om Karm og Tilsætning.

En løs Gardinliste ophængt paa 2 solide Kroge ved alle Vinduer saa højt mod Loftet som muligt. Fodliste i alle Rum med Bræddegulv mindst 3/4 Tom. (2 cm.) tyk og 5 Tom. (15 cm.) høj, med en Høvl paa Kanten. Kakkelovnslister 3/8 × 3/4 Tom. (1/2 × 2 cm.).

I Køkkenet et fast Køkkenbord, hvori anbringes en støbt Jernvask. Under Bordet en aaben Hylde. Almindelig Tallerkenrække, Lister til Kroge, Hylder.

Skal Køkkenet tillige bruges til at spise i, kan her opsættes fast Bænk og Bord. Dette kan blive et hyggeligt Opholdsrum.

Vasken bør da flyttes ud i Bryggers. Over Komfuret maa altid være Aftræk, helst gennem et muret Rør.

I Spisekammeret udnyttes Rummet paa bedste Maade om muligt med fast Bord og Hylder i forskellig Højde. I Kælderen ligeledes Hylder, som ogsaa her bør være høvlede og nogle stærke, hjemmesmedede Kroge i Væg eller Loft. Knagerække i Forstuen.

Beslaget, Laase, Hængsler m. m. bør ikke være af allerringeste Sort Fabriksvarer.

Dørgreb skal gaa i faste Halse, disse og Nøgle skal sidde sammen i et Skilt af en saadan Længde, at det kan gøres ordentligt fast i Træet udenfor den indstukne Laas.

MALERARBEJDE. Alt Snedkerarbejde males med Oliefarve, til det dækker, men mindst 3 Gange. Gulvenes ferniseres (3 Gange).

Smaa Værelser fordrer som Regel rolige Tapetmønstre, med smaa Spring mellem de forskellige Farvetoner. De grønne Farver holder ikke paa ny Vægge. Brug ikke raaddent Klister.

Udvendigt Tømrerarbejde, som Bræddebeklædninger paa Gavle — Vindskeder, udhængende Spærhoveder o. lign. er det ikke nødvendigt at male for Holdbarhedens Skyld. Er Træet uhøvlet, kan det males f. Eks. med saakaldt svensk Rødfarve; een Overstrygning tilstrækkelig.

Opskrift paa svensk Rødfarve: 9 Pd. Brunrødt (Engelsk Rødt) — 14 til 20 Potter Vand — 2 1/4 Pd. Rugmel — 2 1/4 Pd. grøn Vitriol (Jernoxyd). Dette koges en Time. Derpaa tilsættes 15 Pægle Fernis, hvorpaa det hele koges 1/4 Time og er færdigt til Brug.

Udsatte Steder, som skraa Regnbrædder, stryges bagefter en Gang over med Fernis.

Den gamle Skik først at udføre Malerarbejdet Aaret efter at Huset er taget i Brug, har sine tiltalende Sider, da alt Snedkerarbejdet paa denne Maade har faaet Lov til at rette sig ind efter Forholdene, og den uundgaaelige Efterhjælp og Istandsættelserne ved det øvrige Haandværksarbejde saaledes gøres lettere og billigere.

FORSKELLIGE ARBEJDER. Til Brønd bør helbrændte Brøndsten foretrækkes. Dens Overkant lægges højt for at hindre Tilløb af Overfladevand.

Bygningen bør forsynes med et $1^1/_2$ Alen (94 cm.) bredt Fortov paa alle Sider, med stærkt Fald ud fra Huset.

Fortovet kan efter Lejlighed sættes af almindelig Beton, Tjærebeton eller af en Kant delvis kløvede Sankesten og iøvrigt med Makadamisering.

I Tilbudet bør medtages Efterhjælp og Istandsættelse det første Aar efter at Huset er taget i Brug, og den sidste Udbetaling bør holdes tilbage til dette.

Om HØNSEHUSET se Side 63.

Om SVINESTALD se Side 66.
Om MØDDING, MØDDINGSHUS og AJLEBEHOLDER se Side 70.

Litteraturhenvisninger:

Brandpolitiloven for Landet: Lov af 2den Marts 1861.

Uldalls Overslagsbog, Udgave 1908. I Kommission hos Lehmann og Stage. Kbhvn.

I. Brink Lassen: Luftfornyelse i Staldene. Artikel i Ugebladet »Vort Landbrug« 28. Bd. Nr. 12.

N. C. Rom: Cementhusflid.

P. Holsøe.

FJERKRÆHOLDET.

Lige saa betydningsfuldt det er indenfor Kvægavlen, at Besætningen ved Siden af at have en god økonomisk Afstamning, tillige er Genstand for den bedst mulige Røgt og Pleje, lige saa vigtigt er det, at de samme Grundsætninger overføres, naar Talen gælder Fjerkræbesætningen, saafremt det bedst mulige økonomiske Resultat skal opnaas. Fjerkræet maa med andre Ord betragtes som et Led indenfor Bedriften, der har Krav paa lige saa megen Opmærksomhed og Omhu som den øvrige Besætning.

I første Række gælder det derfor om, at Fjerkræet ikke alene har formaalstjenlige, praktiske Huse at opholde sig i, men ogsaa vel anlagte Løbepladser at færdes i, hvor man af praktiske Hensyn maa forhindre dem i at nyde Frihedens Glæder. Hvadenten Hønsehuset indrettes i Udbygningen, eller det vil være nødvendigt at *opføre* et saadant, bør det ikke som i gamle Dage kun bestaa af et Soverum, som man nu fordrer maa være lyst og luftigt, men tillige af et stort Skrabe- eller Læskur, samt om muligt et særligt Æglægningsrum.

Forskellige Arter Fjerkræ bør ikke dele Husrum, navnlig ikke Høns og og Svømmefugle, da sidstnævntes Gødning er meget fugtig; det vil ogsaa knibe, særlig i Parringstiden, at bevare Freden. Indrettes Hønsehuset ved Siden af Ko- eller Hestestalden, kun skilt fra denne ved en tynd Skillevæg, vil det blive lunt, men Hønsene blive let ømfindtlige og Utøj overføres yderst nemt. Hønsehuset i et almindeligt Husmandsbrug bør ikke gerne rumme over et halvt Hundrede Høns, der om muligt helst burde kontrolleres daglig, for paa Grundlag af de bedste at oparbejde en stærkt ydende Besætning. Cirka 1 □ Fod ($^1/_{10}$ □ m.) Gulvplads i *Soverummet* og det dobbelte i Læskuret vil være passende for en Flok af denne Størrelse. Læskuret kan efter Omstændighederne anbringes enten lavere end Soverummet, ved at hæve dettes Gulv en god Alen fra Jorden, foran dette eller ved Siden, men helst saaledes, at Hønsene i Tilfælde af daarligt Vejr kan lukkes direkte fra Soverummet ned i Læskuret. Til et mindre Antal kræves i Forhold større Indendørs-Plads. Hvadenten Huset bestaar af Mur eller høvlede og pløjede Brædder med indvendig, præpareret Papbeklædning, der skal overhvidtes, maa Sprækker og Revner undgaas. Soverummet maa have Mandshøjde, og dets Gulv maa lægges lidt skraanende for at lette Afløbet ved Rengøringen; det kan bestaa af Cement, Mursten lagte i Cement, stampet Ler eller Træ, der bør lægges ca. 8 Tom. (21 cm.) over Jordens Overflade. Mellem Jorden og Gulvet opfyldes med faststampede Skærver, Cokes eller lignende Materiale. Gulvmaterialer som de nævnte fordre i Vintertiden et rigeligt Lag af den lunende og fugtighedssugende Tørvejord eller Strøelse, der lægges i et tykt Lag navnlig under Siddestængerne, hvor Gødningen falder. I Syd-, eventuelt i Østsiden, anbringes Ruder, der ikke alene maa være til at aabne, men ogsaa til at aftage, for i den varme Tid paa Aaret at erstattes med finmasket Staaltraadsnet, der kan forhindre Rovdyr i at trænge ind. For at skærme Ruderne, bør der anbringes Staaltraadsnet foran og bag disse helst i Form af Rammer, der let kan fjernes. Hængslerne bør helst fæstnes i Rudernes øverste Ramme, saaledes at Ruderne kan aabnes opad og skærme mod Regn og Blæst. For at undgaa Træk, vil det være rettest at anbringe en Ventilationsskorsten i Soverummets Tag; og Skorstenen bør da være delt i to Rum, saaledes at den gode Luft kan trænge ind ad den ene Vej, den daarlige ud ad den anden. I Tilfælde af meget koldt Vejr maa Ventilationsskorstenen være til at regulere ved Hjælp af de to Skydeklapper, der er anbragte lige under Taget, og som eventuelt kan lukke helt for Lufttilførselen.

Alt Soverummets Inventar, hertil henregnes de Reder, der er anbragte

til de tidligt læggende Høns, og Siddestængerne, skal for Rensningens Skyld være til at fjerne, for at man ret med Hvidtekosten kan komme ind i alle Sprækker og Revner, hvor Utøjet holder til. De to Tommer brede Siddestænger, hvis Overkanter ere afrundede, skal hvile paa let flyttelige Bukke, forsynede med Falser eller Søm, der kan gribe op i passende Huller i Enderne paa Siddestængerne; de bør ligge i samme Højde og ca. 1 til 1¼ Alen (63—78 cm.) fra Gulvfladen. Ret praktisk har man sine Steder forfærdiget Siddestængerne og de Lister, de hvile i, i eet Stykke; disse ere satte i Forbindelse med Bagvæggen ved Hjælp af Hængsler; med en Snor, der gaar gennem en Øsken i Loftet, kan Siddestængerne da hejses op. Hver Høne vil optage ca. 8 Tom. (27 cm.) paa Siddestængerne, af hvilke den yderste anbringes ca. 10 Tom. (26 cm.) fra Væggen for at forhindre Beskadigelse af Hønsenes Haler; mellem de øvrige Stænger beregnes en Afstand af 16 til 18 Tom. (42—47 cm.). De gammeldags Siddestænger i Form af Skraastige bevirkede, at der blev Slagsmaal om de øverste Pladser, hvor alle vilde sidde. Luften var her af naturlige Grunde daarligst, og de lavere siddende Høns blev til enhver Tid tilsølede med den faldende Gødning.

Læskuret behøver ingen indvendig Papbeklædning, men maa jævnlig hvidtes og som før nævnt helst staa i direkte Forbindelse med Soverummet; dets om Sommeren aabne og om Vinteren med Ruder forsynede Forside bør vende mod Syd, for at Hønsene ret kan faa Gavn af Solskinnet. Hvis det er muligt vil det være formaalstjenligt ogsaa at have en Rude i Østsiden. De billigste Ruder ere gamle Drivhusvinduer eller Glas stukne ind i Furer, lavede af paraleltløbende Lister. I Modsætning til Soverummet skal Læskurets Gulv bestaa af den bare Jord, hvorpaa der til enhver Tid maa findes et rigeligt Lag tørt Grus, Sand og Støv fra Landevejen, og om Vinteren tillige et tykt Lag Avner, tørrede Blade, Hakkelse, skaaren Lyng osv., hvori Kornfoderet kastes for at skaffe Hønsene Bevægelse. I Læskuret, hvis Gulv aldrig maa være haardt tiltrampet, og ofte maa fornyes, er tillige Pladsen for det uundværlige Aske- og Støvbad, som passende anbringes i en af de mest solbeskinnede Kroge. Udefra bør en Dør føre ind til Læskuret, og fra dette igen en Dør til Soverummet. De smaa Hønselemme maa saa vidt mulig undgaas, da de let give Anledning til Træk.

Da Rotter ere slemme Gæster, maa de holdes borte fra Hønsehuset ved et i dettes Underkant sømmet fintmasket Staaltraadsvæv, der graves ¾ Alen ned i Jorden. Æde- og Drikkekar, der maa være vel beskyttede, anbringes bedst i Læskuret ophængte paa en af Væggene.

Det tredje antydede Rum, nemlig et særligt *Æglægningsrum*, er navnlig paa sin Plads indenfor saadanne Hold, hvor der skal skaffes Plads til Kontrolreder; men ogsaa indenfor almindelige Hønsehold vil et saadant Rum være praktisk, idet man hver Aften kan forhindre utidige Rugere i at flyde paa Rederne; der maa være en Rede for hver 4 Høns. Et saadant Æglægningsrum vil have renere Æg til Følge — en ikke ringe Arbejdsbesparelse og færre Knækæg, da Æggene ikke skal afvadskes. Hvad enten man nu vælger at anbringe Rederne i Soverummet, bedre i Læskuret eller endnu bedre i et særligt Æglægningsrum, maa disse maale ca. 12 Tom. (31 cm.) i Firkant og have skraanende Tag, for at Hønsene kan forhindres i at tage Ophold paa dette og snavse det til. Forfærdiges Redernes Bund af fintmasket Staaltraadsnet, kan Utøjet ikke samle sig her. For ikke at optage Gulvplads, maa Rederne helst være til at hænge op.

Med Hensyn til Kontrolreder bør man vælge saadanne, der ere forsynede med Venterum, som Hønen kan søge ud i efter endt Lægning, og som optage saa lidt Plads som mulig. Anbringelsen i Reolsystem vil i saa Fald utvivlsomt være at foretrække.

Endvidere bør der til et veldrevent Fjerkræhold være knyttet et særligt Rum til Rugehøns med rigelig store Reder, der ere til at lukke ved Hjælp af en Klap. Det hele skal være til at flytte ud, og kan da eventuelt anvendes til Opholdssted for de halvvoksne Kyllinger, der aldrig burde dele Hus og Løbeplads med de gamle Høns; ej heller maa Rugehøns lægges til Rugning i en ledig Rede i Hønsehuset; Uro og Utøj vil indvirke paa Resultatet. Endelig maa der være Plads i Hønsehuset — eller ogsaa maa der opføres mindre, flyttelige Huse af Træ — til en udvalgt Avlsstamme, til Foderstoffer, Redskaber eller Kyllinger osv.

Holdes Gæs eller Ænder, maa der regnes med 1 □ Alens (⅜ □ m.) Gulvplads pr. Individ. Rummet maa være belagt med Cementgulv, der let kan afskylles, og i Sydsiden af Rummet skal der foruden en Rude være en større Aabning, hvorover der er anbragt Staaltraadsvæv. Kun i meget koldt Vejr og om Natten dækkes dette med et Skod, da Svømmefugle kan taale megen Ventilation naar de kun have rigelig tør Strøelse at ligge paa.

Ligesaa nødvendigt det er at opføre et godt Hønsehus, lige saa vigtigt er det, at *Løbepladsen* ikke alene er af en passende Størrelse, men ogsaa vel tilplantet; det spiller ogsaa en stor Rolle, at Jordbunden er tør, sund og god; hvis den er leret, kold og vaad, kan den forbedres betydeligt ved Dræning og rigelig Tilførsel af Sand og Grus. Kan man ved Hønsehusets Opførelse tage Hensyn til Beliggenheden, da bør man vælge et Stykke Jord ikke alene højt beliggende og hældende mod Syd, men tillige tørt, let og sandet, det sidste dog ej i en saadan Grad, at Græsvækst udelukkes eller hæmmes stærkt. En saadan Hønsegaard vil selv efter stærk Regn omtrent altid være tør, hvilket er af største Betydning for Hønsenes Trivsel. Der ofres gennemgaaende for lidt Jord til Hønsegaarde her i Landet; utvivlsomt vil det i Længden lønne sig at udlægge mere Jord hertil, og da særlig saadanne Steder, hvor Hønsene fuldstændig ere afskaarne fra at nyde Frihedens Glæder. Skal Løbepladsen holdes nogenlunde grøn — et Ideal, der naturligvis kan slaas af paa ved en gennemført god Røgt og Pleje —

kan man næppe nøjes med mindre end 12 à 15 □ Alen (4½ à 5½ □ m.) Løbeplads pr. Høne.

Ved en Beplantning af Hønsegaarden for at skaffe gode Læforhold, bør Jordens Beskaffenhed nøjere undersøges, forinden Valget træffes vedrørende Art og Sort. Som Læbælte kan Mirabeller, Hyld, Hassel og Pil gøre god Fyldest og er tillige indbringende; den stedsegrønne Rød- og Hvidgran eller Bjergfyr ser ikke alene godt ud, men vokser villig paa de mere magre Egne. Naar sidstnævnte Træsorter plantes i flere sideordnede Rækker, der stadig holdes nede og formes fyldige forneden ved at berøves Topskudene, kan de, idet den mellemste Række ad Aare udhugges, danne et fortrinligt, meget yndet Opholdssted for Hønsene mod Regn, Blæst og stærk Sol.

Indtil Trævegetation vokser op, kan der dannes Læ ved Hjælp af Halmmaatter og gamle Sække, der ligeledes ere anvendelige saadanne Steder, hvor Plantning umuliggøres.

Det vil være Idealet, at selve Hønsegaarden tilplantes med 4 à 5 aarige Frugttræer, eventuelt forskellige Sorter Frugtbuske; imellem dem saas igen Græs og Hvidkløver, dog ikke for tæt op til Stammerne. Storfrugtede Nøddebuske, og Valnøddetræer er meget at anbefale som Beplantning; under dem kan Hønsene søge Læ og Skygge. I en solbeskinnet Krog bør anbringes et Par Siddestænger, som Hønsene særlig de kolde Dage holde meget af at flyve op paa for at varme Benene.

Utvivlsomt vil det kunne lønne sig adskillige Steder at lægge Frugthaven ud til Løbeplads til Hønsene; disse vil fortære en Del Orme og Insekter, gøde Jorden samt nyde godt af Frugttræernes Læ og Skygge. Er der ellers god Plads og tilføres der tilstrækkelig Grønt, rører Hønsene kun sjældent andet end den nedfaldne, som oftest ormstukne Frugt. Fristes Hønsene i Blomstrings- eller Bærtiden til at flyve op i Træerne, bør en Stækning af den ene Vinge finde Sted; indtil Træerne er kraftige nok maa de omgærdes med Staaltraadsvæv, for at Hønsene ikke ved Skrabning skal blotte Rødderne. Af Skønhedshensyn bør der langs Hegnet om Hønsegaarden plantes vild Vin, Clematis, Ærteblomster, Humle, Solsikker eller Espaliertræer.

Har man Skov til Raadighed og ønsker at anvende den som Løbeplads, maa Ungskov foretrækkes; men Hønsene maa tillige have en aaben, solrig Plads at ty til, og dér maa Huset opføres eller anbringes.

Undertiden forme Forholdene sig saaledes, at Vekseldrift maa foretrækkes. Derved forstaas skiftevis Anvendelse af Jordarealet til Høns, som mætter det med Gødning, og til Grøntsager, som renser Jorden og gør den frisk og sund igen. Det har da sin Vanskelighed at faa anbragt Frugttræer, men nogle enkelte kan dog i de fleste Tilfælde plantes uden at staa i Vejen. Sække, gamle Maatter osv. maa træde hjælpende til paa de mest udsatte Vindhjørner, hvis Naturen ikke selv har sørget for Læ.

Som Grundregler bør sluttelig anføres: Del ikke Hønsegaarden i for mange Afdelinger; det behøves heller ikke, naar man, hvad der er det ene rette, kun holder een Race, og eventuelt de fornødne Rugehøns, hvis Racen er af let, ikke rugelystent Slags. Skænk Hønsene den samme Opmærksomhed som de øvrige Husdyr, og kontroller dem daglig, om Tiden tillader det, helst ved Hjælp af Kontrolreder, hvorved man til enhver Tid kan udskyde de slette Ydere, og derved faa bedre Plads og spare paa Foderudgifterne. Hold ikke for mange Høns i Forhold til Jordarealet, og foretag Udvidelserne paa Grundlag af indhøstede Iagttagelser og Erfaringer. Overholdes dette, vil Fjerkræavlen altid kunne henregnes til et meget betydningsfuldt Bierhverv indenfor det danske Landbrug, som muligvis vil kunne svare endogsaa bedre Regning end en hvilkensomhelst anden Gren af Husdyrholdet.

W. A. Kock.

Litteraturhenvisninger:

G. St. Bricka: Ill. Haandbog i Fjerkræavl.

I. Pedersen Bjergaard: Vort Fjerkræ. Det nordiske Forlag.
do. : Hønsegaarden. Det Schubotheske Forlag.

W. A. Kock: Fjerkræavlens Standpunkt i Nordeuropa, med særligt Henblik paa Fedning af Fjerkræ samt Opdræt af Vinterkyllinger. N. C. Roms Forlag.

do. : Hønsegaardens Pasning Aaret rundt. G. E. C. Gads Forlag.

SVINESTALDEN.

»Svinet er ikke et svinsk Dyr«.

Svinet har en omgængelig og rolig Natur; det har Evne til baade at kunne trives under meget forskellige Forhold og af ret forskellige, ofte billige Bestanddele, som det i forholdsvis kort Tid kan omdanne og aflejre som Kød og Fedt. Det er disse Egenskaber hos Svinet, der har gjort det til et for Mennesket saa nyttigt Husdyr.

Men Svinet trives ikke lige godt under alle Forhold — man har rigtignok ofte ment det. Ogsaa Svinet har sine, om end forholdsvis smaa Fordringer, at stille, dersom Resultalet — der *kan* blive meget forskelligt — skal blive rigtig godt. Vil man have det bedst mulige Udbytte af sit Svinehold, maa man lære Svinets Natur, dets Trang og Tilbøjeligheder at kende — studere det — og derefter rette sin Behandling af Dyret. Det betaler sig. — Husmændene ved forøvrigt dette, ofte bedre end andre.

Det er Svinets Stald, dets Beboelsesforhold, vi her i stor Korthed skal beskæftige os med. Skal Stalden være god, maa den opfylde følgende Fordringer:

1. *Stalden skal yde Dyrene rigeligt Lys og god Luft.* Disse to Ting er for Svinet lige saa nødvendige og lige saa værdifulde som for Mennesket selv. Men det gælder her om, at det rigelige Lys og den gode Luft kommer dèr, hvor Svinet skal bruge disse Klenodier, saa det kan drage Gavn af dem. Og dette er nede ved Gulvet i Svinestien, ikke oppe i de øvre Luftlag i Stalden. Det første, der her er at gøre, er at sørge for, at Gulvet i Stien ligger højere eller bringes til at ligge højere end Jordsmonnet udenfor Stalden og højere end Gangen i denne. Dette er en absolut Betingelse for at kunne skaffe Svinet god Luft at aande i.

Det er nede ved Gulvet, og mere inde i Stien end ude i Gangen, det Lys skal falde, som Svinet skal kunne drage Nytte af.

Sæt derfor ikke for faa og for smaa Vinduer i Svinestalden og sæt dem ikke højere, end at Lyset, der gennem dem trænger ind i Stalden, kan naa ned til Dyrene.

Den almindelige Luftfornyelse sker bedst og billigst ved passende store Aabninger i Ydermuren, tæt under Loftet, i enkelte Tilfælde med Støtte af én eller flere Aabninger i Muren lige oven for Gulvet, men anbragt saadan, at Dyrene dog ikke derved udsættes for Træk. Det er ogsaa gavnligt, at Skillevæggen mellem de enkelte Stier ikke gøres højere end nødvendigt, godt $1^1/_2$ Alen (1 Meter) og f. Eks. ud mod Gangen dannes af Gitter.

Højden til Loftet stiller Svinet kun smaa Fordringer til; det kan meget godt nøjes med den Højde, der er nødvendig for at Mennesket kan færdes i Stalden; hvad der er derudover, er i mindre Stalde unyttigt.

En Ting bør ikke glemmes, naar Talen er om Luftfornyelsen i vore Stalde, og det er den, at man ikke blot maa sørge for at faa ny, god og frisk Luft derind; man maa ogsaa vogte sig for, at *der kommer daarlig Luft ind i Stalden*. Og navnlig i Svinestalden er man efter Anskaffelsen af Ajlebeholder og med Afledning af Urinen fra Stald til Mur gennem Rørledninger — der ganske vist i andre Henseender er det mest fyldestgørende — meget udsat for samtidig at faa saa daarlig Luft der ind, at Svinene ofte netop af den Grund bliver syge og ikke kan trives. Hvad det her gælder om, er at sørge for, at Luften i Ajlekummen ikke er i umiddelbar Forbindelse med Luften i Stalden, og dette opnaas meget let ved Anbringelse af en Vandlaas paa Ledningen. Men herom nærmere i det følgende.

2. *Stalden skal være lun*, men uden at man derfor maa slaa af paa den gode Luftfornyelse. Det betaler sig godt, om Varmen ogsaa i Vinterhalvaaret kan holdes paa en 12—15° C. (10—12° R.).

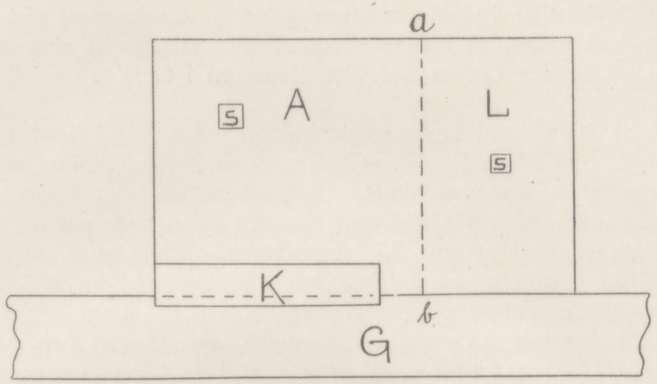

Fig. II. Maalestok $^1/_4'' = 1$ Al.

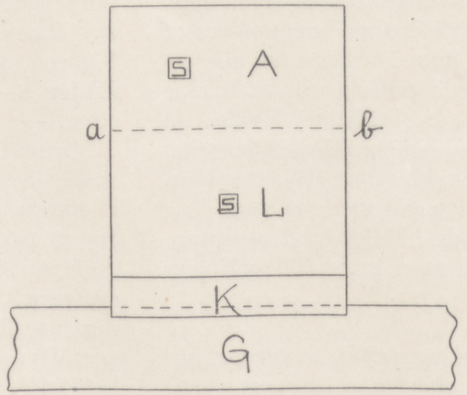

Fig. III. Maalestok $^1/_4'' = 1$ Al.

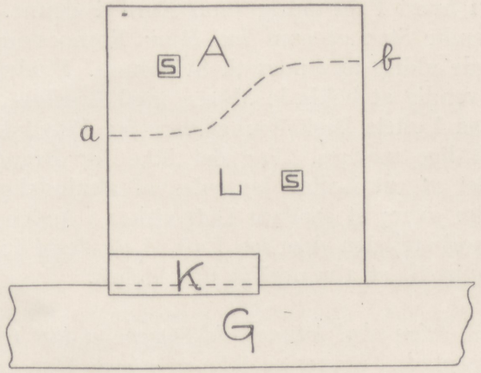

Fig. IV. Maalestok $^1/_4'' = 1$ Al.

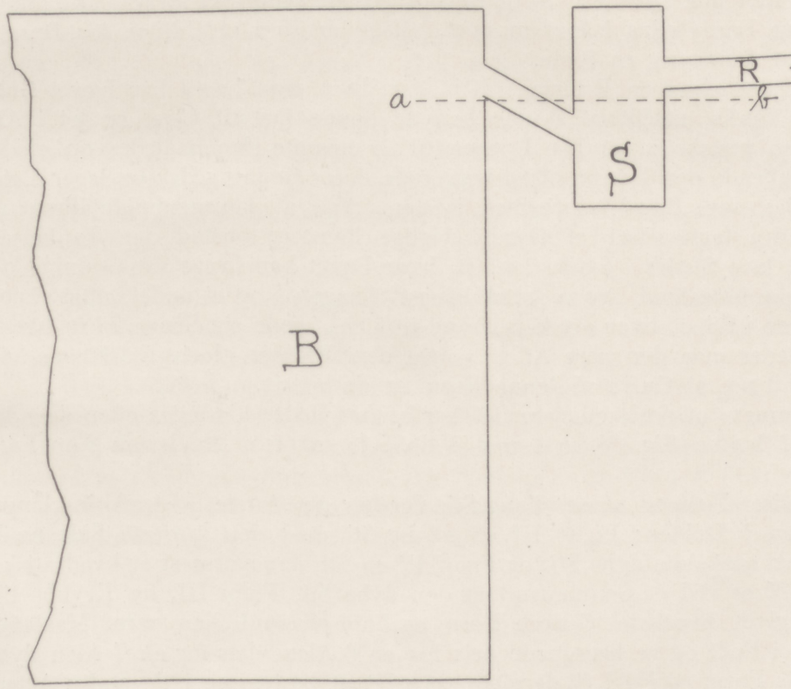

Fig. I. Maalestok $1'' = 1$ Al.

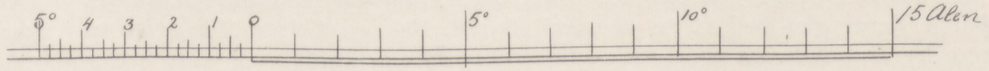

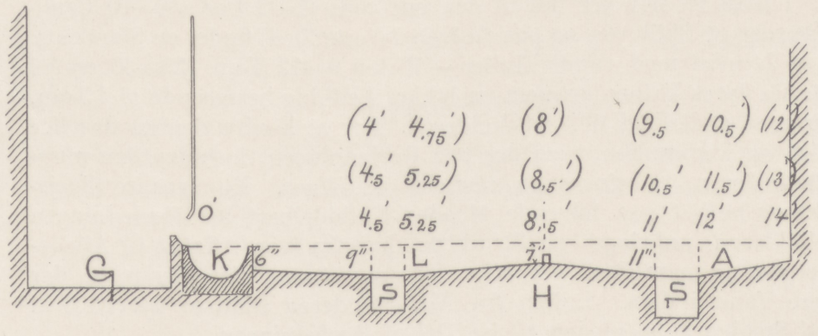

Fig. V. Maalestok $^1/_2'' = 1$ Al.

Svinestierne bør derfor om muligt lægges i den sydlige Del af Bygningen og i hvert Fald aldrig mod Nord i denne. Husets Ydermur bør opføres af brændte Sten og som *hul* Mur; Kampestensmur er den daarligste af alle og burde aldrig anvendes til Svinehuse. Findes der Bindingsværk, vil det hjælpe indvendig at beklæde Muren med Brædder i en 3 Fods (1 Meters) Højde. At ogsaa Loftets Beskaffenhed kan faa Betydning for Lunheden i Svinestien skal kun lige nævnes. Var det ikke for Brandfarens Skyld, vilde Dyrene have bedst af, at Loftet dannedes af almindelige Slydestænger med et godt Lag Halm over; et saadant Loft virker i anden Henseende heldigt ved at optage (absorbere) den daarlige Luft. I de fleste Tilfælde vil man i vor Tid vel være henvist til et almindeligt Bræddeloft.

3. *Stien skal kunne yde Dyrene et tørt Opholdssted og særlig en tør og lun Liggeplads.* Svinet er ikke et svinsk Dyr, hvad det oftest anses for at være. Det søler sig kun for at beskytte sin næsten nøgne Krop mod Insekter, eller naar det tvinges dertil af Menneskene, fordi det bliver sat i en daarligt indrettet Sti. Hvad Svinet sætter Pris paa, er at have èt Sted at æde, èt Sted at søge Leje og et tredie Sted at kunne lægge sin Gødning og sin Urin. Og det ønsker helst, at dette sidste ligger saa langt borte fra Truget som muligt. Den lille, lige fødte Gris viser os dette tydeligt nok, blot vi vil lægge Mærke dertil.

Stiens Form bør derfor være saaledes, at det bliver muligt at imødekomme denne Trang hos Dyrene. Hvor flere Svin skal gaa sammen, er den aflange Form den bedste; til et enkelt Dyr, f. Eks. en Griseso, er ogsaa en mere kvadratisk Form god.

Gulvet bør være jævnt, forsynet med godt ordnet Afløb og af solidt Materiale. *Gulvets laveste Sted bør ligge i Stiens bagerste Del.* Det er her, Svinet helst vil lægge sin Gødning og Urin, og derfor maa det være herfra, Afløbet finder Sted. I hver Sti bør der lidt til den ene Side (1—2 Fod (30—60 Centimeter) fra Bagvæg og Skillevæg og paa Gulvets laveste Sted) findes en Slamkiste, dækket af en Jernrist med runde Huller — Risten 9—12 Tom. (25—30 cm.) i Kvadrat. Herfra føres Urinen gennem en lukket Ledning bestaaende af 4 Tom. (10 cm.) Rør med godt Fald til Ajlebeholderen. For at hindre dennes daarlige Luft i at stige op i Svinestien, maa der paa Rørledningen, forinden den munder ud i Beholderen, anbringes en saakaldt *Vandlaas.* En saadan tilvejebringes bedst og billigst paa følgende Maade: Umiddelbart før Rørledningen naar Ajlebeholderen, anbringes en Slamkiste, hvorfra igen Afløbet til Ajlebeholderen foregaar gennem Rør, *der stiger saa meget mod Beholderen*, at der altid vil være Vand i dem. Luften fra Ajlebeholderen hindres derved i at trænge op til Stalden gennem den øvrige Del af Rørledningen.

Paa hosstaaende Figur I betegner R Rørledningen fra Stalden. Urinen føres gennem den til Slamkisten S, hvorfra den atter ledes ned i Ajlebeholderen B. Naar det korte Stykke Rørledning mellem S og B lægges som vist paa Figuren, vil det have til Følge, at Vandet i Slamkisten stedse vil staa op til Linjen a—b og derved hindre Luften fra Ajlebeholderen i at stige op i Svinestien. —

Ordnes Afløbet fra Stien, som her nævnt, bidrager det i høj Grad til at skaffe Svinet et tørt Opholdssted; det er tillige den første Betingelse for at kunne yde det en tør og lun Liggeplads. Og blot der ellers er Plads, skal Dyret nok finde en saadan Liggeplads et andet Sted i Stien end bagtil i den.

Hvor flere Svin skal gaa i samme Sti, maa denne derfor være af en tilsvarende ikke helt lille Størrelse, — f. Eks. en 6—7 Alen (4—4,6 Met.) paa den ene Led. Her vil man kunne give Gulvet en Form, der i høj Grad yder Dyret en god Sti, og navnlig en god Liggeplads, foruden at man sparer betydeligt paa Strøelsen. Dette opnaas ved at give Gulvet 2 *lave* Steder.

Anledningen til, at Forfatteren af nærværende kom ind paa at gøre Forsøg med Gulve af denne Form, var dels den Iagttagelse, der altid gøres, naar Svinene gaar helt ude i det Fri, at de til Leje opsøger eller om fornødent danner sig en ringe Fordybning i Jordsmonnet. Dette er som et Udtryk for Dyrets Trang til at danne sig en Rede.

Dels er det ogsaa en Erfaring, at i Stier, hvor man bagtil har hævet Gulvet i den Tanke, at Svinet skulde benytte denne Del til Leje, er det i Almindelighed vanskeligt at faa Dyrene til at benytte den saaledes ophøjede Del udelukkende dertil; som oftest lægger de deres Gødning dèr og tager Leje paa et andet, som Regel lavere Sted i Stien. Ved at sammenholde disse og enkelte andre Iagttagelser af Dyrets daglige Færden, opstod den Tanke at anbringe 2 lave Steder i Svinestien: et, hvor Dyret kan lægge sin Gødning og sin Urin ,og dette Sted lægges altid længst tilbage — og et andet, oftest længere fremme i Stien, hvor det kan danne sit Leje, »rede sin Seng«. Fra hvert af disse Steder maa der være Afløb. — Og de i Praksis gjorte Erfaringer bekræfter fuldt ud, at Gulve af denne Form er de bedste.

For nærmere at anskueliggøre det her omhandlede, hidsættes efterfølgende Figurer, af hvilke Fig. V er tegnet i dobbelt saa stor Maalestok som Fig. II—IV.

Fig. II viser Formen af en aflang Sti, der har sin største Udstrækning langs med Gangen i Stalden; Figur III en aflang Sti med den korteste Side mod Gangen, den saakaldte dybe Sti, og Figur IV en Sti, der nærmest er kvadratisk. Paa Figur V er ved et Gennemsnit af den dybe Sti, Figur III, fra Krybbe til Bagvæg angivet, hvorledes Gulvets Form og Fald passende kan være. Maalene er angivne i Fod, og er beregnede dels for en 6 Alen, dels for en 7 Alen dyb Sti. Gulvets Form og Fald vil derefter være let at bestemme i de andre Arter af Stier.

Paa Figurerne betegner

G: Gangen i Svinestien,
K: Krybben,
L: Lejet,
A: Afløbet, det Sted, hvor Dyret vænnes til at lægge sin Gødning og Urin,
S: Slamkister.

Den punkterede Linie a—b paa Figurerne II—IV svarer til Stedet H paa Figur V og angiver, hvor Lejet L grænser til Stiens bagerste Del A. I Stier til Ung- og Fedesvin — Fig. II og III — vil det være praktisk her at anbringe en ca. 4 Tom. (godt 10 Ctm.) høj Kant — f. Eks. en Mursten paa Kant, der kan møde for Strøelsen og tvinge Dyrene til at løfte Benene, naar de kommer fra bagerste Afdeling, hvorved de taber noget af det Snavs, der mulig hænger ved deres Klove fra Opholdet dér. I Stier, der benyttes som Faringsrum til Søer, bør en saadan Kant ikke findes. I Stier som Figur IV bør Grænsen mellem Afdeling L og A gaa omtrent som vist ved Linje a—b; Pladsen udnyttes derved bedst. Gulve af denne Form er benyttet med godt Resultat selv i Stier, der kun har været 5 Alen dybe.

4. *At Stalden skal yde Dyrene tilstrækkelig Plads,* skal kun lige nævnes.

I smaa Svinehold vil denne pr. Dyr blive lidt større, end hvor der gaar flere Dyr i samme Sti. En So med Grise maa ikke gerne have mindre Plads i Stien end 15 Kvadratalen (6,5 Kvadratmeter), og er det store Søer, maa der gives dem mere.

5. Svinestaldens forskellige Dele bør være af en saadan Beskaffenhed, at de kan *holde til den Brug,* der gøres af dem, og at *en grundig Rengøring og Desinfektion af dem let kan finde Sted.*

Gulvet i Stierne lægges bedst af haardtbrændte Mursten paa Fladen, lagt tæt sammen og paa et Underlag af 2 Tom. (5 Cm.) Beton.

Krybben — 1 Fod (31 Ctm.) for hvert Slagterisvin, Stien skal huse — bør dannes af glasserede Krybbesten, 15 Tom. (ca. 40 Cm.) i Tværmaal. Mur- og Skillevægsflader bør være glat pudsede; anvendes der Brædder, bør disse være høvlede.

Beholderne til Dyrenes Foder bør være flyttelige og lavede af Træ, saa de let kan tages ud og gøres rene.

* * *

Til disse korte Bemærkninger om Svinets Opholdsrum skal der endnu blot gøres opmærksom paa, at Svinet sætter megen Pris paa at bo pænt, rent og sundt og trives godt i samme Grad, som vi ævner at imødekomme denne Trang hos det. Stalden bør derfor stedse holdes ren og Dyrets Gødning fjernes hyppig, helst hver Dag. Halmen, der gives det til Leje, bør være tør, og staar der ingen Halm til Raadighed, maa der gives Svinene en Brædde flade at ligge paa. Hvert Foraar bør hele Staldens Indre — Loft, Mur- og Skillevægge, Gulv og Krybbe — underkastes en Hovedrengøring, bestaaende i Afskrabning, Afbørstning og Vadskning; derpaa kalkes overalt. Hver Gang en Sti har været benyttet som Faringsrum for en So eller til et Hold Grise, bør den vadskes ren og kalkes, før den paany tages i Brug til andre Dyr.

For Avlsdyrenes Vedkommende er det en absolut Nødvendighed og for Ungsvinene ofte ogsaa nyttigt, at de kan komme ud i det Fri, naar Vejret tillader det. Derfor er Anbringelsen af Løbegaard udenfor Stien ofte af megen Betydning.

Bliver Grisesoen ringet, kan den om Sommeren med stor Fordel holdes løsgaaende paa Græs i Fold.

Foderkarrene, der benyttes i Svinestalden, bør stedse holdes rene, saa der ikke op ad Siderne paa dem sidder gamle, ildelugtende, halvraadne Rester.

Og Svinet er taknemligt for en omgængelig, mild og rolig Behandling. Det lider, naar det udsættes for en hensynsløs, raa og ond Adfærd fra Menneskets Side, og forstaar da godt at vare sig for en Plageaand. Det er ogsaa modtageligt for Dressur. Tag Hensyn hertil og giv dette nyttige Dyr en god Behandling. Det vil rigelig gengælde Dig en saadan!

J. Otto Pedersen.

Litteraturhenvisninger:

Svinestalden. Præmierede Besvarelser af en Prisopgave. Milos Bogtrykkeri. 1903.

Svinets Røgt og Pleje. To præmierede Afhandlinger. 1904. Schubothes Forlag.

INDRETNINGER TIL OPSAMLING OG OPBEVARING AF GØDNING.

I et tidssvarende Landbrug, og særlig i Husmandsbrugene, er Gødningens Opsamling og Opbevaring af en saa stor og gennemgribende Betydning for hele Driftens Økonomi, at man ved Opførelsen af Landbrugsbygninger med dette for Øje bør have Opmærksomheden henvendt paa Stald, Møddingssted og Ajlebeholder, hvor Gødningen produceres, opsamles og opbevares. I ganske særlig Grad gælder dette for Statshusene, hvis Opførelse og Drift ifølge Forholdenes Natur maa være prægede af en økonomisk Vekselvirkning mellem Stalden og Marken.

STALDGØDNINGENS VÆRDI. At Gødningens Værdi og Betydning for Agerbruget er stor, ved enhver, men alle har ikke gjort sig rigtig klart, *hvor stor* Værdien er, hvilke Pengebeløb, det drejer sig om. Allerede for en halv Snes Aar siden, blev den samlede Værdi af Staldgødningen for hele Landets Vedkommende anslaaet til 150 Mill. Kr. Det er en Post, som selv Nationaløkonomer kan være bekendt at regne med, men den enkelte Husmand interesserer sig mere for Spørgsmaalet: *Hvilken Værdi har Staldgødningen i min Bedrift?*

De nylig afsluttede mangeaarige Forsøg paa Askov Forsøgsstation har givet som Hovedresultat, at Staldgødning fra almindelig velfodrede Køer har en Værdi af 3—3½ Kr. pr. 1000 Pd. (500 Kg.). Ved heldig Anvendelse af god Ajle i Foraarstiden, kan den bringes op til en Værdi af ca. 7 Kr. pr. 1000 Pd. (500 Kg.).

En voksen Ko producerer aarlig ca. 18,000 Pd. (9000 Kg.) fast Gødning og 6000 Pd. (3000 Kg.) Ajle.

Værdien af den Gødning, som en velfodret Ko aarlig producerer, kan derfor tilnærmelsesvis kalkuleres saaledes:

18,000 Pd. fast Gødning à Kr. 3,50 pr. 1000 Pd. = . .	Kr. 63,00
6000 Pd. Ajle à Kr. 7,00 pr. 1000 Pd. = ...	» 42,00
	Kr. 105,00

Ved Forsøgene paa Askov er der kun anvendt almindelig velopbevaret Gødning fra velfodrede, men ikke overfodrede Køer. Forholdene var i det hele kun saaledes, som de maa være i en velledet Bedrift, og da Undersøgelsen har strakt sig gennem 12 Aar paa forskellige Jorder, er der Grund til at tro, at man i et velordnet Landbrug med en velfodret Besætning maa regne med, at Gødningen fra hver Ko aarlig *kan* udbringes i en Værdi af ca. 100 Kr.

Naar Gødningen har en Værdi af ca. 100 Kr. pr. Ko, og man dertil lægger Værdien af Gødningen fra Heste, Svin og Fjerkræ, samt Latrin, Aske og andet Affald, faar man i et Hus med 3—4 Køer og et tilsvarende Hold af andre Husdyr, Gødning til en Værdi af 500—600 Kr. om Aaret. Det er en Kapital, som fortjener Paaagtning og rigtig Udnyttelse. Det er Fodringens Kunst at skaffe sig Kapitalen — Gødningen — gratis, men det er ligesaa vigtigt at bevare og anvende den saaledes, at den udnyttes til sin fulde Værdi. Det er imidlertid ikke saa let, thi ved daarlig Opbevaring, uheldig Behandling, urigtig Anvendelse i Forbindelse med daarligt Vejr, kan der let gaa meget til Spilde, saa man i Praksis næsten aldrig faar fuld Nytte af Staldgødningen, thi der tabes aarlig store Værdier af Plantefoder.

Gødnings*tabet* sker ad to Veje; Plantenæringsstofferne *udvadskes,* flyder bort langs Overfladen eller siver ned i Undergrunden, og de *fordamper,* idet Gødningen gærer og gaar bort i Luftform — i begge Tilfælde uden at komme til at gøre Nytte paa Marken.

Det er umuligt fuldstændigt at undgaa Tab, men det er muligt at indrette sig saaledes, at Tabet bliver lille; er man ligegyldig, bliver Spild og Tab uvægerlig stort.

Den omsigtsfulde Agerdyrker tager sig af Gødningen lige fra det Øjeblik, den er produceret i Stalden, til den er udbragt og nedpløjet paa Marken.

GØDNINGENS OPSAMLING. Saafremt der er let Adgang til rigelig Tørvestrøelse, og man husker at benytte den, kan Tørvestrøelsen opsuge og tilbage-

holde al den flydende Gødning, saa Ajlebeholder kan undværes. Almindeligvis vil det dog være nødvendigt at opsamle den faste Gødning og Ajlen hver for sig, og at Stalden indrettes herefter.

Kobaasenes Længde maa være 66 Tom. (173 Cm.); Bunden hælder svagt mod Grebningen, Den bagerste halve Alen kan støbes af Beton eller dannes af kløvede Kampesten, sammenholdte med Cement. Den øvrige Del af Liggepladsen maa helst være Klinker, lagte paa Fladen, da de ikke er saa kolde som Cement-Stenbro.

Skovlgangen skal være jævn, ca. 20 Tom. (52 cm.) bred, og hælde 2—3 Tom. (6—7 cm.) ud mod Ajlerenden, saa Ajlen let kan trække fra Gødningen. Den støbes i Cementblanding 1—4—8. Højden fra Liggepladsens Bagkant til Skovlgangen er 6—8 Tom. (15—20 cm.).

Ajlerenden er aaben og støbes som en afrundet Fordybning, hvis Bund er 3—4 Tom. (8—10 cm.) under Skovlgangens Bagkant. Spalterør og dækkede Render forlades mere og mere, da de ikke holdes rene, men samler Slam og tyk Ajle, som gærer, foraarsager Ammoniaktab og giver daarlig Luft i Stalden.

Hovedsagen er, at Ajlen *straks* flyder fra Skovlgangen til Ajlerenden og herfra videre til Slamkiste og Ajlebeholder. Naar den omsigtsfulde Husmand, hans Kone eller Børn, færdes i Stalden, vil de snart opdage, om der er nogen Gødning som stopper for Ajlens frie Løb, og det er kun et Minuts Sag at faa den fjærnet.

Naar Ajlen staar og siver i Grebningen, vil den fordampe Ammoniak — Kvælstof — det er et direkte Tab, og det giver daarlig Staldluft.

Skønt Svineajlen ikke er saa værdifuld som Koajlen, maa den dog opsamles og efter at have passeret Rensebrønden ledes til Ajlebeholderen.

Fig. 1.

Bunden i Svinestien maa selvfølgelig være tæt, men der hersker iøvrigt nogen Uklarhed med Hensyn til Afløbet for Ajle. Det har været meget almindeligt med aabne Afløbsrender i Stierne eller Fodergangene langs Trugene, men de kan vanskelig faa det fornødne Fald, saa Ajlen er udsat for at staa og sure og gære. Det maa foretrækkes i hver Sti at have et lille Nedløb, som kan bestaa af et billigt, saltglasseret, ombøjet Rør med Rist over (Fig. 1) eller en Slamkiste.

Fra Grebningens Ajlerende ledes Ajlen gennem 4 Tom. glasserede Rør til *Rensebrønden* eller *Slamkisten,* der eventuelt kan være uden for Staldmuren; skal Ajlen ledes langt og i bøjede Rør, for at komme til Beholderen, maa der være en Slamkiste for hver Rørbøjning, men selv om Ajlen kun flyder et kort Stykke Vej, maa der i det mindste være én Rensebrønd, som kan optage Slammet, saa der kun kommer letflydende Ajle i Beholderen; Slam og fast Gødning vil stoppe baade i Pumpen og Ajlespredereren. Det maa derfor ogsaa fraraades at føre Latrin, Hønsegødning o. lign. i Ajlebeholderen, skønt det ved en umiddelbar økonomisk Betragtning kunde synes at være ganske fornuftigt.

Rensebrønden *kan* dannes af et vidt Kloak- eller Cementrør, der gaar i Handelen (Fig. 2); hvis et saadant ikke benyttes, men Slamkisten støbes eller mures, maa den helst være aflang med sin største Udstrækning i den Retning, Ajlen flyder, d. v. s. Tilløbs- og Afløbsrørene maa fjærnes saa meget som muligt fra hinanden, for at Slammet virkelig faar Lejlighed til at bundfælde.

Fig. 2.

Rensebrønden dækkes med et tætsluttende Laag, som dog maa kunne aabnes med Lethed.

Rensebrønden kan gøre Tjeneste som *Vandlaas*, naar Tilløbsrøret ender i et *nedadbøjet Rør,* som udmunder 3—4 Tom. (8—10 cm.) under Afløbsrørets nedre Kant. Saadanne krumbøjede Rør gaar i Handelen og er forholdsvis billige. Afløbsrøret dannes af 4 Tom. (10 cm.) glasserede Rør eller Cementrør, der samles tæt med Muffer og Cementmørtel.

I Reglen lægges Afløbsrøret i lige Linie med lidt Fald (1 : 30) fra Rensebrønden til Beholderen. Røret lægges 12—16 Tom. (30—40 cm.) under Jorden, — udenfor Muren maa det af Hensyn til Frosten helst lægges en Alen under Overfladen.

Forsøgsbestyrer *N. A. Hansen* angiver en Metode, der navnlig tager Sigte paa at forhindre Luftbevægelse fra Ajlebeholderen til Rensebrønden og Stalden.

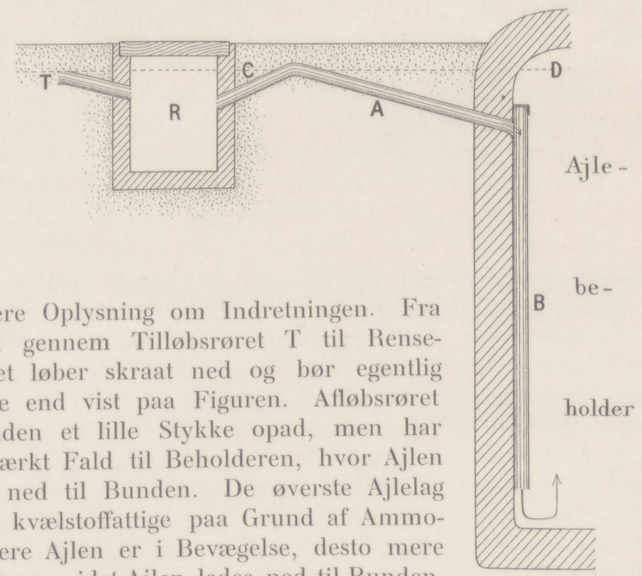

Fig. 3.

Ajle-

be-

holder

Figur 3 giver nærmere Oplysning om Indretningen. Fra Grebningen føres Ajlen gennem Tilløbsrøret T til Rensebrønden R. Tilløbsrøret løber skraat ned og bør egentlig udmunde endnu dybere end vist paa Figuren. Afløbsrøret A stiger fra Rensebrønden et lille Stykke opad, men har derefter et temmelig stærkt Fald til Beholderen, hvor Ajlen gennem Røret B ledes ned til Bunden. De øverste Ajlelag i Beholderen er nemlig kvælstoffattige paa Grund af Ammoniakfordampning, jo mere Ajlen er i Bevægelse, desto mere Ammoniak vil der fordampe; idet Ajlen ledes ned til Bunden, vil den stige jævnt i Beholderen, uden at Overfladen kommer i Bevægelse og ny Ajle udsættes for Luftens Paavirkning; det øvre kvælstoffattige Lag vil danne et Isolationsdække og beskytte den underneden værende Ajle mod Luftens Virkning og Fordampning.

Anbringelse af Bundrør er en nem, billig og gavnlig Foranstaltning, der

ogsaa med Fordel kan bringes til Anvendelse i ældre bestaaende Ajlebeholdere. Den ovenfor omtalte Ordning af Rensebrønd, Tilløbs- og Afløbsrør, forhindrer Luften i at strømme fra Ajlebeholderen til Rensebrønden, idet Ajlen i denne staar *over* Afløbsrøret; den staar desuden *over* Tilløbsrøret, saa Luftbevægelse fra Rensebrønden til Stalden ogsaa er udelukket.

Afløbsrøret har et temmelig stærkt Fald mod Beholderen, for at det bedre kan holde sig selv aabent paa det Stykke, hvor det ikke kan renses fra Slamkisten. Flere vil finde det uheldigt, at Røret udmunder saa langt nede i Beholderen, idet det ofte menes, at denne kun kan fyldes til Udløbsrøret, men der er intet til Hinder for, at Ajlebeholderen kan fyldes omtrent til den stiplede Linie C—D.

Hvis man glemmer at tømme Rensebrønden, vil Slammet lukke for Afløbs-

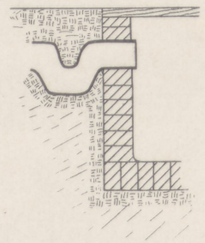

Fig. 4.

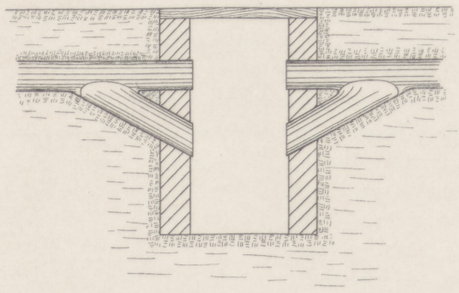

Fig 5.

rørets Munding, men her kan der let renses med en Pind; der er derimod ingen Fare for Forstoppelse i den Del af Røret, der ligger bag Bøjningen, og som har stærkt Fald mod Beholderen. Ved den her omtalte Ordning stilles der ret store Fordringer til Omhyggelighed med Samling af Rørene, navnlig i Bøjningen (se en noget simplere Ordning Side 68). Man kan ogsaa komme lidt nemmere fra det ved at forsyne baade Tilløbs- og Afløbsrør med krumbøjede Ender, der gaar ned i Rensebrønden, men saadanne Rør, der rager ind i Slamkisten, er udsatte for at stødes i Stykker under Rensningen, ligesom der bliver ringe Plads til Bundfældning af den faste Gødning.

De almindelige Vandlaase, som anvendes i Kloakledninger (Fig. 4), er neppe heldige, da den jævnt flydende Ajle ikke kan fremkalde de kraftige Udskylninger, som en Regn bevirker i Kloaken.

Der kan derimod være Grund til at anvende *Grenrør* eller *Gaffelrør*, som gaar i Handelen og let renses (Fig. 5); den øverste vandrette Gren holdes tilproppet undtagen under Rensningen. Den skraa nedadrettede Gren er under Ajlens Overflade i Rensebrønden.

Slammet fra Rensebrønden blandes med Tørvejord, Muld eller lignende, og bringes paa Møddingen eller bedre i Kompostbunken, hvis en saadan haves.

Ajlebeholderen maa kunne rumme den flydende Gødning for 8—9 Maaneder, nemlig fra Midten af Juli til April. Hvis der holdes et Par Svin for hver Malkeko, maa Beholderens Nytte-Rumfang være 100 Kubikfod for hver Ko. Smaa Beholdere kan gives hvilken Form, der ønskes, runde, firkantede eller aflange; større Kummer maa helst være runde eller have buede Vægge, da de saa bedre modstaar Vandtrykket.

Beholderen graves i en Tid, da der ikke er for meget Vand i Jorden. Det kniber næsten altid med at faa Beholderne tætte; Vanskeligheden bestaar i Reglen i, at Grundvandet trænger ind, forstyrrer Arbejdet og foranlediger Porer og Smaahuller i Muren; undertiden sprænges Bunden op af Vandtrykket forneden. Er der meget Vand i Jorden, kan man dræne hen til et Hul ved Siden af Beholderen og lidt dybere end denne; Vandet vil saa løbe hertil, hvorfra det trækker op, indtil Bund og Mure er hærdede. Det er praktisk at give Bunden Form som en Gryde, altsaa dybest i Midten; saa modstaar den bedre Vandtryk; en anden og billig Sikkerhedsforanstaltning bestaar i, at man midt i den skaalformede Bund danner et lille, rundt Hul og støber uden om dette; naar Betonen er størknet, kan man godt lade Vandet stige op, det vil da gavne ved at fuldføre Hærdningen, og naar denne er endt, slaar man en Pæl i Hullet og støber til med en stærk Cementblanding.

Disse Sikkerhedsforanstaltninger hører navnlig hjemme, hvor der bygges store Beholdere, men da de næsten intet koster, bør de foretages overalt, hvor der er Fare for Indtrængen af Vand.

Til større Beholdere bør Bund og Vægge betonstøbes i Forholdet 1—4—8; den velbehandlede Betonmur er solid og vandtæt. Bund og Vægge maa være 8—10 Tom. (20—25 cm.) tyk. Bunden støbes først, saa den kan tjene som Sokkel for Væggene. Overalt ved Støbningen stødes Mørtelen godt sammen, saa Vandet staar paa Overfladen. Man undgaar at kaste store Sten i Muren, da de kan medføre Blærer i Støbningen. Saa snart som muligt maa Bund og Vægge forsynes med et ca. $^1/_2$ Tom. (1 cm.) tykt Pudslag af 1 Del Cement og 2 Dele Grus. Pudslaget maa nemlig helst hærde samtidig med Støbningen. Hvis der støbes ind til en tør og fast Jordvæg, maa denne fugtes, da den ellers vil suge Vand fra Støbemassen. Er Beton først størknet, hærder den bedst, naar den jævnlig fugtes; straks efter Støbningen maa det undgaas, at der siver Vand i Muren, da det vil udvadske Cementen.

Ved smaa runde eller ovale Beholdere er det lettere at mure end at støbe Væggene, da Anbringelse af Støbeformen kan være noget besværlig. Ved Muring maa anvendes haardtbrændte Sten, som lægges i Vand umiddelbart før Brugen. De mures i Cementmørtelblanding: 1 til 2 med *fulde* mindst 1 cm.

høje Fuger, saa Stenene er ganske indesluttede af Mørtelen. Væggen pudses baade ud- og indvendig paa de murede Beholdere.

Dækket over Beholderen maa være tæt og slutte til Murens Overkant, da der ellers sker stort Kvælstoftab ved Fordampning af Ammoniak.

Nogle nyere Undersøgelser fra Askov over Ajle fra Beholdere, der var mere eller mindre godt dækkede, har tydelig godtgjort Nødvendigheden af, at Dækket slutter aldeles tæt.

Ajle fra særdeles godt dækkede	Kummer	indeholdt	0,615	pCt.	Kvælstof.
— godt dækkede	—	—	0,517	-	—
— mindre godt dækkede	—	—	0,409	-	—
— slet dækkede	—	—	0,285	-	—

Undersøgelsen viste desuden, at Ajlen i samtlige Beholdere var meget kvælstoffattig i de øverste Lag, og at Kvælstofindholdet tiltog gradvis indtil ca. 1 Alens Dybde under Overfladen.

Ajlens Værdi bestemmes af dens Indhold af Kvælstof, og den, der opbevares i den slet dækkede Beholder, er ikke halv saa god som den Ajle, der har været under Dække. Fra den daarlig dækkede Beholder stiger Ammoniaken (Kvælstoffet) stadig til Vejrs, Sommer og Vinter, Nat og Dag. Fordampningen bliver særlig stærk, naar den slet dækkede Kumme ligger paa et frit og aabent Sted, hvor Vinden har uhindret Adgang. Det hyppige Luftskifte over Beholderen vil nemlig bevirke en stærk Fordampning fra Ajlen.

Et tæt og solidt Dække faar man af *murede Hvælvinger* eller Monier-Plader. En langstrakt, smal Beholder kan lukkes med en enkelt Hvælving i direkte Fortsættelse af Sidevæggene, som Hvælvingen over en Bagerovn. Ved større Beholdere maa man enten have Bjælker, der hver støtter et Fag Hvælvinger eller Monier-Konstruktion. Hele Overdelen mures til med Undtagelse af en lille Aabning til Ajlepumpen, uden om hvilken der ogsaa maa være tæt, ligesom Tud og Pumperør tættes i den Tid, der ikke pumpes.

Hvor Grundvandet er langt nede, saa Beholderen kan graves forholdsvis dyb, kan det være praktisk at lave Kummen flaskeformet, hvilket bliver mere og mere almindeligt ved Bygning af smaa Kummer, navnlig i Jylland. Ved Muring af Kraven paa de flaskeformede Beholdere »krages« hvert Skifte ud over det underliggende, i Begyndelsen svagt, senere mere og mere; der mures kun 3—4 Skifter ad Gangen, da Cementmørtelen, der forbinder Stenene, skal have Tid til at størkne. Ved Pudsning af Kraven medgaar meget Materiale til Udfyldning af Hjørnerne mellem Skifterne, saa der kan benyttes en svagere Blanding, f. Eks. 1 til 5.

Da det nu er fastslaaet som en bydende Nødvendighed, at Ajlebeholderen skal dækkes tæt, har adskillige tænkt paa at grave Beholderen under Møddingspladsen, saa dennes Bund bliver Ajlebeholderens Loft. Denne Ordning var ogsaa antydet i Programmet for Konkurrencen om Bygninger for Statshusmænd. Af Hensyn til Ajlens Opbevaring for at undgaa Kvælstoftab, kan man ikke faa en bedre Plads til Beholderen end under Møddingen, og Gødningen taber heller intet derved — tværtimod; men der kræves et solidt og vel understøttet Dække af Hvælvinger eller Monierplader, naar det skal taale Færdslen med Heste og Vogne ved Gødningskørselen, og dette vil selvfølgelig fordyre Beholderen noget. Skal Dækket blot bære Vægten af Gødningen, kan den uden stor Bekostning faa den fornødne Styrke.

Adskillige Steder, hvor Ajlebeholderen har været for lille, har man gravet én til ved Siden af og forbunden de to Beholdere ved et Rør; naar Forbindelsesrøret sidder højt, og Dækket er utæt, er det meget kvælstoffattig Ajle, som kommer i den Beholder, der sidst fyldes. Forbindelsesrøret mellem to Ajlebeholdere maa derfor altid være nede ved Bunden.

Møddingsstedet. Den faste Gødning spildes ved *Udvadskning* og *Fordampning*. Alle de opløselige Værdistoffer, Kvælstof, Fosforsyre og Kali er udsatte for at udvadskes og flyde eller sive bort. Ved Gødningens Gæring, Solens og Vindens Paavirkning tabes der Ammoniak-Kvælstof, som gaar bort i Luftform.

Bunden i Møddingspladsen maa være tæt. Undergrunden er ingen Steder af en saadan Beskaffenhed, at den kan hindre Ajlen i at sive ned; paa let Jord trænger naturligvis mest ned, men ogsaa Lerjord vil modtage en Mængde Møgsaft, da der altid findes enkelte smaa Aabninger, som er store nok til at lede Vædsken bort. Møddingsstedet nedgraves i en Dybde af ca. 1½—2 Alen; er Grundvandstanden høj, graver man ikke saa dybt. Bunden belægges med et Lag fedt Ler, som stampes godt sammen i halvfugtig Tilstand; herover lægges Brosten, som drives noget ned i Leret, men uden at benytte Grus mellem Stenene; efter Lægningen vadskes Stenene rene, saa de kan forbindes med Cement, der hældes ned i Mellemrummene. Cementmørtelen maa være stærk, 1 Del Cement til 3—4 Dele skarpt Grus; lidt Smaasten kan tillige iblandes for at Bunden ikke skal blive for glat.

Har man ikke almindelige Brosten, men rigelig Rullesten og Skærver, kan man støbe hele Bunden i Cement, idet der nederst lægges et Lag Sten, Skærver, Brokker og lign., som sammenløbes med svagere Cementmørtel og øverst et 3—4 Tommer (8—10 cm.) tykt Lag med rene Skærver i stærk Cementmørtel. Bunden maa have lidt Fald henimod Ajlebeholderen, saa Vædsken, der trænger ud af Møddingen, kan opsamles. Er Bunden for lav i Forhold til Kummen, maa det indrettes saaledes, at Møgsaften kan øses eller pumpes over i Ajlebeholderen. Møgsaftens Værdi ligger under god Kvægajle, den svarer omtrent til lidt mager Blandingsajle, men den er i hvert Fald saa værdifuld, at det er uforsvarligt at lade den gaa til Spilde.

Bundfladen maa være 12 □ Al. (4½ □ m.) for hvert stort Kreatur foruden

3—4 □ Al. (1—1½ □ m.) for hvert Svin eller Stk. Ungkvæg. Hvis Grundvandstanden ikke generer, og der ikke er Vanskeligheder ved Afkørslen, er det heldigt, at saa meget af Gødningen som muligt ligger nnder Jordoverfladen, saa den ikke udsættes for Blæst og Sol.

Er der Adgang til Tørvejord, lægges et Lag i Bunden. Om Sommeren dækkes Møddingen med Tørvejord, navnlig hvor den er meget udsat for Udtørring.

Paa de 2 eller 3 Sider af Møddingen sættes eller støbes fra Bunden Mure op til 1—1½ Al. (60—95 cm.) over Jordoverfladen. Det er praktisk at indrette Muren saaledes, at den eventuelt senere kan gøre Tjeneste som Sokkel for et Møddingshus, saafremt man ikke bygger et saadant med det samme.

Hvis Urinen er opsuget og blandet med den faste Gødning, er det absolut nødvendigt at have denne under Tag, da Gødningen saa er mere værdifuld og tillige mest udsat for Tab. Hvor Ajlen opsamles, og man forstaar at passe Gødningen i et aabent, men beskyttet Møddingssted, kan Taget undværes; Regnvandet, der falder paa selve Møddingsstedet, gør ikke nogen egentlig Fortræd, naar Bunden er tæt og al udpresset Fugtighed ledes til Aljebeholderen, men Kummen maa saa være noget større end ovenfor angivet, og bliver følgelig dyrere. Det er imidlertid lettere at passe en Mødding, der er under Tag end en aaben, og da det i Reglen kniber med at faa Møddingen traadt sammen og dækket med Tørvejord mod Solen, maa det tilraades de fleste at indrette et Møddingshus, da det kan gøres forholdsvis billigt. Til en Besætning paa 3—4 Køer vil man kunne opføre et Gødningshus for ca. halvandet Hundrede Kroner.

Der kan hist og her være Grund til at bygge et større Hus, som foruden at rumme Gødningen, giver Plads til Avlsredskaber, Løbeplads for Hønsene, Opbevaringssted for Tørvestrøelse og Brændsel m. m.

Det er heldigt at skaffe Hønsene en lille Tumleplads om Vinteren; en saadan kan passende indrettes i den ene Ende af Gødningshuset. Naar Gødningen er under Tag, vil Hønsene heller ikke skade den meget.

Den øverste Del af Murene omkring Møddingshuset kan erstattes med *oliepræpareret Lærred*, som lader Lyset trænge igennem saa Vinduer kan spares. Møddingshusets Tag vil i Reglen være fladt og kan bestaa af Tagpap. At der sørges for en passende Op- og Nedkørsel til Møddingsstedet, betragtes som en Selvfølge.

Naar Gødningen opbevares i *aabent* Møddingssted, kan følgende bemærkes om dens *Behandling*.

Gødningen fra de forskellige Husdyr blandes, lægges i Lag og trædes godt sammen; hvert Lag bør dækkes med Tørvejord. Navnlig om Sommeren er det vigtigt at træde Gødningen godt sammen, saa Gæringen ikke bliver for livlig. Det er forkasteligt at lægge Gødningen saaledes, at den stadig danner en stor Skraaning, hvorpaa Sol og Vind kan virke; det gør man hyppigt, hvor Møddingsstedet er dybt og gaar brat ned fra Stalden. Ligger Gødningen jævnt fasttraadt, kan man uden Skade give Høns Adgang til Møddingsstedet.

Kompostmøddingen. Ved enhver Ejendom forekommer en Del gødende Affald, som ikke maa spildes, men heller ikke maa blandes i det egentlige Møddingssted, fordi det skal behandles anderledes end Staldgødningen, for at man kan faa det fulde Udbytte deraf.

Af saadant Affald kan nævnes Fejeskarn, Afrensning fra Gaardsplads og Have, Sod, oprykket Ukrudt, Grøfterensning, dyrisk Affald som Blod, Indvolde af slagtede Dyr, selvdøde Kreaturer, dræbte Oldenborrer; endvidere vil man ogsaa i Reglen bringe Latrin og Hønsegødning i Kompostbunken; de fleste af ovennævnte Affaldsstoffer omsættes langsomt, medens Latrin, Fjerkrægødning o. lign. gærer hurtigt; det gælder nu om at blande og behandle de forskellige Affaldsstoffer saaledes, at det Hele omsættes passende, uden at der gaar for meget tabt under Gæringen.

Pladsen til Kompostbunken maa helst være i Nærheden af Møddingen eller Ajlebeholderen, da man i Reglen vil fugte Komposten med Ajle en Gang imellem. Der gøres ikke noget særligt ved Pladsen udover at jævne Jordsmonnet.

Forinden der samles noget, lægges nederst et 8—10 Tom. tykt Lag Tørvejord eller Muld; derefter lægges de forskellige Affaldsvarer lagvis og saaledes, at grovere, tungt omsættelige Gødningsmidler veksler med ganske tynde Lag af de egentlige Gæringsvækkere, Latrin o. lign. Oprykket Ukrudt og andet Planteaffald lægges friskt i Bunken, da Gæringen ellers gaar for langsomt. Er der særlig meget af de tungtomsættelige og stærkt fyldende Ting, saa Gæringen kommer langsomt i Gang, kan der tillige blandes nogen Heste- eller Faaregødning i Bunken. Komposten maa holdes jævnt fugtig og en Gang imellem vandes med Ajle, men ikke saa meget, at der trænger Vædske ud ved Bunden. Bunken laves lidt tagformet med en Rende foroven, som kan modtage Ajlen. Naar Gæringen er kommen i Gang, maa Kompostmøddingen fuldstændig omgraves, blandes og atter sammentrædes, undertiden kan det være nødvendigt at omstikke flere Gange. Den gode Kompost maa være fuldstændig gennemgæret og smuldret. Næringsstofferne i den omsatte Kompost er let opløselige, saa den maa anvendes om Foraaret til Afgrøderne. Komposten er kort og jordagtig og kan anvendes uden Nedpløjning som Topgødning paa Græsmarken.

ANTON CHRISTENSEN.

Litteraturhenvisninger:

Chr. Christensen: Gødningslæren og Sædskiftet. Aug. Bangs Boghandels Forlag, København.
N. A. Hansen: Forsøg med Urin og Ajle. Miloske Boghandel, Odense.
22de, 26de og 29de Beretning fra Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur, Særtryk af Tidsskrift for Landbrugets Planteavl. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag.
Anton Christensen: Den lille Gødningslære og Vejledning i Planteavl. Hagerups Forlag, København.

Siden Manuskriptets Affattelse er udkommen 2det og 3die Hefte af Landbrugets Ordbog, som indeholder udførlige Artikler om Ajle og Ajlebeholdere, forfattede af Forsøgsleder N. A. Hansen og Statskonsulent Fr. Hansen.

VEJLEDNING FOR LAANSØGERE.

Ansøgere om Statslaan bør ikke blot sørge for at faa sunde, smukke og billige Boliger, men ogsaa en velliggende, god og brugbar Jordlod til rimelig Pris.

Andragendet indsendes paa et Skema — som faas hos Sogneraadet — til den Tid, der af Kommissionen er bekendtgjort, og det bør nøje paases, at alle de i Skemaet forlangte Oplysninger og Attester medfølge, og navnlig maa det godtgøres, at Ansøgeren er Ejer af den fornødne lovbefalede Kapital. Skemaet udfyldes og underskrives af Ansøgeren paa Tro og Love.

Laaneværdien kan gaa op til 6,500 Kr. og Jordlod, Bygninger og Besætning maa kun, hvor Egnens Jordpriser er særlig høje, overstige dette Beløb, og i intet Tilfælde overstige 8000 Kr. Laanet er fastsat til $^{9}/_{10}$ af Laaneværdien, dog ikke udover hvad Jordlod og Bygninger tilsammen har kostet.

Enhver Ansøger bør altid købe sin Jordlod under Forbehold af, at der bevilges ham Statslaan, og til Oplysning om Jordloddens Størrelse og Pris vedlægge Andragendet en Slutseddel, som er underskrevet af Sælgeren. Men frem for alt: *giv Tid, til der kan faas en Jordlod, der giver Løn for Arbejdet.*

N. Pedersen-Nyskov.

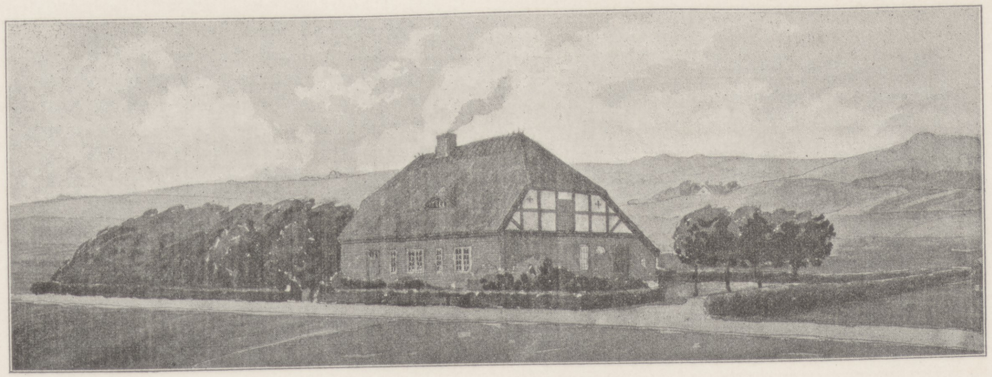

LOV OM OPRETTELSE AF HUSMANDSBRUG

AF 30. APRIL 1909.

I.

§ 1.

Der nedsættes for hver Amtsraadskreds en Kommission med den Opgave at medvirke ved Tilvejebringelse af og Tilsyn med de i denne Lov omhandlede Jordlodder. De i Forbindelse med vedkommende Amtsraadskreds staaende Købstæders Markjorder skulle, for saa vidt denne Lov angaar, henregnes til Amtsraadskredsen: Kommissionen bestaar af 3 Medlemmer, af hvilke den ene, der fungerer som Formand, udnævnes af Landbrugsministeren. De to Medlemmer tillige med en Suppleant for hver af disse vælges af Udsendinge fra samtlige Sognekommuner i Amtsraadskredsen, saaledes at hvert Sogneraad vælger to Udsendinge. Saavel Valget af Udsendinge som det endelige Valg foretages efter den ved Valgene til Amtsraadene foreskrevne Forholdstalsvalgmaade.

De nærmere Regler for Valget af Kommissionen saavel som for Kommissionens Virksomhed udfærdiges af Landbrugsministeren.

Saavel Medlemmerne af Kommissionen som Suppleanterne vælges for 6 Aar, men kunne genvælges.

Kommissionens Medlemmer oppebære i Befordringsgodtgørelse 1 Kr. pr. løbende 5 Kilometer eller 3die Klasses Jernbanetakst, hvor Bane kan benyttes, samt i Dagpenge paa Møde og Rejsedage 6 Kr., saafremt Mødet eller Rejsen ikke har medtaget over 12 Timer, ellers 10 Kr. Formanden oppebærer derhos for hvert Finansaar i Kontorholdsvederlag et Beløb svarende til 10 Kr. for hver af ham i Finansaaret tilendebragt Sag.

Udgifterne ved Kommissionen afholdes af Statskassen.

Landbrugsministeren bemyndiges til, hvor Omstændighederne tale derfor, at dele en Amtsraadskreds i to Distrikter, hvert med sin selvstændige Kommission, og, hvor en Kommission fremsætter Ønske derom, at udnævne en Bygningshaandværker, som, hvor der findes Anledning dertil, kan tilkaldes af Kommissionen.

§ 2.

Berettiget til at komme i Betragtning efter denne Lov er enhver Mand eller ugift Kvinde, der væsentlig ernærer sig ved at udføre almindeligt Landbrugsarbejde, herunder Havebrugsarbejde, for andre imod Vederlag, hvad enten han (hun) staar i fast Tjenesteforhold eller har sit Erhverv som Daglejer, eller som er eller har været Bruger af en Ejendom af den i denne Lov omhandlede Størrelse, endvidere de med Landarbejderne i økonomisk Henseende ligestillede Landhaandværkere, Teglværksarbejdere, Fiskere, som ikke have faaet direkte Fiskerilaan af Slatslaanefondens Midler, o. l., der delvis ernære sig ved almindeligt Landbrugsarbejde.

§ 3.

Adgang til at komme i Besiddelse af Jord paa de i denne Lov indeholdte Vilkaar, er betinget af, at vedkommende Ansøger

a. har Indfødsret;
b. er 25 Aar og som Regel ikke over 50 Aar gammel;
c. ikke ved Dom er funden skyldig i en i den offentlige Mening vanærende Handling, for hvilken han ikke har modtaget Æresoprejsning;
d. ikke har nydt Fattigunderstøttelse, der ikke er tilbagebetalt eller eftergiven i Henhold til Lov om det offentlige Fattigvæsen af 9. April 1891 § 35, 1ste Stykke;
e. har ernæret sig ved Landarbejde mindst 4 Aar efter sit 18de Aar (jfr. dog § 2);
f. fremskaffer Attest fra tvende med hans Forhold nøje kendte, troværdige Personer for at være en flittig, ædruelig og sparsommelig Person, som kan antages egnet til at overtage et saadant Husmandsbrug;
g. godtgør at være Ejer af de Midler, som i Henhold til nærværende Lov ville være fornødne for ham til Ejendommens Overtagelse, jfr. §§ 7 og 9;
h. ikke ved egne Midler kan komme i Besiddelse af en Ejendom af den i denne Lov omhandlede Art.

Tilstedeværelsen af ovenstaaende Betingelser skal oplyses for den i § 1 nævnte Amtskommission ved saadanne Legitimationspapirer og Bevisligheder, som Andrageren kan antages i Almindelighed at være i Besiddelse af, og i øvrigt ved en af ham paa Tro og Love underskreven Erklæring om, at de meddelte Oplysninger ere overensstemmende med Sandheden. De af private Personer meddelte Attester og Vidnesbyrd skulle ledsages af Øvrighedens eller Kommunalraadets Bevidnelse af Udstedernes Troværdighed, ligesom Andrageren maa fremskaffe Attest fra sit Kommunalraad for, at han antages at egne sig til at overtage et Husmandsbrug.

Ansøgere, der godtgøre at have sammensparet af deres Løn de under Litra g. nævnte Midler, skulle under i øvrigt lige Adkomst fortrinsvis tages i Betragtning.

§ 4.

De Jordlodder, der erhverves i det omhandlede Øjemed, maa ikke uden Landbrugsministerens Samtykke være mindre end 1 Hektar Land ($1\frac{813}{1000}$ Tdr. Land).

§ 5.

Jordlodderne ville være særskilt at matrikulere og skyldsætte, for saa vidt dette ikke alt maatte være sket; de skulle i Matrikulen betegnes som Husmandsbrug. Skyldsætningen kan uden Hensyn til Loddernes Størrelse, naar Parterne ere enige derom, ske ved Landbrugsministeriets Foranstaltning efter Matrikulstaksationen eller en nyere Taksation efter de for saadanne Skyldsætninger gældende Regler. Paa Ejendommens Folio i Registret til Skøde- og Panteprotokollerne skal der ske Notering om, at Ejendommen er undergiven de i denne Lov fastsatte Vilkaar.

§ 6.

Naar en Ansøger, der fyldestgør de i § 3 opstillede Betingelser, ønsker at erhverve en Husmandslod i Overensstemmelse med denne Lovs Regler, men vedkommende ikke selv er i Stand til at paavise Jord, som han ved Overenskomst med Ejeren kan komme i Besiddelse af, kan Henvendelse herom ske til Kommunalraadet, som derefter søger at fremkalde Tilbud fra private om Jord paa antagelige Vilkaar. Lykkes dette ikke, men Kommunalraadet finder, at der i Kommunen findes Jord i offentlig Besiddelse, der maatte egne sig til dette Øjemed, indleder det Forhandling med vedkommende Myndigheder om den fornødne Jords Overdragelse for en passende Pris. Om Udfaldet af disse Forhandlinger giver Kommunalraadet den paagældende Underretning, og det overlades da til ham selv, saafremt der er givet Tilsagn om Overdragelse af Jord, at foretage det videre fornødne til dens Erhvervelse overensstemmende med nedenstaaende Regler.

Naar Jord, der hører til Embeder eller Bestillinger, offentlige Stiftelser eller Kirker, sælges til Husmandsbrug efter nærværende Lov, kan Jorden erhverves saaledes, at en Del af Købesummen fastsættes til en aarlig Pengeydelse, der med vedkommende Myndigheders Samtykke kan bestemmes til indtil 10 Kr. pr. Td. Land og prioriteres foran det eventuelle Statslaan.

Kommunalraadet bør paase, at de ved dets Medvirkning tilvejebragte Jordlodder have en med Hensyn til Vejforhold hensigtsmæssig Beliggenhed.

Kommunalraadets Henvendelse til vedkommende Myndigheder i de her omhandlede Anliggender sker gennem Amtet.

§ 7.

Naar en Andrager enten selv eller ved Kommunalraadets Hjælp, jfr. § 6, har udset en Jordlod, som han ønsker at erhverve til Ejendom paa de i denne Lov omhandlede Vilkaar, ingiver han gennem Kommunalraadet sit Andragende herom til Formanden for den i § 1 nævnte Kommission i Amtsraadskredsen. Dette Andragende, hvortil Blanketter, affattede efter en af Landbrugsministeren foreskreven Formular, faas hos Kommunalraadet, skal indeholde de til Bedømmelsen af den paagældendes Adgang til at komme i Betragtning nødvendige Oplysninger og være ledsaget af de Legitimationspapirer og øvrige Bevisligheder, som Andrageren skal fremskaffe (jfr. §§ 2 og 3). Det skal derhos indeholde Oplysning om Jordloddens omtrentlige Størrelse og Beliggenhed og om, til hvilken Pris den kan faas til Købs, samt, for saa vidt Andrageren ikke i Forvejen ejer Bygninger, være ledsaget af Planer til Opførelse af de fornødne Bygninger og Meddelelse om, hvor stor en Kapital han mener der vil medgaa til disses Opførelse, samt Overslag over Udgiften ved Anskaffelse af Besætning og Inventarium m. v. Den samlede Pris, som Ejendommen herefter vil komme til at staa vedkommende i (Ejendommens Laaneværdi overfor Statskassen), maa kun, hvor Egnens Jordpriser ere særlig høje, overstige 6,500 Kr. og i intet Tilfælde overstige 8,000 Kr. Andragendet ledsages af Kommunalraadets Erklæring om, hvorvidt den udsete Lod kan anses for passende for sit Øjemed, og om, hvorvidt den paa samme satte Pris skønnes at være passende.

De modtagne Oplysninger gennemgaas foreløbig af Kommissionens Formand og søges af ham supplerede med de yderligere Oplysninger, som han maatte anse for nødvendige.

§ 8.

Kommissionen gennemgaar de indkomne Andragender og undersøger, om de i §§ 2, 3 og 4 opstillede Betingelser ere til Stede, og om Bygningsplanerne m. v. ere hensigtsvarende. Kommissionen paaser, at Jordlodden har Vejret og en med Hensyn til Vejforhold heldig Beliggenhed, og at der, saafremt Ejendommen ikke er eller vil blive forsynet med Brønd, have retslig tilsikret Adgang til Vand andetsteds.

Kommissionen foretager derefter Syn over Jordlodden og undersøger, om Lodden egner sig til Husmandsbrug, og om den paa Lodden satte Pris kan anses for passende. Hvis Andrageren ejer Bygninger, med hvilke Jordlodden agtes forenet, skal Kommissionen endvidere undersøge, om Bygningerne ere forsvarlige, samt fastsætte det Beløb, hvortil disses Værdi kan ansættes.

Saafremt Kommissionen herefter finder, at et Andragende om Statslaan ikke kan bevilges, gives der Andrageren Meddelelse herom med Angivelse af Grunden. Er Afslaget begrundet i, at Ejendommens Laaneværdi efter Kommissionens Anskuelse vil blive for høj, eller at Andragen ikke opfylder de i § 3 nævnte Betingelser, kan Andrageren indanke Spørgsmaalet til Landbrugsministerens Afgørelse. En Andrager som faar Afslag, kan ikke indanke Sagen for Domstolene.

Hvis det Beløb, der i Finansaaret vil være til Raadighed til det ommeldte Formaal i den paagældende Amtsraadskreds, ikke vil være tilstrækkeligt til, at alle kvalificerede Andragere kunne komme i Betragtning, træffer Kommissionen Valget mellem dem. Andragere, som af denne Grund faa Afslag, bør under lige Vilkaar fortrinsvis komme i Betragtning næste Aar, saafremt Andragende paa ny indgives. Saasnart Afgørelse har fundet Sted, gives der hver enkelt Andrager Underretning for hans Vedkommende.

§ 9.

Naar Laansøgeren har modtaget Underretning fra Amtskommissionen om, at han er kvalificeret til at faa Statshjælp til Erhvervelse af Jord efter nærværende Lovs Bestemmelser, og at der intet er fundet at erindre imod de fremlagte Byggeplaner og Overslag, og naar det ved Erklæring fra Amtskommissionen er godtgjort for Landbrugsministeren, at Bygningerne paa Ejendommen ere forsvarlig opførte, og at Ejendommen er forsynet med fornøden Besætning og Inventarium, kan Laansøgeren ved Henvendelse til Amtskommissionen forlange sig udbetalt et kontant Statslaan, der svarer til $^{9}/_{10}$ af Ejendommens Laaneværdi.

Statslaanet maa dog ikke overstige det Beløb, der svarer til Købesummen for Jorden og Omkostningerne ved Bygningernes Opførelse eller den i Henhold til § 7 fastsatte Værdi for de Laansøgeren i Forvejen tilhørende Bygninger, og Laanet bliver altsaa eventuelt at nedsætte til dette Beløb.

Paahviler der den paagældende Ejendom Grundbyrder, hvortil dog ikke henregnes Skatter til Staten og Kommunen, Tiender og Bankhæftelser, fradrages Grundbyrdernes Kapitalværdi i Statslaanet. Kapitalværdien findes ved at multiplicere den aarlige Afgift med 25. Svares Afgiften i Korn, ansættes den til Penge efter Gennemsnittet af sidste 8 Aars Kapitelstakst, dog med Udskydelse af det højeste og det laveste Aar. Hæfter Ejendommen for en Grundbyrde sammen med anden Ejendom, og den afgiftsberettigede ikke vil fordele Byrden, bliver den til Ejendommens Hartkorn svarende Del af Byrden at afløse ved Udbetaling af Kapitalværdien til den afgiftsberettigede, og Statslaanet forhøjes i saa Fald med det til Kapitalværdien svarende Beløb.

Retten til at faa det af Kommissionen tilsagte Statslaan udbetalt fortabes, saafremt Laantageren ikke inden Udgangen af det Finansaar, for hvilket Tilsagnet er givet, har udstedt behørige Obligationer for Laanet. Landbrugsministeriet kan dog, naar Omstændighederne maatte tale derfor, fravige denne Regel.

Transporter, der af Laantageren meddeles paa Statslaanet eller Dele af samme, kunne skrives paa ustemplet Papir.

§ 10.

Statslaanet, der prioriteres i Ejendommen med Bygninger og Besætning m. v. næstefter mulig paahvilende Grundbyrder, forrentes med 3 pCt. aarlig. I de første 5 Aar er Laanet afdragsfrit; derefter forrentes og afdrages de sidst prioriterede to Femtedele af Laanets Beløb med 4 pCt. aarlig. Naar denne Del af

Laanet derved er tilbagebetalt, forrentes og afdrages Restgælden ligeledes med 4 pCt. aarlig.

Laanet indestaar uopsigelig fra Kreditors Side, saalænge den paagældende Ejendom vedligeholdes efter sin Bestemmelse.

§ 11.

Til de i § 9 og efterfølgende § 13 omhandlede Laan kan der aarlig i 5 Aar udredes et Beløb af indtil 4,000,000 Kr., som hvert Finansaar fordeles mellem Landets Amtsraadskredse væsentlig i Forhold til de indkomne Laanebegæringer. Skulde den til Raadighed i et Finansaar værende Sum ikke fuldt ud komme til Udbetaling, stilles den tiloversblevne Del af Summen til Raadighed i de følgende Finansaar. I Finansaarene 1910—11 til 1915—16 kan i samme Øjemed anvendes et Beløb svarende til den Sum, der ikke er forbrugt af det ved Loven om Tilvejebringelse af Jordlodder for Landarbejdere af 22. April 1904 bevilgede Beløb af 15 Millioner Kroner.

Den Del af Laanesummen, der først skal afdrages (§ 10), udredes af Stats-Laanefonden.

Den anden Del af Laanesummen tilvejebringes foreløbig af Statskassen, men det er forbeholdt Finansministeren ved skadesløs Transport at overdrage de herfor til Statskassen udstedte 1ste Prioritetsobligationer til »Kongeriget Danmarks Hypotekbank« til den Kurs, hvorom Finansministeren kan blive enig med Banken.

Ogsaa efter Overdragelserne kunne Skyldnerne indbetale Renter af og Afdrag paa Obligationerne til de kongelige Oppebørselsstuer, hvor disse Ydelser tidligere ere erlagte.

§ 12.

Lejehuse med Jord, der er særlig matrikuleret, kunne, naar Lejeren opfylder de i denne Lov stillede Betingelser, erhverves som Husmandsbrug efter denne Lov. Hertil kan udenfor den i § 11 anførte Sum anvendes indtil 250,000 Kr. aarlig.

§ 13.

Ejeren af et i Henhold til Lovene af 24. Marts 1899 eller 22. April 1904 oprettet Husmandsbrug kan paa derom inden 1. April 1914 fremsat Begæring faa Tillægslaan til Bestridelse af Udgifterne ved Erhvervelse af Jord til Husmandsbrugets Udvidelse og til de i den Anledning fornødne Byggearbejder. Tillægslaanet beregnes til $^9/_{10}$ af det Beløb, hvormed Husmandsbrugets Laaneværdi (jfr. § 7) er forøget, dog saaledes at Tillægslaanet ikke kan overstige 2,100 Kr., saafremt Husmandsbruget er oprettet i Henhold til Lov af 24. Marts 1899, og 1,400 Kr., saafremt det er oprettet i Henhold til Lov af 22. April 1904. I de Tilfælde, hvor der paa Grund af den paagældende Egns særlig høje Jordpriser oprindelig er ydet et Laan, der overstiger henholdsvis 3,600 Kr. eller 4,500 Kr., kan Summen af det oprindelige Laan og Tillægslaanet dog ikke overstige $^9/_{10}$ af 8,000 Kr.

Endvidere kan der ydes Ejeren af et Husmandsbrug, der er oprettet i Henhold til Lovene af 24. Marts 1899 eller 22. April 1904 eller i Henhold til nærværende Lov, Tillægslaan, naar han efter den oprindelige Vurderings Afholdelse har opdyrket raa Jord, henhørende til Husmandsbrugets oprindelige Tilliggende, eller har foretaget saadanne gennemgribende Jordforbedringer, f. Eks. Dræning, hvorved Ejendommens Værdi paaviselig er forøget. Tillægslaanet, hvis Størrelse i saa Tilfælde fastsættes dels under Hensyntagen til den Husmandsbruget ved de ommeldte Foranstaltninger tilførte Værdiforøgelse, dels under Hensyntagen til den Værdiforøgelse, der har fundet eller vil finde Sted ved den i Anledning af de ovennævnte Foranstaltninger foretagne eller planlagte Udvidelse af Husmandsbrugets Bygninger, maa dog i intet Tilfælde være højere, end at Summen af det oprindelige Laan og Tillægslaanet udgør $^9/_{10}$ af 6,500 Kr.

Tillægslaanet, der udredes af Stats-Laanefonden, ydes paa samme Vilkaar som Stats-Laanefondens Andel af Hovedlaanet, dog saaledes, at Tillægslaanet skal være fuldt afviklet $51^1/_2$ Aar efter, at Hovedlaanet er ydet.

Andragende om saadanne Tillægslaan, der kun kunne ydes een Gang for alle, indgives til Amtskommissionen og behandles i øvrigt efter de i §§ 7—10 indeholdte Regler. Til Ydelsen af Tillægslaan efter nærværende Paragraf kan der i hvert Finansaar anvendes indtil en Fjerdedel af den i Lovens § 11 ommeldte Sum.

Saafremt Ejeren af et i Henhold til Lovene af 24. Marts 1899 eller 22. April 1904 oprettet Husmandsbrug forinden den 1. April 1914 gennem vedkommende Kommission for Landbrugsministeriet godtgør, at han paa Grund af Omstændighederne ikke kan faa Jord til Købs til Udvidelse af Husmandsbruget og for saa vidt er udelukket fra at faa Tillægslaan, vil han, naar han derefter sælger Ejendommen til en Køber, der opfylder de i §§ 2 og 3 i nærværende Lov opstillede Betingelser, paa ny kunne faa Statslaan i Henhold til nærværende Lov, uansat Bestemmelsen i § 14 i Lovene af 24. Marts 1899 og 22. April 1904.

§ 14.

Laantagernes Ydelser udredes halvaarsvis. Ønsker en Laantager at udbetale større Afdrag i en enkelt Termin, skal dette tillades, naar Afdraget mindst udgør 50 Kr. De i § 6, 2det Stykke, omhandlede Afgifter betales halvaarsvis paa samme Tid og paa samme Sted som Ydelserne til Statskassen. For disse Afgifter saavel som for Statskassens Krav haves Udpantningsret.

§ 15.

Ved Salg af Jord i Medfør af denne Lov bliver der til Købekontrakt eller Skøde at benytte stemplet Papir til Takst 1 Kr. Panteobligationerne til Statskassen og Stats-Laanefonden udstedes paa ustemplet Papir. Det samme gælder om Statskassens Transporter til »Kongeriget Danmarks Hypotekbank«, jfr. § 11. Tinglæsningsgebyrer og alle andre Afgifter til det offentlige bortfalde.

III.

§ 16.

Den, der har faaet en Ejendom overdraget paa de i det foregaaede omhandlede Vilkaar, udøver en Ejers fulde Raadighed over samme med de af det følgende flydende Indskrænkninger og med de der nævnte særlige Rettigheder.

Ingen kan faa Laan af Statskassen i Henhold til nærværende Lov i mere end een Ejendom. Ejheller kan den, der til en anden (jfr. § 21) har overdraget en i Henhold til denne Lov erhvervet Ejendom, paa ny nyde Lovens Begunstigelser.

§ 17.

I Panteobligationerne skal der optages en Bestemmelse om, at saafremt Ejeren fraflytter Ejendommen eller bortlejer nogen Del af Lodden eller opfører Lejehuse paa den, skal den hele skyldige Kapital straks uden Opsigelse være forfalden til skadesløs Betaling.

§ 18.

Paa Ejendommen skal vedligeholdes et almindeligt Jordbrug og til enhver Tid holdes den dertil fornødne Besætning og Inventarium samt de nødvendige Bygninger i ordentlig Stand.

Ejeren er forpligtet til at give Amtskommissionen Adgang til at føre Tilsyn med, at denne Forpligtelse overholdes, og til i den Anledning at optage Syn over Ejendommen ved et eller flere af Kommissionens Medlemmer. Saadant Syn skal afholdes mindst hvert tredie Aar, og saafremt der herved forefindes

væsentlige Mangler ved Ejendommen eller dens Drift, er Ejeren pligtig til inden en af Amtskommissionen fastsat Frist at afhjælpe disse. Oversidder han denne Frist, indberetter Kommissionen Sagen til Landbrugsministeren, der træffer Bestemmelse om, hvorledes der i Medfør af Obligationernes Bestemmelser vil være at gaa frem mod Laantageren.

§ 19.

Ejeren er forpligtet til at holde ikke blot de til Ejendommen hørende Bygninger, men ogsaa Besætning og Inventarium og samtlige sine andre Ejendele forsikrede mod Ildsvaade for den fulde Værdi, for de faste Ejendommes Vedkommende i en at Staten anerkendt Brandforsikringsforening. Ved de Syn, der afholdes over Ejendommen, paases det, at denne Forpligtelse overholdes.

§ 20.

Ejendommen maa ikke udstykkes, sammenlægges med anden Jord eller magelægges med anden Jord uden Landbrugsministerens særlige Samtykke, hvilket kun kan gives, naar Andragendet herom er anbefalet af Kommunalraadet.

Samtykke til Udstykning kan meddeles, naar almenøkonomiske Forhold, Kommunens Bebyggelsesforhold eller lign. gøre det ønskeligt at kunne envende den paagældende Husmandslod helt eller delvis paa anden Maade.

Tilladelse til Sammenlægning med anden Jord kan meddeles, naar Omstændighederne tale for at imødekomme den paagældende Besidders Ønske om at udvide sin Bedrift, og bliver den da i sin Helhed at betragte og notere som Husmandsbrug.

Tilladelsen til Magelæg af en Husmandslod eller en Del af en saadan med en anden Lod kan meddeles, naar derved i det hele et hensigtsmæssigere Husmandsbrug vil fremkomme. Er det for at frigøre en Husmandslod for de den som saadan i Henhold til nærværende Lov paahvilende Forpligtelser, at Magelæg med en anden Lod ønskes, maa det oplyses, at den Lod, paa hvilken Forpligtelsen som Huslod fremtidig kommer til at hvile, er lige saa god og lige saa svarende til sit Øjemed som den Lod, der ønskes frigjort.

Vilkaarene for Ordningen af Gældsforholdet til Statskassen i Anledning af Udstykning, Sammenlægning og Magelæg fastsættes af Landbrugsministeren efter Indstilling af Amtskommissionen.

§ 21.

I Tilfælde af, at Ejeren ønsker i levende Live at overdrage hele Ejendommen til en anden, kan Køberen kun indtræde i Sælgerens Forhold til Statskassen, naar han opfylder de foran i §§ 2 og 3 stillede Betingelser. Dog kan der, hvis det er en Søn eller Svigersøn eller nogen af disses Børn, Ejendommen ønskes afstaaet til, bortses fra de i § 3 a., b., e., g. og h. anførte Betingelser.

Overdragelse af Ejendommen til en Person, der ikke opfylder de ovennævnte Betingelser, kan kun ske, naar Gælden til Statskassen samtidig indfries. Ved saadan Overdragelse frigøres Ejendommen ikke for de den som Husmandsbrug i Henhold til nærværende Lov paahvilende særlige Forpligtelser, og navnlig vedbliver den at være undergiven Reglerne i § 20.

Ved Overdragelse af Ejendommen i Henhold til nærværende Paragrafs 1ste Stykke skulle de i § 15 omhandlede Begunstigelser komme til Anvendelse ogsaa med Hensyn til Obligationer til »Kongeriget Danmarks Hypotekbank«.

§ 22.

Afgaar Ejeren ved Døden, kan hans Enke, hvis hun forbliver i Besiddelse af Ejendommen, indtræde i afdødes Forhold til Statskassen.

Indgaar Enken nyt Ægteskab, kan Forholdet til Statskassen kun fortsættes, hvis Manden opfylder de foran i § 3 Litra c., d. og f. indeholdte Betingelser.

Det samme bliver at iagttage, hvis en anden Kvinde, der er Ejer af et Statshus, indgaar Ægteskab. Indgaas Ægteskab mellem to Indehavere af Husmandsbrug med Statslaan, bliver efter Landbrugsministerens nærmere Bestemmelse Statslaanet for det ene af de to Husmandsbrug at afvikle senest et Aar efter Ægteskabets Indgaaelse.

§ 23.

De ifølge Fdg. 13. Maj 1769 § 5 og senere Bestemmelser gældende Regler om Selvejerbønders Testationsret skulde ogsaa finde Anvendelse med Hensyn til testamentariske Dispositioner over de heromhandlede Huse med Tilbehør. Udøves Testationsretten til Fordel for et af Børnene, skal den, hvem Huset med Jordlod efter Husmandens og hans Hustrus Bestemmelse skal tilfalde, kunne indtræde i Arveladerens Forhold til Statskassen, saafremt den, for hvem Testationsretten benyttes, og hvis det er en gift Datter hendes Mand, opfylder de foran i § 3 Litra c., d. og f. indeholdte Betingelser, dog kun for saa vidt den Sum, som Arvingen skal udrede til Dødsboet og Medarvingerne for Overtagelsen af Ejendommen med Tilbehør, ikke i Testamentet er sat højere end til et Beløb, der svarer til, hvad der paa den Tid, Arvefaldet fandt Sted, af Arveladeren var betalt i Afdrag paa Prioritetsgælden.

For saa vidt Overtageren af Ejendommen ikke selv er i Besiddelse af Midler til Dækning af den Sum, han skal tilsvare Medarvingerne, kan der gives disse Prioritet i Ejendommen efter Statskassen, imod at de underkaste sig rimelige, af Amtskommissionen godkendte Vilkaar for Forrentning og Afbetaling af deres Tilgodehavende.

Ovennævnte Testationsret vil, naar der er Livsarvinger efter den afdøde, som opfylde de foreskrevne Betingelser, kun kunne udøves til Fordel for en af disse.

§ 24.

Ønsker den, hvem Ejendommen i Henhold til § 23 ved Testament er tillagt, ikke at overtage Ejendommen, eller er der ikke ved Testament truffet nogen Bestemmelse i den nævnte Henseende, kan, saafremt en af Arvingerne, der opfylder de § 23 nævnte Betingelser, kommer overens med sine Medarvinger om at overtage Ejendommen, denne Arving indtræde i afdødes Forhold til Statskassen.

Bortsælges Ejendommen, kan Landbrugsministeren tillade, at Køberen, for saa vidt han opfylder de i §§ 2 og 3 fastsatte Betingelser, indtræder i den afdødes Forhold til Statskassen.

§ 25.

Saafremt Statskassen efter foretaget Udlæg maatte skride til Salg af Ejendommen, kan denne bortsælges fri for de i denne Lov ommeldte Indskrænkninger i Raadigheden over samme, i hvilket Tilfælde Finansministeren træffer Bestemmelse om, hvorvidt og paa hvilke Vilkaar nogen Del af Statskassens og Stats-Laanefondens Prioriteter kunne forblive indestaaende i Ejendommen.

§ 26.

Denne Lov, der ikke gælder for Færøerne, træder i Stedet for Loven om Tilvejebringelse af Jordlodder for Landarbejdere af 22de April 1904, saaledes at det i § 27 ommeldte Tidsrum af 5 Aar regnes fra 1. April 1910.

For de i Henhold til Loven af 24de Marts 1899 oprettede Husmandsbrug skulle Bestemmelserne i nævnte Lovs §§ 10, 12 og 14—24 fremdeles være gældende. Endvidere skulle Bestemmelserne i nærværende Lovs § 20, 3die Stykke, ogsaa komme til Anvendelse paa disse Ejendomme.

For de i Henhold til Loven af 22de April 1904 oprettede Husmandsbrug skulle Bestemmelserne i nævnte Lovs §§ 10. 12 og 14—24 fremdeles være gældende.

§ 27.

Denne Lov underkastes Revision i Rigsdagssamlingen 1913—14; fører Revisionen ikke enten til en Forlængelse af Loven eller til en ny Lov, bortfalde Bestemmelserne i §§ 2—9, 11 og 15.

INDHOLD.

	Side
INDLEDNING af Vilh. Lorenzen	3.
UDVALGET OG DETS VIRKSOMHED	6.
PRÆMIEREDE FORSLAG	9.
SÆR-FORSLAG	45.
KORT BESKRIVELSE AF ARBEJDE OG MATERIALER af Kaare Kristensen	55.
VEJLEDNING VED ARBEJDETS UDFØRELSE af P. Holsøe	58.
FJERKRÆHOLDET af W. A. Kock	63.
SVINESTALDEN af J. Otto Pedersen	66.
INDRETNINGER TIL OPSAMLING OG OPBEVARING AF GØDNING af Anton Christensen	70.
VEJLEDNING FOR LAANSØGENDE af N. Pedersen-Nyskov	75.
LOV OM OPRETTELSE AF HUSMANDSBRUG AF 30. APRIL 1909	76.

TRYKFEJL OG BERIGTIGELSER.

Side 4, Sp. 1, L. 23 f. o.: naturlig rettes til naturlige.

Side 4, Sp. 2, L. 4 f. n.: Af de 4 oprindelig paatænkte Særforslag er det ene erstattet med Tegninger til et mindre Husmandshus (Side 52).

Danmarks Tekniske Informationscenter DTU
Teknologihistorisk Samling

IB
728.68
Lor
Folio
1909

475234

300212073

DTV